

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOSOFIJOS FAKULTETAS
SOCIOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

Kęstutis Grumodas

Sociologijos magistrantūros studijų programa
Magistro darbas

**„Tikroji Europa“: migruojančių grupių
įvaizdžiai ir rasinės hierarchijos
reprodukcija Lietuvos žiniasklaidoje**

Darbo vadovė: doc. dr. Irma Budginaitė-Mačkinė

Vilnius, 2025

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
PADĖKOS.....	5
ĮVADAS	6
1. MIGRACIJA, SAUGUMIZACIJA IR MEDIJOS	10
1.1. Statant Europos tvirtovę: aktuali migracijos saugumizacijos istorija.....	10
1.2. Kam negalioja saugumizacija? Ukrainiečių priėmimas po Rusijos invazijos	14
1.3. Žiniasklaida kaip esminė reikšmių apie migruojančius asmenis kūrimo vieta	17
1.4. Baltumas ir migruojančių grupių socialinis konstravimas	21
2. EMPIRINIO TYRIMO METODOLOGIJA.....	29
2.1. Tyrimo organizavimas	29
2.2. Tyrimo ribotumai.....	33
3. EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR DISKUSIJA.....	35
3.1. Temų apžvalga.....	35
3.2. I tema. Pavojus nacionaliniam saugumui	38
3.3. II tema. Europos vienybė.....	47
3.4. III tema. Vidinės įtampos	51
3.5. IV tema. Žmogaus teisės	59
3.6. Diskusija: baltumo derybos geopolitinio nesaugumo kontekste	64
IŠVADOS.....	70
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	73

SANTRAUKA

Po 2015 m. vadinamosios pabėgėlių krizės visiškai nebuvo akivaizdu, kad ES priims 6 mln. žmonių, bėgančių nuo Rusijos pilno masto invazijos į Ukrainą. Kita vertus, ES-Baltarusijos sieną kertantys asmenys iš Viduriniųjų Rytų, Užsachario Afrikos ir Pietų Azijos prievarta išstumiami iš Lietuvos teritorijos, jiems nesuteikiama galimybė prašyti prieglobsčio, prieš juos pasitelkiamas smurtas ir pažeidžiamos kitos jų teisės. Šiame darbe nagrinėju šių dviejų migruojančių grupių įvaizdžius Lietuvos žiniasklaidoje ir juos interpretuoju pasitelkdamas rasinio dominavimo (baltumo, angl. *whiteness*) koncepciją. Tematiškai sukodavęs daugiau kaip 2000 straipsnių iš dviejų populiarių žiniasklaidos portalų (LRT ir Lrytas), išskiriu keturias pagrindines temas: pavojus nacionaliniam saugumui, Europos vienybė, vidinės įtampos ir žmogaus teisės. Pavojaus nacionaliniam saugumui tema dominuoja tiek straipsniuose apie Baltarusiją sieną kertančius žmones, tiek straipsniuose apie žmones iš Ukrainos. Šioje temoje įgarsinamas nerimas dėl Lietuvos suverenitetui kylančių grėsmių, susijusių su Rusijos ir Baltarusijos veiksmais. Ši baimė dėl nacionalinio saugumo tampa susieta su žmonėmis Lietuvos-Baltarusijos pasienyje, paverčiant juos pavojingais pašaliečiais. Europos vienybė akcentuojama straipsniuose apie Ukrainą, kur pabrėžiamas solidarumas ir įvairūs ukrainiečių ryšiai su Lietuva. Vidinės įtampos atskleidžia sociopolitines problemas Lietuvoje, susijusias su atvykusių užsieniečių integracija, resursų paskirstymu ar jų trūkumu. Žmogaus teisių tema išryškėja tik straipsniuose apie Baltarusiją, kur žmogaus teisių retorika pasitelkiama arba kritikuojant smurtinę valstybės pasienio politiką, arba apibūdinant minimalią (simbolinę) valstybės pagalbą, kuri suteikiama nenutraukiant smurtinių veiksmų pasienyje. Ukrainos atveju žmogaus teisių retorika nėra akcentuojama, nes ukrainietės ir ukrainiečiai yra matomi kaip stiprūs, patriotiški kovotojai, o ne kaip valstybinės apsaugos ir humanitarinės pagalbos reikalaujančios aukos. Šiame darbe kritikuojau mokslinėje literatūroje dažnai randamus šių įvaizdžių skirtumų paaiškinimus, labiausiai – kultūrinį artumą (kalbą, bendrą istoriją, ypač okupacinę ir kt.). Vadovaudamasis Withers (2017) teigiu, kad kultūra šiuo atveju funkcionuoja kaip rasinio dominavimo reproduktivinio mechanizmas. Parodau, kad interpretuojant įvaizdžių skirtumus per baltumo derybų prizmę Lietuvos veiksmus galima suprasti kaip siekį apsisaugoti nuo augančios Rusijos invazijos grėsmės užtvirtinant savo pozicijas rasinėje Europos Sąjungos hierarchijoje ir priartėjant prie buvimo „tikrąja Europa“.

Raktiniai žodžiai: Baltarusija, baltumas, imperializmas, Lietuva, medijos, migracija, saugumizacija, Ukraina.

SUMMARY

After the so-called refugee crisis of 2015, it was not at all obvious that the EU would take in 6 million people fleeing Russia's full-scale invasion of Ukraine. On the other hand, people from the Middle East, Sub-Saharan Africa and South Asia crossing the EU-Belarus border are forcibly pushed back from Lithuanian territory, denied the opportunity to apply for asylum, subjected to violence and infringements of their other rights. In this work, I examine the images of these two migrant groups in Lithuanian media and interpret them using the concept of racial domination (whiteness). After thematically coding more than 2000 articles from two popular media portals (LRT and Lrytas), I identify four main themes: danger to national security, European unity, internal tensions and human rights. The theme of danger to national security dominates both the articles about Belarus and Ukraine. This theme highlights concerns about threats to Lithuania's sovereignty related to the actions of Russia and Belarus. The national security fears become linked to the people on the Lithuania-Belarus border, turning them into dangerous outsiders. European unity is highlighted in articles about Ukraine, which emphasize solidarity and the various links Ukrainians have with Lithuania. Internal tensions reveal socio-political problems in Lithuania related to the integration of foreigners, the allocation or the lack of resources. The theme of human rights is only prominent in the articles about Belarusian, where the rhetoric of human rights is used either to criticize the state's violent border policy, or to describe the minimal (symbolic) state assistance that is provided without interrupting the violent actions at the border. In the case of Ukraine, human rights rhetoric is not emphasized, because Ukrainians are perceived as strong, patriotic fighters – not as victims requiring state protection or humanitarian aid. In this thesis, I critique the explanations for the differences between these images that are often found in academic literature, most notably cultural proximity (language, shared history, especially of occupation, etc.). Following Withers (2017), I argue that in this case culture functions as a reproduction mechanism of racial domination (whiteness). I show that by interpreting differences in images through the prism of whiteness negotiations, Lithuania's actions can be understood as an attempt to protect itself from the growing threat of a Russian invasion by consolidating its position in the racial hierarchy of the European Union and moving closer to becoming the "true Europe".

Keywords: Belarus, imperialism, Lithuania, media, migration, securitization, Ukraine, whiteness.

PADĖKOS

Nuoširdžiausiai dėkoju magistrinio darbo vadovei Irmui Budginaitei-Mačkinei už visą šio darbo metu suteiktą pagalbą, kantrybę ir dėmesį detalėms. Kai prieš n metų klausiau savo pirmąją sociologijos paskaitą, visiškai netyčia pakliuvau būtent pas ją ir esu už tai neįtikėtinai dėkingas. Iš jos išmokau ne tik kas yra sociologija, bet ir kaip ji turėtų (ar bent galėtų) atrodyti.

Dėkoju savo mylimai partnerei Gabrielei ir mylimai sesei Saulei, kurios šio darbo metu mane palaikė, suteikė jėgų, vilties ir džiaugsmo. Ačiū už visas šiltas akimirkas, jautrumą, išklusmą ir, žinoma, memesus.

Tariu ačiū kursiojams ir kursiojėms už visą kartu praleistą laiką. Dėkui Ivan už visus smagius pokalbius, sociologines refleksijas, keliones ir kartu praleistus pietus. Dėkoju Margaritai, Guodai ir Matui, su kuriais praleisti pastarieji keli metai tapo ne tik išvertini, bet ir smagūs. Ačiū Adomui ir Žygimantui taip pat.

Dėkoju savo draugams ir draugėms iš Šauksmo. Dėkui Martynui, kurio niekad nesibaigiančių komentarų dėka tapau geresnis rašytojas ir mąstytojas. Dėkui Monikai už straipsnių recenzavimą ir įkvėpimą kovoti bei priešintis neteisybei. Domui irgi dėkui.

Esu dėkingas DDG ir visiems su šia organizacija susijusiems žmonėms. Čia įgyta patirtis man suteikė žinių ir pasitikėjimo rašyti apie migraciją Lietuvoje.

Dėkui ukrainiečiams ir ukrainietėms, kurie kasdieną kovoja prieš žiaurią Rusijos invaziją. Jūsų drąsa ir ryžtas mane įkvepia, Jūsų patirtys mane gąsdina, tačiau kviečia kovoti. Tikiuosi šiuo darbu parodyti, kad pagalba ir parama Ukrainai turėtų būti dar stipresnė ir pastatyta ant dar labiau nepajudinamų pamatų – žmogiškumo, bendrystės, priešinimosi priespaudai ir imperializmui. *Героям слава!*

Dėkoju Sienos Grupei ir visiems žmonėms, kurie priešinas smurtinei Lietuvos pasienio politikai. Jūs man esate įkvėpimas kovoti. Jūs esate tai, ant ko laikosi mūsų demokratija, kurios pamatas yra žmogaus teisės. Demokratija be žmogaus teisių, taigi ir be Jūsų, neegzistuoja.

Ačiū ir daugeliui kitų prie šio darbo įvairiai prisidėjusių žmonių, kurių nepaminėjau viršuje – ačiū už Jūsų nuomones, komentarus, pamąstymus ir pokalbius. Jus visus ir visas išvardinti užimtų dar dvigubai tiek, kokia jau ir taip yra šio darbo apimtis.

Visgi, labiausiai esu dėkingas bibliotekoms. Konkrečiai VU centrinei bibliotekai, bet labiausiai Martyno Mažvydo bibliotekai – be jų nebūtų ne tik šio darbo, bet ir jokių kitų mano akademinių pasiekimų.

IVADAS

Žiniasklaida yra arena, kurioje politiniai procesai ir subjektai įgauna socialinį pripažinimą. Socialinio pripažinimo suteikimas arba nesuteikimas, tuomet, savo ruožtu daro įtaką reprezentacijoms medijose. Šis ciklas itin svarbus kalbant apie migraciją, mat Lietuvoje egzistuoja ryškios grupės, iš kurių vienos yra atstumiamos (neretai pasitelkiant smurtą), o kitos priimamos. Šiame darbe nagrinėju nuo karo Ukrainoje bėgančių žmonių ir Lietuvos-Baltarusijos sieną bandančių kirsti asmenų vaizdavimą Lietuvos medijose ir analizuoju, kaip toks vaizdavimas yra susijęs su Europoje įsitvirtinusia rasine hierarchija.

Nuo Rusijos invazijos į Ukrainą bėgantys žmonės Lietuvoje ir platesnėje Europos Sąjungoje (ES) daugiausia buvo sutikti ir priimti. ES priėmė daugiau nei 6 mln.¹ nuo karo bėgančių žmonių, Lietuva – daugiau 90 tūkstančių². Didžioji dauguma ES šalių (išskyrus kelias išimtis, kaip Vengrija) palaiko nuo karo Ukrainoje bėgančių žmonių priėmimą, ilgalaikės ir humanitarinės pagalbos teikimą Ukrainai, sankcijas Rusijai (Moise ir Wang, 2024, p. 23).

Nors praėjus keleriems metams nuo invazijos pradžios ES pastebimas silpstantis palaikymas Ukrainai ir karo nuovargis, reakciją į atvykstančius žmones iš Ukrainos kontrastuoja su iki tol ES vykusiu migracijos saugumizacijos (*securitization*) procesu, kai atitinkamos į ES bandančių patekti žmonių grupės yra matomos kaip keliančios pavojų viešajai tvarkai, kultūrinei tapatybei ir darbo rinkos stabilumui (Huysmans, 2000, p. 2).

Priešingai nei 2022 m. migracija³ iš Ukrainos, 2021 m. prasidėjusi nereguliari⁴ migracija ES-Baltarusijos pasienyje buvo matoma kaip kelianti pavojų valstybių saugumui, pasitelkiama karo retorika, kuriamas pavojaus jausmas (Szkurlat, 2022, p. 11). Remiantis oficialiai duomenimis⁵, daugiausia Baltarusijos sieną bandantys kirsti asmenys yra iš Viduriniųjų Rytų (apie 60 proc. yra iš Irako, kiti iš Sirijos, Irano ir kt.), taip pat iš Užsachario (Subsacharinės) Afrikos (Kongo, Kamerūno, Gvinėjos ir kt.), dalis iš Pietų Azijos (Šri Lankos, Indijos ir kt.)⁶. Prasidėjus šių asmenų nereguliariai migracijai Lietuvos-

¹ [Ukraine Refugee Situation, UNHCR](#), prieiga 2025-04-08.

² [Karo pabėgėliai iš Ukrainos - Oficialiosios statistikos portalas](#), prieiga 2025-04-08.

³ Migracija šiame darbe yra apibrėžiama kaip „asmenų judėjimas iš jų nuolatinės gyvenamosios vietos peržengiant tarptautinę sieną arba valstybės viduje“ (International Organization for Migration, 2019, p. 137).

⁴ Nereguliari migracija (*irregular migration*) yra ne pagal įstatymus, reguliacijas ar tarptautinius susitarimus vykstantis asmenų judėjimas tarp valstybių (International Organization for Migration, 2019, p. 116).

⁵ [Neteisėta migracija - Oficialiosios statistikos portalas](#), prieiga 2025-05-20.

⁶ Verta paminėti ir tai, kad nedidelė dalis per Lietuvos-Baltarusijos sieną nereguliariai migruojančių asmenų yra iš Baltarusijos ir Rusijos.

Baltarusijos pasienyje buvo įvesta nepaprastoji padėtis⁷, laikinai apribota galimybė civiliams gyventojams, nevyriausybiniams organizacijoms ir žurnalistams lankytis pasienyje⁸. Kadangi žmonės Lietuvos-Baltarusijos pasienyje yra matomi kaip keliantys grėsmę, pasienyje prieš juos pradėta naudoti smurtą: jie per jėgą išstumiami iš Lietuvos atgal į Baltarusijos teritoriją, apgyvendinami žeminančiomis sąlygomis, suvaržoma jų judėjimo laisvė ir pažeidžiamos kitos jų teisės (žr. Amnesty International, 2022; Danish Refugee Council, 2023; Sabatauskaitė et al., 2022 ataskaitas).

Dėl karo Ukrainą palikusiems žmonėms saugumizacijos naratyvas negalioja. Mokslinėje literatūroje šis po Rusijos invazijos išryškėjęs fenomenas aprašomas daugybe pavadinimų: dvigubi standartai (Bolzoni et al., 2023), aukų hierarchija (McCloskey, 2022), selektyvus solidarumas (Paré, 2022), pabėgėliai ir „pabėgėliai“ (Panera, 2024), užuojautos hierarchija (Sajjad, 2022) ar tiesiog veidmainiškumas (Blomqvist Mickelsson, 2023).

Mokslinėje literatūroje egzistuoja keletas šio (ne)priėmimo fenomeno aiškinimų. Vienas populiarus požiūris pabrėžia kultūrą: vertybinį suderinamumą, bendrą istoriją (ypač okupacinę), religiją ir kt. (pavyzdžiui, Blomqvist Mickelsson, 2023; Marler, 2024). Kiti požiūriai pabrėžia rasę ir etniškumą (pavyzdžiui, Pepinsky et al., 2024), geopolitinius išskaičiavimus ir kitus aspektus. Šiame darbe aš kritikuoju kultūrinio artumo ir panašaus pobūdžio prieigas ir remdamasis Withers (2017) teigiu, kad kultūra čia funkcionuoja kaip rasinio dominavimo – baltumo (*whiteness*) – reproduktivinio mechanizmas. Šiame darbe interpretuoju migruojančių grupių įvaizdžius Lietuvos medijose kaip baltumo derybų (dominuojančių baltumo normų įtvirtinimo ar priešinimosi joms) procesą: vienu grupių priėmimas, o kitų atstūmimas veikia taip, tarytum Lietuva siektų nusikratyti Europos periferijos epiteto ir įrodyti savo pilnavertį europietišumą, tokiu būdu įtvirtindama rasinius skirtumus ir siekdama labiau užsitikrinti sąjungininkų palaikymą nuo galimos Rusijos invazijos.

Darbo pavadinime pasitelkiu viename Lryto straipsnyje įgarsintą vieno iš Vokietijos kraštutinės dešinės partijos „Alternatyva Vokietijai“ (*AfD*) lyderių Björn Höcke frazę, kad „*ES turi mirti, kad galėtų gyventi tikroji Europa*“⁹. Nepriklausomai nuo intencijų, interpretuojant šį pasakymą baltumo hierarchijos kontekste „tikrosios Europos“ reikšmė ir ES mirties troškimo priežastys tampa aiškios. Rytų Europos

⁷ [LRT trumpai. Lietuvos pasienyje su Baltarusija įvedama nepaprastoji padėtis: ką tai reiškia ir kas keisis](#), LRT, prieiga 2024-09-26.

⁸ [LRT trumpai. Kas ir kaip šiuo metu gali patekti į nepaprastosios padėties zoną?](#), LRT, prieiga 2024-09-26.

⁹ [Tai, kas vyksta Vokietijoje, pavojinga visai Europai: įspėja dėl atgimstančios politinės jėgos](#), Lrytas, prieiga 2025-04-30.

šalių baltumas ES rasinėje hierarchijoje nėra toks tvirtas, kaip, pavyzdžiui, Vokietijos, tad jos į šį „tikrąjį“ europietiško apibrėžimą nepatenka. Dėl to ES mirtis čia reiškia grįžti prie „tyresnio“, griežtesnio, labiau nacionalistinio baltumo supratimo – tokio, kuris būtų artimesnis Antrojo pasaulinio karo metu nacistinėje Vokietijoje dominavusios „rasinio tyrumo“ sampratos.

Šio darbo **tikslas** yra praplėsti dabartinius Lietuvos žiniasklaidos tyrimus naujausių plataus masto migracijos procesų kontekste, analizuojant skirtingų migruojančių grupių įvaizdžius Lietuvos žiniasklaidoje ir juos interpretuojant rasinės hierarchijos reproduktivinio kontekste. Šio tyrimo **objektas** yra 2021-2023 m. Lietuvos naujienų portaluose skelbiami straipsniai apie nereguliariai ES-Baltarusijos sienos kertančius ir nuo karo Ukrainoje bėgančius žmones. Šiame darbe vengiu žodžių „pabėgėlis“ ir „migrantas“. Jų vietoje vartoju terminus kaip „migruojantys asmenys“, „migruojančios grupės“ ir pan. Tuo siekiu priešintis pabėgėlio/migranto dichotomijai, kuri prisideda prie (šiame darbe kritikuojamo) juoda-balta mąstymo apie migruojančius žmones¹⁰. Straipsnių analizei pasitelkiama teminė analizė naudojantis MAXQDA programa. Tyrimo tikslo įgyvendinimui iškeliami šie **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti dviejų migruojančių grupių (nuo karo Ukrainoje bėgančių žmonių ir nereguliariai migruojančių asmenų Lietuvos-Baltarusijos pasienyje) įvaizdžius populiariojoje Lietuvos žiniasklaidoje.
2. Nustatyti esminius skirtumus tarp minėtų grupių vaizdavimo ir juos interpretuoti rasinės hierarchijos reproduktivinio kontekste.
3. Išnagrinėti žiniasklaidoje vaizduojamą institucinį ir visuomenės elgesį su šiomis migruojančių asmenų grupėmis.
4. Palyginti elgesio su skirtingomis migruojančių asmenų grupėmis vaizdavimą medijose, siekiant atskleisti rasinės hierarchijos reproduktivinį Lietuvos visuomeninėje ir institucinėje praktikoje.

Šio darbo naujumas yra dvejopas. Pirma, atlieku iki šiol Lietuvoje kartu neanalizuotų geopolitinių įvykių ir su jais susijusių migruojančių žmonių įvaizdžių žiniasklaidoje analizę. Antra, priėmimo ir atstūmimo klausimo rėmuose pateikiu kultūrinio artumo sampratos kritiką praplėsdamas rasinio dominavimo problematiką Lietuvoje.

¹⁰ Platesnei šios dichotomijos kritikai žr. (Crawley ir Skleparis, 2018).

Šis darbas sudaro trys skyriai. Pirmajame skyriuje aprašau migracijos problematiką Lietuvoje: nagrinėdamas „migracijos kaip krizės“ naratyvą Europos Sąjungoje parodau, kad nereguliariai per Baltarusijos sieną į ES bandančių patekti asmenų migracija yra saugumizuota, o ukrainiečių – ne. Toliau, aptaręs migracijos ir medijų ryšį, kritiškai įvertinu dabartinėje mokslinėje literatūroje pateikiamus skirtingų migruojančių grupių priėmimo paaiškinimus ir juos papildau rasinio dominavimo (baltumo) koncepcija. Antrajame skyriuje aprašau metodologiją – empirinio tyrimo organizavimą bei ribotumus. Trečiajame skyriuje pateikiu medijų analizės rezultatus, detaliai aprašau ir iliustruojau įvardintas temas, jas interpretuoju pasitelkdamas baltumo koncepciją, taip pat pakomentuoju kuo toliau, tuo labiau silpstantį palaikymą Ukrainai. Tuomet įvardinu tyrimo išvadas bei pateikiu literatūros sąrašą.

1. MIGRACIJA, SAUGUMIZACIJA IR MEDIJOS

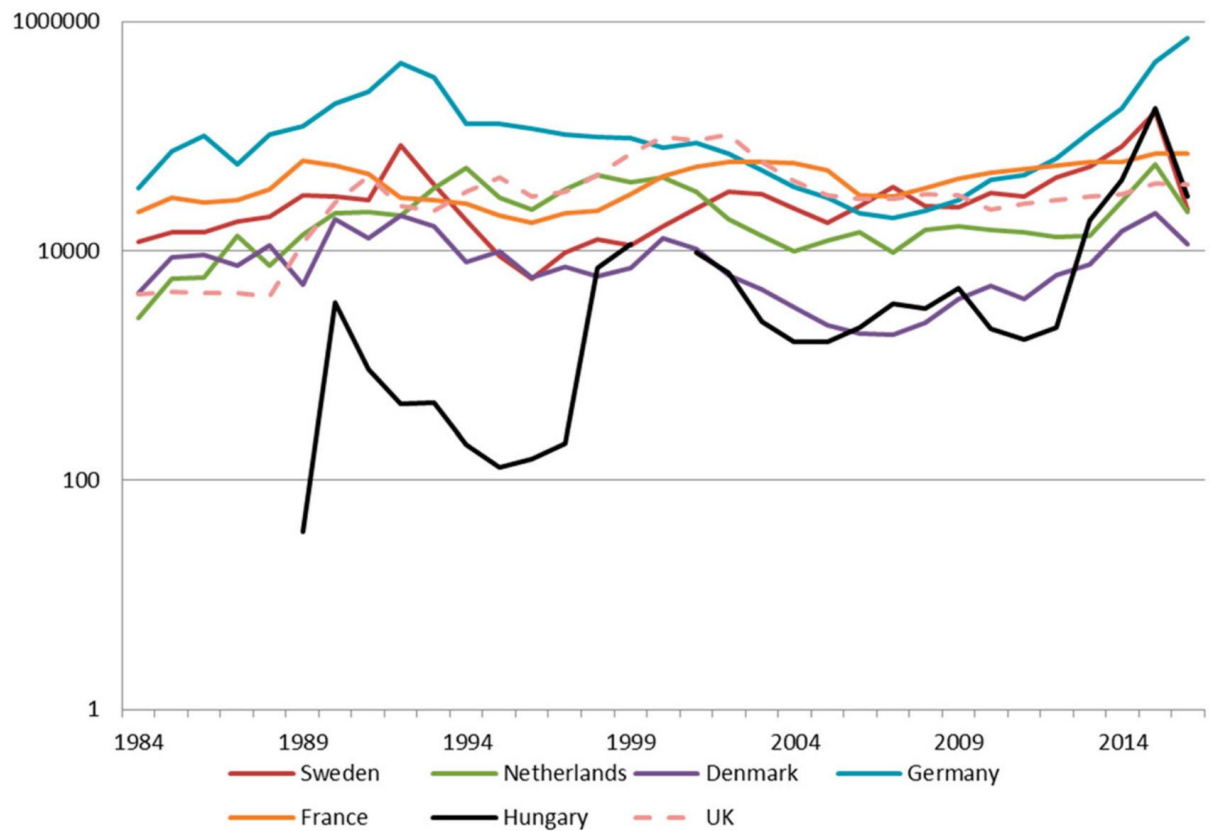
1.1. Statant Europos tvirtovę: aktuali migracijos saugumizacijos istorija

Per pastarąjį dešimtmetį galima įvardinti keturis kertinius įvykius Lietuvos migracijos kontekste: (1) 2015/2016 m. vadinamoji „pabėgėlių krizė“, (2) 2020/2021 m. Baltarusijoje vykę protestai po prezidento rinkimų rezultatų paskelbimo ir su tuo susijęs žmonių iš Baltarusijos bėgimas nuo režimo, (3) 2021 m. ES-Baltarusijos pasienyje suaktyvėjęs nereguliarus sienų kirtimas ir (4) 2022 m. vasario 24 d. Rusijos pilno masto invazija į Ukrainą ir su tuo susijęs žmonių judėjimas. Pasitelkdamas 2015 m. ir 2021 m. įvykius parodau, kad Europos Sąjungoje migracija yra susieta su krizės naratyvu ir tuo pasinaudodamas įvedu saugumizacijos sąvoką. Toliau parodau, kad migracijos saugumizacijai egzistuoja atitinkamos išimtys, tokios kaip (dalinai) baltarusių bėgimas nuo Lukašenkos režimo 2020/2021 m. ir ypač 2022 m. ukrainiečių bėgimas nuo Rusijos pilno masto invazijos. Nors šiame darbe detaliai analizuoju tik Lietuvos-Baltarusijos pasienio ir Rusijos invazijos į Ukrainą situacijas, platesnė visų keturių įvykių apžvalga padės atskleisti kas Lietuvoje yra konstruojami kaip nusipelnę priėmimo, o kas ne.

Mokslinėje literatūroje yra plačiai priimta, kad migracija yra saugumizuotas procesas (Topulli, 2016, p. 1). Migracijos saugumizacija yra migracijos kaip egzistencinio pavojaus interpretavimas ir iš tokio interpretavimo sekantys drastiški veiksmai (Collins, 2013). Panašų, iš trijų dalių sudarytą saugumizacijos apibrėžimą pateikia Īnalcı (2021): pirma, atitinkamas veiksnys (pavyzdžiui, migracija) turi būti interpretuojamas kaip keliantis egzistencinį pavojų, antra, tas veiksnys turi būti matomas kaip reikalaujantis neatidėliotinų veiksmų, ir trečia, su egzistuojančiu pavojų keliančiu veiksmu siekiama susidoroti pasitelkiant ekstremalius veiksmus (p. 11). Saugumizuota migracija, tuomet, yra matoma kaip pavojinga *krizė*, kurią reikia skubiai spręsti pasitelkiant drastiškas priemones.

Pastaraisiais dešimtmečiais migracija Europos Sąjungoje tapo tiek stipriau saugumizuota (Glušac, 2014, p. 160), tiek dažniau interpretuojama kaip krizė (Cantat et al., 2023, pp. 2–3). Prieš 2010-uosius metus migracijos/prieglobsčių prašytojų krizės diskursas Vokietijos žiniasklaidoje buvo praktiškai neegzistuojantis, o nuo 2015 m. tapo itin gajus (Cantat et al., 2023, p. 19). Tai patvirtina ir Lucassen (2018) kai rašo, kad 1990-aisiais Europą pasiekė panašūs prieglobsčio prašytojų kiekiai kaip ir

2015-aisiais (žr. pav. 1), tačiau tik 2015 m. situacija politikų ir komentatorių buvo matoma kaip katastrofiška, o neretai ir kaip apokaliptiška (p 383-384).¹¹

1 pav. Migruojančių žmonių kiekis į septynias ES šalis 1984-2016 m. Paimta iš Lucassen (2018).

Nors bendrai kalbant saugumizacijos naratyvas ES tampa vis dažniau sutinkamas, pats saugumizacijos procesas nėra vienareikšmiškas ar netgi *tiesinis*. Pavyzdžiui, Fridolfsson ir Elander (2021) rašo, kad po Švedijos valdžios migracijos saugumizacijos posūkio 2015 m., Švedijos bažnyčia tapo šiam diskursui besipriešinančia ir kontrsaugumizaciją propaguojančia socialine jėga. Saugumizaciją suprantant plačiau, šis procesas tampa skirtingų subjektų derybų ar kovos objektu.

¹¹ Detalesnei saugumizacijos diskurso iškilimo analizei žr. (Lucassen, 2018).

2015/2016 m. įvykiai yra vieni ryškiausių migracijos saugumizacijos pavyzdžių, kai tais metais prieglobsčio ES prašė daugiau nei 1,3 mln. žmonių¹². Bermúdez (2015) rašo, kad kai kur pilietinės visuomenės palaikymas migruojančių žmonių priėmimui kontrastavo su nacionaline uždarytų sienų politika, kitur didėjant imigracijos srautams net ir palankesnę požiūrį turėjusios šalys tapo vis labiau skeptiškai nusiteikusios (p. 9). Kiekvienos ES šalies žiniasklaidoje buvo galima rasti imigracijai besipriešinančių perspektyvų (Berry et al., 2016, p. 11). Kai kur prasidėjo prieš migraciją nukreipti socialiniai neramumai: išaugo prieš prieglobsčio prašytojus nukreiptų užpuolimų, jų gyvenamųjų patalpų padegimų, prieš imigraciją nukreiptų demonstracijų ir kt. (Benček ir Strasheim, 2016, p. 2; Jäckle ir König, 2017, p. 22).

Nors Lietuvos 2015/2016 metų situacija tiesiogiai nepaveikė, tačiau to meto įvykių vaizdavimas Lietuvos žiniasklaidoje taip pat nurodo į priešiško migracijai paplitimą Lietuvoje. Rogelj (2017) teigia, kad po Balkanų kelio¹³ susidarymo 2015 m. rugsėjį Lietuva tebuvo viena iš keturių Europos Sąjungos šalių, kurioje 2015 m. *nepadidėjo* prieglobsčio prašytojų skaičius (p. 19). Palyginimui, Balkanų kelio pabaigoje esančios Vokietija, Vengrija ir Austrija sulaukė daugiau nei 740 000 prieglobsčio prašymų per tą patį laikotarpį (Rogelj, 2017, p. 19). Nepaisant to, pasak Monikos Frėjutės-Rakauskienės (2020), 2015/2016 metais į Europos Sąjungą migravę asmenys Lietuvos žiniasklaidoje buvo vaizduojami labiau neigiamai, nei teigiamai: matomi kaip sukelsiantys nuostolių ir neatnešiantys ekonominės naudos, esantys kultūriškai netinkami, Lietuvą matantys tik kaip tarpinę stotelę, platinantys ligas ar keliantys pavojų gyventojams dėl terorizmo ir nusikaltimų (pp. 36, 43-44). 2015/2016 m. migracija į Europos Sąjungos situacija Lietuvoje buvo interpretuojama kaip ES socialinei tvarkai kelianti pavojų *krizė*.

2021 m. prasidėjusi nereguliari migracija ES-Baltarusijos pasienyje taip pat atitinka¹⁴ saugumizacijos naratyvą. Nagrinėdami situaciją Latvijoje Kaprāns ir Saulītis (2022) rašo, kad dėl situacijos Latvijos-Baltarusijos pasienyje anti-imigracinės nuostatos paaštrėjo, o 40 proc. apklausos respondentų ir respondenčių Latvijoje teigė, kad Latvijoje neturėtų būti priimamas *nei vienas*

¹² [Number of Refugees to Europe Surges to Record 1.3 Million in 2015](#), Pew Research Center, prieiga 2024-09-24.

¹³ Balkanų kelias (*Balkan route*) yra vienas iš migracijos maršrutų į Europą. Jis tęsiasi nuo Europos pietuose esančių Viduržemio jūros šalių (tokių kaip Graikija ar Turkija) iki geografinio Europos vidurio šalių (tokių kaip Vokietija ar Austrija) (Thorpe, 2019). Balkanų kelias kitur dar vadinamas vakarų Balkanų keliu/maršrutu ar Balkanų koridoriumi.

¹⁴ „Atitinka“ vietoje „atitiko“, nes 2025-03-15 dieną nereguliarus Lietuvos-Baltarusijos sienos kirtimas yra vis dar tebevykstantis, nors ir smarkiai sulėtėjęs. Pavyzdžiui, šią dieną Lietuvos-Baltarusijos pasienyje įregistruoti 9 atstūmimai. Statistika paimta iš [Valstybės sienos apsaugos tarnybos puslapio](#).

prieglobsčio prašytojas (p. 22). Situacija Lietuvos-Baltarusijos pasienyje viešojoje erdvėje labiausiai rėminama pasitelkiant pavojaus nacionaliniam saugumui retoriką pasitelkiant tokius terminus kaip „hibridinė ataka“, „hibridinis pavojus“, „hibridinis karas“ ar „hibridinė agresija“ (Navickas, 2023, pp. 60–61). Saugumizacijos naratyvas tapo gajus ir Lenkijoje: Viešosios nuomonės tyrimų centro fondo¹⁵ atlikta analizė rodo, kad 2015 m. apie 21 proc. respondentų priešinosi pabėgėlių priėmimui, o 2021 m. šis skaičius išaugo iki 48 proc.¹⁶

Visgi, kaip rašo Grzeškowiak (2023), situacija Lietuvos, Lenkijos ir Latvijos pasienyje su Baltarusija nuo 2015/2016 m. situacijos skiriasi keliais aspektais, kurie situaciją padarė dar labiau nepatogia Europos Komisijai ieškant sprendimo. Pirma, Rytų Europos šalys, bendrai kalbant, turi ganėtinai neigiamas nuostatas musulmonų atžvilgiu, antra, tuo metu Lenkijos valdžioje buvo prieš imigraciją nusiteikusi koalicija, ir trečia, nereguliarią migraciją pasienyje organizavimo pati Baltarusijos valdžia politiniams tikslams pasiekti (Grzeškowiak, 2023, p. 102). Autorius tęsia, kad „[Europos] Komisija turėjo rinktis, ar laikytis griežtos, teises pažeidžiančios atitinkamų valstybių narių pozicijos, ar įsikišti į asmenų, kurie tapo Lukašenkos vykdomo hibridinio karo pėstininkais, teisių apsaugą“ (Grzeškowiak, 2023, p. 102).

Svarbu ir tai, kad Baltarusija yra Rusijos – regioninės imperialistinės galios – sąjungininkė. Šis aspektas aktualus, nes Baltijos šalyse pati Rusija yra saugumizuota, t. y. Rusija yra matoma kaip egzistencinė grėsmė. Dėl sovietinės ir Rusijos imperijos okupacijos istorijos nepriklausomomis tapusių Baltijos šalių ir Rusijos santykiai ilgą laiką buvo atsargūs¹⁷, tačiau po 2014 m. Krymo aneksijos ir 2022 m. Rusijos pilno masto invazijos į Ukrainą tapo kategoriškai, ontologiškai nesutaikomi (Kascian et al., 2023, pp. 1, 10). Dar 2000 m. Jæger (2000) rašė, kad Baltijos šalys savo valstybinę tapatybę *apibrėžia* per Rusijos imperialistinės invazijos grėsmę, taip reprodukuodamos neužtikrintą valstybinę tapatybę ir tokiu būdu skatindamos saugumizaciją (p. 33). Autorius teigia, kad vietoje to, jog save apibrėžtų per *skirtumą* su Rusija, Baltijos šalys save apibrėžia per Rusijos pavertimą kita (*othering*) (Jæger, 2000, p. 33). Toks požiūris į imperialistines ambicijas puoselėjančią Rusiją prideda papildomą dimensiją migracijos saugumizacijos procesui Lietuvoje – dimensiją, kuri didžiosiose Vakarų Europos šalyse neegzistuoja ar yra mažiau skausminga istoriškai – realų pavojų prarasti valstybingumą, būti okupuotai.

¹⁵ Lenkiškai „Fundacja Centrum Badań Opinii Społecznej“.

¹⁶ [Neįleistų neteisėtų migrantų statistika](#), Valstybės sienos apsaugos tarnyba (VSAT) prieiga 2025-04-30.

¹⁷ Po 2004 m. Baltijos šalių priėmimo į ES Baltijos šalių santykiai su Rusija buvo *geriausiu atveju* pragmatiški dėl Baltijos šalių rolės skatinant ES-Rusijos bendradarbiavimą (Kascian et al., 2023).

Kadangi bandymai kirsti Baltarusijos sieną Lietuvoje interpretuojami kaip valstybei keliantys egzistencinį pavojų, Lietuvos institucijos į situaciją reagavo atitinkamai, t. y. pasitelkdamos geležinio kumščio politiką. Organizacija Amnesty International vienoje ataskaitoje aprašo Lietuvos-Baltarusijos sieną bandančių kirsti žmonių patirtis Lietuvoje ir pasienio institucijų atstovų ir atstovių elgesį:

„smurtinis atstūmimas [iš Lietuvos į Baltarusijos teritoriją]; kankinimai ir kitoks žiaurus elgesys, įskaitant seksualinį smurtą ir žeminimą; perteklinis jėgos naudojimas, įskaitant šunų naudojimą; nepagrįstas sulaikymas siaubingomis ir sveikatai kenksmingomis sąlygomis; neleidimas pasinaudoti prieglobsčio teise; veiksmingos teisinės pagalbos trūkumas fiktyvių prieglobsčio procedūrų metu; beveik visiškas teisingumo prieinamumo trūkumas ir iki šiol neegzistuojančios jokios veiksmingos teisinės gynybos priemonės“ (Amnesty International, 2022, p. 5).

Saugumizacijos paveikti valstybės veiksmai Lietuvos-Baltarusijos pasienyje yra gerai dokumentuoti ir kitur. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ataskaita taip pat aprašo žeminančias į Lietuvą įleistų žmonių gyvenimo sąlygas (Sabatauskaitė et al., 2022). Taip pat aktualios ir „Protecting Rights at Borders“ (PRAB) ataskaitos. Nors toliau pateikiamoje citatoje aprašoma situacija Lenkijos-Baltarusijos pasienyje, panašūs apibūdinimai tinka ir situacijai Lietuvoje:

„mušimas (rankomis ir lazdomis), visiškas išrengimas, įžeidinėjimai, tyčiojimasis, neleidimas pasinaudoti tualetu ar maistu, nuosavybių, tokių kaip drabužių, batų, telefonų ir maisto sunaikinimas. Pranešama, kad reguliariai naudojamos ašarinės dujos, taip pat ir prieš nepilnamečius“ (Danish Refugee Council, 2023, p. 11).

Kai kurie tyrėjai ir tyrėjos tokius ir panašius žmogaus teisių ribojimus, sienų uždarymą ir kraštutinės dešinės diskurso normalizavimą vadina „Europos tvirtovės“ (*Fortress Europe*) statymu (Rheindorf ir Wodak, 2020).

1.2. Kam negalioja saugumizacija? Ukrainiečių priėmimas po Rusijos invazijos

Visgi, ne visa migracija Lietuvoje ir bendrai ES yra saugumizuota ir ne kiekvienas plataus masto žmonių judėjimas yra interpretuojamas kaip krizė. Su ankstesniame poskyryje aprašytais valstybės veiksmais kontrastuoja du įvykiai: 2020/2021 m. nuo Lukašenkos režimo bėgančių žmonių priėmimas

Lietuvoje ir nuo karo Ukrainoje bėgančių žmonių priėmimas visoje Europos Sąjungoje. Šių įvykių analizė atskleidžia, kad Lietuvoje vienos žmonių grupės yra matomos kaip nusipelnusios priėmimo, o kitos ne; vienų žmonių judėjimas yra labiau konstruojamas saugumizacijos rėmuose, o kitų mažiau arba visai nėra.

Nuo 2020 m. į Lietuvą aktyviau atvykstantys Baltarusijos piliečiai ir pilietės nebuvo matomi kaip egzistencinis pavojus ir buvo daugiau ar mažiau priimami. Po 2020 m. Baltarusijos prezidento rinkimų, laikomų suklastotais, ir dėl to prasidėjusių pilietinių protestų bei jų represijų (Jonavičius, 2021a) Lietuvoje išaugo Baltarusijos piliečių prašančių prieglobsčio Lietuvoje skaičius (žr. Migracijos Departamentas, 2022, p. 62). 2019 m. Lietuvoje prieglobsčio prašė 18 Baltarusijos piliečių, 2020 m. – 81, 2021 m. – 260, 2022 m. – 416 (žr. Migracijos Departamentas, 2022, p. 62). Toks augantis prieglobsčio prašytojų skaičius nebuvo interpretuojamas kaip migracijos krizė. Teigiu, kad prieglobsčio prašytojai iš Baltarusijos buvo matomi ne kaip pavojus, o kaip dar viena galimybė Lietuvai išreikšti solidarumą su Lukašenkos režimo opozicija. Be prieglobsčio prašytojų priėmimo, Lietuva rodė solidarumą su Baltarusijos opozicija kai Seimas raštiškai pripažino Baltarusijos prezidento rinkimus negaliojančiais¹⁸, Vilniuje buvo priimta opozicijos lyderė Sviatlana Cichanouskaja¹⁹ ir kai su kitomis Baltijos šalimis skatino ES įvesti Baltarusijai sankcijas²⁰.

Tačiau didžiausias saugumizacijos naratyvui nebuvimas pastebimas kalbant apie nuo karo Ukrainoje bėgančių žmonių priėmimą. Lietuvoje požiūris į ir elgesys su žmonėmis iš Ukrainos yra drastiškai skirtingas nei su absoliučia dauguma kitų migruojančių asmenų grupių. Tiek Lietuvoje, tiek platesnėje ES priimti dideli žmonių iš Ukrainos kiekiai: Europoje buvo priimti milijonai, o Lietuvoje – netoli šimto tūkstančių žmonių. Lietuvoje žmonės iš Ukrainos taip pat yra vertinami itin palankiai. 2023 m. atlikta „IOM Lietuva“ apklausa rodo²¹, kad palankiausiai vertinami užsieniečiai Lietuvoje yra būtent ukrainiečiai (8 punktai iš 10). Kita 2023 m. apklausa indikuoja²², kad žmonės iš Ukrainos yra *mažiausiai nemėgstama* migrantų grupė Lietuvoje: Lietuvos piliečiai labiausiai norėtų kartu dirbti ar gyventi

¹⁸ [Seimas pripažino, kad rinkimū Baltarusijoje rezultatai – suklastoti, raginama įvesti sankcijas režimo pareigūnams](#), 15min.lt, prieiga 2024-10-07.

¹⁹ [Cichanouskaja į šalį atvyko paryčiais: ji turi vizą metams būti Lietuvoje](#), Delfi, prieiga 2024-10-07.

²⁰ [Baltic States Urge New Election In Belarus, Call For EU Sanctions](#), Radio Free Europe/Radio Liberty, prieiga 2024-10-07.

²¹ [IOM Lietuva: ukrainiečiai palankiausiai vertinami migrantai Lietuvoje](#), IOM Lietuva, prieiga 2024-09-25.

²² [Visuomenės nuostatos etninių, religinių, migrantų ir kitų socialinių grupių atžvilgiu Lietuvoje: 2023 m.](#), LSMC, prieiga 2024-10-25.

kaimynystėje būtent su ukrainiečiais ar ukrainietėmis. Brazinskaitė ir Goldsmith konferenciniame pranešime įvardija kaip Lietuvos vyriausybė ir privatus sektorius prioretizuoja žmones iš Ukrainos: „MEA [Viduriniųjų Rytų ir Afrikos] pabėgėliams sunkiai sekėsi gauti minimalų sveikatos priežiūros standartą Lietuvoje, o Ukrainos pabėgėliai gavo nemokamą pirminę ir skubią pagalbą bei psichologinę paramą“ (Brazinskaite ir Goldsmith, 2022). Visgi, autorės prideda, kad abejoms migruojančių asmenų grupėms sudėtinga rasti darbą ir sėkmingai integruotis į platesnę Lietuvos visuomenę (Brazinskaite ir Goldsmith, 2022).

Tokį žmonių iš Ukrainos prioretizavimo fenomeną galima pastebėti visoje Europoje ir Bideno eros JAV. Sisteminiėje apžvalgoje Blomqvist Mickelsson (2024a) rašo, kad ukrainiečiai nėra matomi nei kaip egzistencinis, nei kaip ekonominis pavojus. Bolzoni et al. (2023) taip pat rašo, kad pilietinė visuomenė visoje Europos Sąjungoje išreiškė nepaprastą palaikymą ir solidarumą su žmonėmis iš Ukrainos, o neretai žmonės be jokios savanoriavimo ar kultūrinės mediacijos patirties ateidavo prisidėti prie visuomeninių palaikymo iniciatyvų (p. 2). Tą patvirtina ir McCloskey (2022) kai teigia, kad Europos valstybės nuo karo Ukrainoje bėgantiems žmonėms parodė didžiulį dosnumą ir solidarumą (p. 2). Situacija Amerikoje karo pradžioje buvo panaši: pasak Sajjad (2022), kaip ir Europa, invazijos pradžioje JAV išreiškė solidarumą su ukrainiečiais įsipareigodama priimti šimtą tūkstančių asmenų, sumažindama imigracijos ribojimus ir sukurdamą specialų mechanizmą skirtą atvykstantiems asmenims priimti (p. 2). Nors tarp invazijos pradžios 2022 m. ir 2025 m. prasidėjusios antrosios Donaldo Trumpo kadencijos JAV palaikymas Ukrainai tapo gerokai silpnesnis²³ (*Pew Research Center* apklausos rodo, kad 2022 m. tik 7 proc. amerikiečių sakė, kad JAV Ukrainai teikia per daug paramos, 2025 m. – 30 proc.²⁴), ukrainiečių judėjimas vis vien neturi tokių pačių saugumizacijos konotacijų kaip daugelis kitų į JAV migruojančių asmenų grupių, pavyzdžiui, per JAV-Meksikos sieną. Kitos 2024 m. atliktos *Pew Research Center* apklausos duomenys indikuoja, kad 88 proc. balsuoti prisiregistruotų amerikiečių stipriai arba dalinai palaiko saugumo stiprinimą JAV-Meksikos pasienyje²⁵. Taigi, nei Europoje, nei JAV dėl Rusijos invazijos suaktyvėjęs Ukrainos žmonių judėjimas nėra matomas kaip grėsminga krizė, o atvykstantys žmonės nekelia su egzistenciniu pavojumi susijusio nerimo.

²³ Detalesniam silpstančio JAV palaikymo Ukrainai aptarimą žr. diskusiją.

²⁴ [US views of Ukraine aid, NATO and European defense in 2025](#), Pew Research Center, prieiga 2025-05-21.

²⁵ [Sharp fall in migrant encounters at US-Mexico border in 2024](#), Pew Research Center, prieiga 2025-05-21.

Kontrastą tarp ukrainiečių ir saugumizacijos paveiktų migruojančių asmenų grupių stiprina migracijos mastų skirtumas. Remiantis Valstybės sienos apsaugos tarnybos (VSAT) duomenimis, nuo 2021 m. pradžios į Lietuvą iš viso neįleisti apie 22 tūkst. žmonių¹⁶. Lenkijoje tarp 2021 ir 2022 m. iš viso pasienyje atstumti beveik 46 tūkst. žmonių²⁶. Verta paminėti, kad bent Lietuvoje šie skaičiai yra artimesni ne asmenų, o atstūmimų pasienyje skaičiui – jei tas pats asmuo bandys tris kartus kirsti sieną ir visus kartus bus išstumtas, šioje statistikoje tokia situacija būtų užfiksuojama kaip trys sienos kirtimo atvejai, ne vienas. Taigi, nors šių skaičių apimtis nėra nereikšminga (virš 10 tūkstančių žmonių Lietuvoje yra didelis skaičius turint galvoje šalies populiacijos dydį), tačiau lyginant kaip Lietuvoje priimamos dešimtys tūkstančių žmonių iš Ukrainos ir koku egzistenciniu pavojumi yra laikomi mažesni kiekiai Lietuvos-Baltarusijos sieną bandančių kirsti žmonių, kontrastas tarp šių dviejų grupių vertinimo tampa tik dar ryškesnis.

Apibendrinant, remiantis egzistuojančios literatūros apžvalga galima teigti, kad migracijos į Lietuvą *prasmės* yra konstruojamos dvejopai: vienų žmonių atvykimas yra interpretuojamas saugumizacijos kontekste, o kitų nėra. Lietuvos-Baltarusijos sieną bandančių kirsti asmenų vaizdavimas yra paveiktas saugumizacijos diskurso ir ši migracija yra interpretuojama kaip krizė. Kita vertus, dėl karo Ukrainą palikę žmonės saugumizacijos diskurso nėra paveikti ir jų atvykimas į Lietuvą nėra matomas kaip egzistencinis pavojus. Sekančiame poskyryje aptariu žiniasklaidos rolę ir ją įvardinu kaip esminę šių socialinių prasmų reproduktivumą. Apibrėžiu medijas kaip socialinių reiškinių apie migraciją kūrimo erdvę ir įvardinu, kaip medijų analizė gali padėti atskleisti su skirtingomis migruojančiomis grupėmis susietas socialines reikšmes.

1.3. Žiniasklaida kaip esminė reiškinių apie migruojančius asmenis kūrimo vieta

Žiniasklaida yra pagrindinė reiškinių apie migraciją konstravimo erdvė. Būtent čia politiniai debatai yra įrėminami ir apibrėžiami (Kitzinger, 2007 cituota Redden, 2011). Medijos atlieka itin svarbų vaidmenį įvaizdžių ir nuostatų apie migruojančius žmones socialiniame konstravime (Eberl et al., 2018; Zogata-Kusz et al., 2023, p. 2). Rašydamas apie JAV, Dolan (2011) teigia, kad žiniasklaida taip pat yra ir baltumo (jį apibrėžiu 1.4 poskyryje) derybų vieta, kur „nuolat patenkinami baltieji rasiniai interesai ir

²⁶ [Poland publishes data on thousands of migrant “pushbacks” at Belarus border for first time](https://notesfrompoland.com), notesfrompoland.com, prieiga 2024-05-21.

[palaikomas] rasis *status quo*“ (p. ii). Migracijos pateikimas medijose daro įtaką politinių sprendimų priėmimui, nes būtent čia yra apibrėžiama, kaip atitinkamos migruojančios grupės bus interpretuojamos ir kokių veiksmų bus imamas: ar žmonės bus matomi kaip pavojus, galimybė, neišvengiamybė ar kitaip. Kaip rašo Rheindorf ir Wodak, būtent žiniasklaidoje migruojančių žmonių grupės įgauna politinį pripažinimą bei priėmimą arba tampa atstumtos (2020, p. 141).

Svarbu atkreipti dėmesį, kad medijos yra ir reikšmių apie migraciją *mediacijos* erdvė. Tai reiškia, kad tiek turinys žiniasklaidoje yra veikiamas ir *atliepia* egzistuojančią socialinę tikrovę (pavyzdžiui, visuomenėje paplitusias nuostatas), tiek ir tos pačios visuomenės nuostatos daro įtaką žiniasklaidai. Kaip rašo Redden, *mediacijos* koncepcija skatina atkreipti dėmesį į kaip komunikacijos procesai ne tik daro įtaką individams bei visuomenei, bet ir kaip šie procesai patys yra formuojami tų pačių individų bei visuomenės (Redden, 2011, p. 10). Kitaip tariant, žiniasklaidoje randami migruojančių asmenų įvaizdžiai yra konkrečios socialinės realybės produktas, bet tuo pačiu medijos dalyvauja atitinkamos socialinės realybės kūrime bei konstravime.

Lietuvoje žiniasklaidos svarba įvaizdžiams apie migraciją yra ryški ir moksliniame kontekste priimta. Tyrime apie nuostatas pabėgėlių atžvilgiu, Diana Janušauskienė (2018) rašo, kad „gyventojų nuomonė dažnai yra suformuota žiniasklaidos, o ne dėl konkrečios patirties“ (p. 311). Kasmetinėje Lietuvos socialinių mokslų centro ir nevyriausybinių organizacijų „*Diversity Development Group*“ apklausoje apie Lietuvos piliečių nuostatas įvairių socialinių grupių atžvilgiu²², 2023 m. duomenimis respondentai ir respondentės žiniasklaidos portalus įvardija kaip svarbiausią informacijos apie migraciją šaltinį. Tos pačios apklausos duomenimis, žiniasklaidos portalai kaip pagrindinis informacijos šaltinis „nurungia“ asmeninius ryšius, pokalbius su draugais ir pažįstamomis ir kitas informacijos priemones.

Taigi, žiniasklaida turi daug galios brėžiant priimtinių ir atstumtinių grupių ribas. Tačiau kokie konkretūs įvaizdžiai vienas grupes paverčia saugumizuotomis, ir kokie vaizdiniai tampa susieti su saugumizacijos nepaveiktomis grupėmis? Kaip konkrečiai matomi saugumizuoti asmenys Lietuvos-Baltarusijos pasienyje, o kaip – žmonių iš Ukrainos?

Yra aibė tyrimų parodančių, kad žiniasklaidoje žmonių iš Ukrainos įvaizdžiai dažniausiai yra vaizduojami humanitariniame kontekste, o įvairūs iš Azijos ar Afrikos atvykstantys žmonės yra vaizduojami kaip grėsmė, neretai juos susiejant su arabų tapatybe ar islamo išpažinimu. Lyginę ukrainiečių ir į ES 2015 metais keliavusių sirų reprezentacijas populiariausiuose JAV naujienų portaluose, el-Nawawy ir Elmasry (2024) teigia, kad „tyrimo rezultatai stulbinamai aiškiai parodė, kad naujienų portalai buvo daug labiau linkę humanizuoti pabėgėlius iš Ukrainos negu pabėgėlius iš Sirijos“

(p. 15). Autoriai rašo, kad žmonės iš Ukrainos dažniausiai buvo rodomi per humanitarinės krizės prizmę, taip pat, kad jų pasakojimai buvo dažniau tiesiogiai cituojami ar perfrazuojami (p. 15). Tą patvirtina ir Hoffmann ir Hameleers (2024), kurie teigia, kad pabėgėliai iš Sirijos įprastai matomi per pavojaus ir (visuomeninio) konteksto rėmus (pavyzdžiui, visuomenėje kylančias problemas pabėgėlius priėmus), o ukrainiečiai – per lemties/likimo (*Fate*) rėmus, t. y. jų situacija yra matoma kaip nepriklausoma nuo jų valios, pastangų ar charakterio (pavyzdžiui, matomi kaip nuo karo nukentėję žmonės ar humanitarinės pagalbos nusipelnę asmenys). Kita vertus, autoriai tęsia, kad žmonės iš Sirijos dažniausiai buvo matomi kaip pavojingi ir agresyvūs, dažniausiai pateikiami per saugumo, nusikaltimų ar pasienio krizės perspektyvas (p. 15). Ukrainiečių įvaizdžius žiniasklaidoje tyrę Martikainen ir Sakki (2024) teigia, kad žmonės iš Ukrainos yra pateikiami keturiais būdais: kaip pažeidžiamos aukos, kaip nekaltos aukos, kaip kenčiantys žmonės arba kaip atkaklūs bei ištvermingi asmenys (p. 106). Verta paminėti, kad Ajana et al. (2024) rašo, kad priešingai nei teigiama daugumoje kitų studijų, jų tyrime dominavo humanitariniai, o ne saugumo rėmai (p. 34), tačiau prideda, kad dėl mažos imties šis tyrimas negali būti laikomas reprezentatyviu (Ajana et al., 2024, p. 34).

Idomu tai, kad abi migruojančių asmenų grupės yra vienaip ar kitaip paveiktos saugumizacijos, tačiau dėl būtent dėl saugumizacijos *taikinio* (t. y. į kokį subjektą saugumizacija yra nukreipta) požiūriai į šias dvi migruojančių asmenų grupes yra skirtingi. Minėtame žvalgomajame tyrime Ajana et al. (2024) rašo, kad 2015 metų atveju būtent augantis kiekis žmonių iš Sirijos yra interpretuojamas kaip krizė, o ukrainiečių atveju žvilgsnis nukreipiamas į Rusiją ir karą (p. 5). Kitaip tariant, „Sirijos pabėgėliai patys yra saugumizuoti, o Ukrainos pabėgėlių atveju saugumizuotas yra *karas*, nuo kurio jie bėga“ (Ajana et al., 2024, p. 5). Tokia analizė atliepia pirmajame skyriuje aptartą idėją, kad Lietuvoje pati Rusija yra saugumizuota, o tai daro įtaką, kaip matomi vienos ar kitos migruojančių asmenų grupės.

Žmonės iš Azijos ir Afrikos neretai žiniasklaidoje yra siejami su resursų trūkumu ir augančia institucine našta. Jau minėtame tyrime Ajana et al. (2024) rašo, kad su resursų trūkumu susiję įreminimai pareiškia tik su žmonėmis iš Afganistano ar Sirijos, o su žmonėmis iš Ukrainos „resursų problemos“ praktiškai niekada nėra siejamos (p. 34). Tą patvirtina ir Rheindorf ir Wodak (2020), kai rašo, kad nuolat pabrėžiamas „augantis [institucinis] spaudimas bei našta yra bene pastoviausi nagrinėto diskurso bruožai“ (p. 142).

Priešingai nei ukrainiečiai, nereguliariai į ES bandantys patekti žmonės medijose nėra vaizduojami vienprasmiškai. Žiniasklaidos portaluose visada egzistuoja prieštaringos, dažnai nesutaikomos perspektyvos. Nors šie migruojantys asmenys dažniausiai būna vaizduojami kaip

pavojingi ir grėsmingi, neretai pastebima ir humanitarinė ar žmogaus teises pabrėžianti perspektyva (Rheindorf ir Wodak, 2020, p. 141). Taigi, nors saugumizacijos naratyvai yra šiuo atveju yra dominuojantys, egzistuoja ir šiai perspektyvai besipriešinantys kontrsaugumizacijos naratyvai.

Verta paminėti ir tai, kad abi migruojančių asmenų grupės vienaip ar kitaip gali įgauti „nepilnaverčio“ arba „netikro“ migruojančio asmens epiteta. Tačiau nors šie epitetai pasitelkiami abejoms žmonių grupėms, tokių apibūdinimų konotacijos pasekmės skirtingoms migruojančių asmenų grupėms taip pat gali skirtis. Sambaraju ir Shrikant (2023) rašo, kad žmonės iš Ukrainos yra matomi kaip „kontingentiniai pabėgėliai“ (*contingent refugees*): jie matomi kaip pabėgėliais tapę tik „atsitiktinai“, todėl jiems suteikiama pagalba yra interpretuojama kaip labiau pagrįsta (p. 1715). Kitaip tariant, kadangi ukrainiečiai yra matomi kaip tapę pabėgėliais ne dėl jų pačių kaltės (ne savo noru), jie interpretuojami kaip labiau nusipelnę pagalbos. Kita vertus, Rheindorf ir Wodak (2020) rašo, kad 2015 metais žmonės iš Sirijos buvo vaizduojami kaip sistemą išnaudojantys, „netikri“, „ekonominiai“ pabėgėliai (p. 141). Jų bandymo patekti į ES priežastys buvo matomos kaip neįtikinančios arba nepagrįstos. Taigi, ir vienu ir kitu atveju migracijos priežasčių „tikrumo“ interpretavimas tampa pateisinimu vienus žmones priimti, o kitus atstumti.

Konkrečiai Lietuvos kontekste pastarųjų dešimties metų migruojančių asmenų įvaizdžiai medijose yra ištirti tik dalinai: dažniausiai tyrimai nagrinėja musulmonų arba arabų kilmės žmonių reprezentacijas medijose, o apie žmonių iš Ukrainos vaizdavimą tyrimų (kitų nei bakalauro ar magistro baigiamųjų darbų) praktiškai nėra. Atliepiant aukščiau nagrinėtus užsienio tyrimus, iš Azijos ar Afrikos migruojantys žmonės yra matomi per pavojaus prizmę, įvardijant nerimą dėl trūkstančių resursų ir nesuderinamų kultūrinių skirtumų, tačiau paminint ir humanitarines bei žmogaus teisių perspektyvas. Popovaitė (2018), ištyrusi septynis aktualius interneto naujienų portalus, įvardija, kad 2015 metais žiniasklaidoje atkreipiamas dėmesys į musulmonų religinius skirtumus, pabrėžiama kultūrinio nesuderinamumo ir nesėkmingos integracijos baimė, tačiau taip pat minimos ir bėgimo nuo karo ir kitų nelaimių aplinkybės (p. 143). Rūta Sutkutė (2020) rašo, kad 2015 metais į ES bandę patekti žmonės yra vaizduojami saugumo diskurso rėmuose ir matomi kaip pavojus, pabrėžiami jų tariami nusikaltimai, kvestionuojamas kultūrinis ir religinis suderinamumas ir integracijos galimybės (p. 36). Taigi, Lietuvos žiniasklaidoje diskursai apie iš Azijos ar Afrikos atvykstančius žmones atitinka aukščiau aptartus įvaizdžius.

Apibendrinant, migruojantys asmenys žiniasklaidoje vaizduojami dvejopai, atliepiant saugumizacijos kuriamą binarinę skirtį. Viena vertus, žmonės iš Ukrainos yra vaizduojami teigiamoje

šviesoje, juos matant per humanitarinės pagalbos perspektyvą, ukrainiečius ir ukrainietes vaizduojant kaip aukas arba karo akivaizdoje ištvermingus asmenis. Kita vertus, iš Afrikos ir Azijos šalių migruojantys asmenys žiniasklaidoje vaizduojami labiau kompleksiskai. Dažniausiai jie matomi kaip grėsmė bei pavojus, kuriamos asociacijos su nusikaltimais ir terorizmu. Taip pat neretai pabrėžiama su šių žmonių atvykimu susieta institucinė našta, kuri praktiškai niekada neminima vaizduojant ukrainiečius. Pastebėtina ir humanitarinė perspektyva, kai arabų kilmės arba islamą išpažįstantys žmonės yra vaizduojami panašiai kaip ukrainiečiai: humanitarinės pagalbos ir užuojautos nusipelnę sudėtingų situacijų aukos. Lietuvoje ukrainiečių įvaizdžiai žiniasklaidoje nėra gerai ištirti, o atvykstančiųjų iš Azijos ar Afrikos įvaizdžiai daugiau ar mažiau atliepia užsienio tyrėjų išvadas. Dėl šios priežasties šiuo darbu prisidedu tiek prie tyrimų apie ukrainiečių įvaizdžius plėtros Lietuvoje, tiek prie lyginamųjų skirtingų migruojančių grupių vaizdavimo tyrimų.

1.4. Baltumas ir migruojančių grupių socialinis konstravimas

Sutinku su Zogata-Kusz et al. (2023), kurios besiremiamos Berger ir Luckmann (1967) teigia, kad įvaizdžiai apie tikslines grupes yra socialiai konstruojami (p. 1-2). Kasdieninėse žmonių socialinėse sąveikose, žiniasklaidoje, politinių institucijų veikime ir kituose lygmenyse interpretuojamas vienu ar kitų žmonių atvykimas nėra „natūralus“, savaime suprantamas ar neišvengiamas dalykas, o formuojamas socioistorinių veiksmų ir politinę galią turinčių institucijų, kurios tuomet pačios formuojamos ir reprodukuojamos kasdieniame žmonių gyvenime socialinių sąveikų metu.

Šios konstrukcijos nėra neutralios – jos atliepia atitinkamus galios santykius. Juos atskleisti gali padėti į Lietuvą migruojančių asmenų įvaizdžių socialinį konstravimą iliustruojanti visuomeniškai ir instituciškai gaji „pabėgėlio“ ir „migranto“ dichotomija. Šios socialinės, tačiau ir politinės-teisinės kategorijos turi skirtingas potekstes: žmonės su „pabėgėlio“ etikete yra matomi kaip *labiau* – nors ir ne kategoriškai ar vienprasmiai – nusipelnę priėmimo, užuojautos ir paramos, o žmonės su „migranto“ etikete yra matomi kaip *mažiau* ar net visiškai priėmimo neverti asmenys, kurių potencialus atvykimas yra vertinamas neigiamoje šviesoje. Migranto etiketė taip pat turi sąsajų su „ekonominio migranto“ stereotipu, kuris siejamas su prieglobsčio prašymo sistemos išnaudojimu: toks asmuo yra matomas kaip siekiantis savanaudiškai pasinaudoti priimančios šalies geranoriškumu neturėdamas tariamai objektyvių priežasčių bėgti iš savo šalies apart „geresnio gyvenimo paieškų“.

Crawley ir Skleparis (2018) rašo, kad migrantas/pabėgėlis skirtis ne tik neatitinka realių, kompleksišų migruojančių asmenų patirčių, tačiau dažnai yra pasitelkiama atskirties ir sulaikymo politikai pateisinti. Su tuo sutinka ir Schuster (2022) kai teigia, kad žmonių skirstymas į griežtas pabėgėlio/migranto kategorijas yra nenaudingas arba žalingas: toks skirstymas ignoruoja migruojančių asmenų motyvacijų daugialypiškumą ir kitimą laike, o vietoje to, kad pažeidžiamas asmenų grupės apsaugotų, neretai joms kaip tik kelia pavojų.

Šių dviejų kategorijų kasdienis vartojimas atitinka ankstesniame skyrelyje aptartus požiūrius Lietuvoje į žmones iš Ukrainos ir žmones Lietuvos-Baltarusijos pasienyje: pirmieji yra konstruojami kaip priimtini, todėl vadinami pabėgėliais, o antrieji yra konstruojami kaip bėgti iš savo šalies pagrindo neturintys, nepriimtini bei pavojingi, tad paprastai įgyja „migranto“ etiketę. Teigiamas termino „pabėgėlis“ prasmės dar labiau iliustruoja tai, kad žmonės iš Ukrainos teisine prasme yra ne „pabėgėliai“, o „laikinosios apsaugos gavėjai“²⁷. Iš Ukrainos atvykstančių asmenų susiejimas su terminu „pabėgėlis“ atlieka sociopolitinio pripažinimo vaidmenį ir atliepia, formuoja ir reprodukuoja Lietuvos žmonių ir institucijų nuostatas apie ukrainiečių priėmimą Lietuvoje.

Kokie paaiškinimai gali padėti suprasti aukščiau aptartus dvejopus požiūrius į skirtingų migruojančių grupių priėmimą? Sisteminiame šio klausimo analizėje Blomqvist Mickelsson (2024a) įvardija kelius dažniausiai mokslinėje literatūroje pasitaikančius kriterijus, kurie turėtų šį skirtumą paaiškinti: (1) kultūrinis ir vertybinis artumas, (2) rasė bei religija, (3) geopolitinė situacija ir su tuo susiję išskaičiavimai ir (4) demografinės charakteristikos. Toliau trumpai aptariu šiuos akademinėje literatūroje (ir platesnėje visuomenėje) gajus paaiškinimo kriterijus, juos problematizuoju įvardindamas jų ribotumus ir įvedu šiame darbe pasitelkiamą analizės įrankį – baltumą (*whiteness*).

Blomqvist Mickelsson rašo, kad kultūrinis artumas literatūroje yra įvardinamas kaip vienas esminių ukrainiečių priėmimą leidžiančių suprasti veiksnių (2023, p. 10). Šis kriterijus indikuoja, kiek lengvai atvykstantys žmonės sugebės įsilieti į priimančiąją visuomenę, priimti jos normas bei tradicijas. Šis kriterijus pabrėžia sėkmingo įsiliejimo į priimančiąją visuomenę galimybę (Marler, 2024, p. 41), t. y. kiek atvykę asmenys sugebės savo tapatybės atsisakyti arba suderinti ją su vietine visuomene ir jos keliamais socialiniais reikalavimais. Taip pat čia itin svarbi tampa tikimybė įsilieti į darbo rinką, reprodukuojant neoliberalizmo suformuotą darbštaus piliečio įvaizdį. Pavyzdžiui, Blomqvist Mickelsson

²⁷ Žr. [How the EU helps refugees from Ukraine](#), Council of the EU and the European Council, prieiga 2024-10-18.

(2024b) rašo, kad Švedijoje žmonės iš Ukrainos yra matomi kaip „nebijantys susitepti rankas“, todėl atitinkantys darbo etika ir darbštumu pasižyminčio Švedijos piliečio idealą (p. 10).

Nors kultūrinio artumo paaiškinimas iš pirmo žvilgsnio atrodo įtikinamai, jis turi savo ribotumą. Kaip straipsnyje „Baltumas ir kultūra“ rašo Withers (2017), „kultūra yra mechanizmas, per kurį reprodukuojamas baltumas (normalizuoto baltųjų rasinio dominavimo būseną)“ (p. 1). Tai reiškia, kad rasinės hierarchijos gali būti reprodukuojamos būtent per kultūrinio artumo diskursus. Withers (2017) įvardija kelis baltumo reprodukovimo per kultūrą mechanizmus, iš kurių šio darbo kontekste svarbiausias yra šis: baltumas gali būti reprodukuojamas per nematerialines kultūrines praktikas, tokias kaip atitinkamų idėjų, pasaulėžiūros, naratyvų ar diskursų propagavimą (p. 4).

Kaip rašo Eduardo Bonilla-Silva knygoje „Rasizmas be rasistų“ (2022), rasinės hierarchijos gali būti reprodukuojamos tiesiogiai apie rasę nekalbant ar į ją neatreipiant dėmesio – autorius tai vadina „spalvų neskiriančiu rasizmu“ (*color blind racism*). Tai reiškia, kad visuomenėje gajos kultūrinės praktikos ir požiūriai turėtų būti išnagrinėti siekiant suprasti jų sąsajas su baltumu: ar tokios praktikos nereprodukuoja rasinių nelygybių, ar jų (nepriklausomai nuo intencijų) rezultatas nėra sisteminė įvairių rasinių (ar etninių, religinių ir kt.) grupių marginalizacija. Lietuvoje saugumizuotų grupių konstravimas reprodukuoja būtent tokius socialinius rezultatus, todėl gali būti naudingai interpretuojamas pasitelkiant baltumo koncepciją.

Priimtino konstravime taip pat itin svarbūs veiksniai yra rasė bei religija. Šie aspektai dalinai persidengia su prieš tai aptartais kultūriniais aspektais (Blomqvist Mickelsson, 2024a, p. 5). Nagrinėdama žmonių iš Ukrainos priėmimą Jungtinėse valstijose, Sajjad (2022) rašo, kad kontrastas tarp elgesio su ukrainiečiais ir kitais prieglobsčio prašytojais „atreipia dėmesį į seniai įsigalėjusius ir JAV imigracijos sistemą apibrėžiančius rasinius priėmimo ir atmetimo mechanizmus“ (p. 11). Tęsiant šią mintį galima teigti, kad saugumizacijos naratyvų paveiktų asmenų aibė ES stipriai persidengia su nebalta odos spalvą turinčių ir į ES bandančių atvykti asmenų aibe. Svarbus rasės vaidmuo konstruojant saugumizuotas žmonių grupes konkrečiai Lietuvoje atitinka ir kitus anksčiau atliktus mokslininkų darbus, kuriuose rašoma, kad ne tik Vakarų Europa, bet ir tokios Rytų Europos valstybės kaip ATR istoriškai prisidėjo prie ir gavo naudos iš rasiniu dominavimu grįstos kolonijinės vergovės ekonomikos sistemos (Balogun, 2022).

Rasės svarba išryškėja ir detaliau nagrinėjant žmonių iš Ukrainos priėmimo atvejį. Blomqvist Mickelsson (2024a) mokslinės literatūros apžvalgoje įvardija „dvigubus standartus“ būtent nebaltaodžiams bėgantiems nuo karo Ukrainoje žmonėms (p. 8). Jis rašo, kad dėl antičigonizmo (anti-

romų diskriminacijos) Lenkijoje diskriminaciją patiria iš Ukrainos bėgantys romų tautybės ukrainiečiai, taip pat diskriminaciją patyrė ir nuo karo Ukrainoje bėgę juodaodžiai studentai iš Afrikos (Blomqvist Mickelsson, 2024a, p. 8). Šie incidentai dar kartą parodo rasės svarbą priimtinių ir nepriimtinių asmenų Europos Sąjungoje, ir ypač Rytų Europoje, socialiniame konstravime.

Lietuvoje religiniai panašumai ar skirtumai – ypač islamo išpažinimas – taip pat gali būti svarbūs konstruojant priimtinus ar nepriimtinus užsieniečius. Pasak „The Association of Religion Data Archives“ (The ARDA), 2020 m. Lietuvoje 89,13 proc.²⁸ gyventojų identifikavosi kaip krikščionys, o Ukrainoje šis skaičius siekė 84,61 proc.²⁸. Visgi, Lietuvoje dominuoja katalikiškoji krikščionybės atmaina (77,14 proc.), kai tuo tarpu Ukrainoje – ortodoksiškoji (70,88 proc.). Tačiau nors tokie religiniai skirtumai su ukrainiečiais nėra reikšmingas faktorius juos konstruojant kaip priimtinus, islamo išpažinimas turi labiau neigiamas asociacijas. 2023 m. apklausoje 46 proc. Lietuvos piliečių teigė, kad nenorėtų su musulmonais gyventi kaimynystėje, o 33 proc. teigė, kad nenorėtų su jais dirbti vienoje darbovietėje²². Taigi, analizuojant atvykstančių užsieniečių religinius skirtumus galima rasti atitikmenų tarp religinių grupių ir Lietuvoje priimtinių ar nepriimtinių asmenų grupių.

Čia verta aptarti įrasinimo (arba surasinimo) sąvoką (*racialization*). Įrasinimo koncepcijos esmė yra atkreipti dėmesį į tai, kad „rasė“ yra socialiai konstruojama kategorija ir kad įrasinimo procesas gali būti susijęs su kitais veiksniais nei tiesiog odos spalva. Kaip rašo Smarika et al (2024), įrasinimo procesas turėtų būti suprantamas kolonijinės rasizmo ideologijos kontekste, kai per struktūrinius/institucinius mechanizmus ar tarpasmeninius santykius asmenys bei grupės tampa matomos kaip rasiškai pranašesnės ar menkesnės, tokiu būdu suteikiant, priskiriant žmogiškumą vieniems, bet ne kitiems (p. 24-25). Nors dėl įrasinimo termino prasmės bei naudos mokslinėje literatūroje yra diskutuojama (žr. Uyan, 2021), šiame darbe pasitelkiu šį terminą ne viena analitine, bet ir politine prasme. Įrasinimas, tuomet, yra procesas, kurio metu sukuriamos socialinės grupės yra „pastatomos“ atitinkamoje rasinės hierarchijos pozicijoje pagal kažkokius (nebūtinai odos spalvos) kriterijus. Šio darbo kontekste vienas iš svarbiausių įrasinimo procesų yra pavojaus, grėsmės nacionaliniam saugumui naratyvų persipynimas su asmenimis Lietuvos-Baltarusijos pasienyje pagal jų etninę tapatybę, odos spalvą, religiją, lytį ar kitus veiksnius.

Sekantis svarbus priėmimo konstravimo kriterijus yra geopolitiniai išskaičiavimai. Šį kriterijų dalinai aptariau pirmajame darbo skyriuje, kai rašiau kaip praeities okupacijos ir geografinis artumas prie

²⁸ [National Profiles | World Religion](#), ARDA, prieiga 2024-10-25.

Rusijos skatina Rusiją paversti Lietuvos kita, tokiu būdu kuriant nesaugią tautinę tapatybę ir stiprinant saugumizacijos poreikį. Sisteminiame apžvalgoje Blomqvist Mickelsson (2024a) įgarsina panašią dinamiką kitose Rytų Europos valstybėse: Rumunijoje Ukrainos solidarumo diskursas buvo konstruojamas aplink „bendrą su ukrainiečiais sovietinės okupacijos traumą“, o Lenkijoje pabrėžiant iš kartos į kartą perduodamą okupacijos traumą ir Rusijos agresijos baimę (p. 10). Toliau autorius teigia, kad būtent šis veiksnys padeda suprasti, kodėl ukrainiečiai ES priimami lengviau, o kultūriškai, rasiškai ir religiškai panašius bruožus turintys nuo Baltarusijos represijų bėgantys baltarusiai dabar priimami dvejopai, neužtikrintai: dėl Baltarusijos sąsajų su agresore Rusija jie yra labiau matomi kaip galimai pavojingi (Blomqvist Mickelsson, 2024a, p. 10). Svarbu atkreipti dėmesį ir į šių požiūrių nepastovumą, kitimą laike. Po 2020 m. Baltarusijoje vykusių protestų prieš Lukašenkos režimą palaikymas asmenims iš Baltarusijos buvo sustiprėjęs, tačiau po 2021 m. nereguliarios migracijos pradžios ir ypač po 2022 m. Rusijos pilno masto invazijos į Ukrainą tapo gerokai labiau neužtikrintas.

Paskutinis svarbus šiame darbe nagrinėjamas priėmimo konstravimo kriterijus yra demografiniai veiksniai, labiausiai – lytis ir amžius (būvimas pilnamečiu). Skirtingų migruojančių grupių demografiniai skirtumai gali būti pasitelkiami konstruojant konkrečias su migracija susijusias socialines reikšmes. Vienos charakteristikos gali būti pabrėžiamos, o kitos nutylimos priklausomai nuo konkretaus naratyvo konstravimo pobūdžio. Turint galvoje, kad atitinkama migracija Lietuvoje yra saugumizuota, su vyriškumu susiję agresijos vaizdiniai bei stereotipai gali tapti įrankiais reprodukuojant saugumizacijos naratyvus apie atitinkamas migruojančių asmenų grupes. Kadangi didžioji dalis (apie 80 proc.²⁹) nuo karo Ukrainoje bėgančių žmonių yra suaugusios moterys ir vaikai, su šiomis reikšmėmis susijusios socialinės reikšmės – tiksliau asociacijų su „agresija“ ar „konkurencija“ *nebūvimas* – gali būti pasitelktas konstruojant ukrainiečius kaip *idealius* atvykėlius. Kita vertus, kadangi didžioji dalis (apie 72 proc.³⁰) Lietuvos-Baltarusijos sieną bandančių kirsti žmonių yra vyrai, su šia etikete susiję *atitinkamos* socialinės reikšmės gali prisidėti konstruojant labiau priešiškus naratyvus, tokius kaip „hibridinių ginklų“ naratyvas.

Su lytimi socialinėje erdvėje jau susijusios reikšmės atitinkamiems naratyvams gali pridėti legitimumo socialinėje sferoje. Tokiu būdu vyriškumas Baltarusijos pasienyje tampa pavojaus

²⁹ Verta paminėti, kad šiame šaltinyje yra aprašomi ne ukrainiečiai ir ukrainietės *per se*, bet laikinosios apsaugos gavėjai ir gavėjos. Nepaisant to, praktiniais tiksliais šias dvi kategorijas galima laikyti kaip identiškąs. [Temporary protection for persons fleeing Ukraine - monthly statistics](#), Official website of the European Union, prieiga 2024-10-28.

³⁰ [Neteisėta migracija - Oficialiosios statistikos portalas](#), prieiga 2024-10-30.

indikatoriumi ir kuria sąlygas į šiuos asmenis žiūrėti labiau skeptiškai, jais nepasitikėti, numoti į juos ranka. Panašiai, moteriškumas arba nepilnametiškumas gali atlikti empatijos skatinimo funkciją žmonių iš Ukrainos kontekste, juos kontrastuojant su „pavojingais vyrais Baltarusijos pasienyje“. Tuomet Baltarusijos situacijos kompleksiskumas tampa mažiau svarbus: klausimas, ar žmonės Baltarusijos pasienyje iš tiesų kelia pavojų tampa tarytum išspręstas, o aspektas, kad 28 proc. žmonių Lietuvos-Baltarusijos pasienyje taip pat yra moterys ir vaikai nebeaktualus.

Toks jau egzistuojančių socialinių rolių priskyrimas migruojantiems asmenims redukuoja kompleksiską ir atvirą interpretacijoms situaciją į vienprasmiską bei aiškią. Tuomet vienos grupės tampa labiau pavojingos, o kitos idealizuojamos. Tokiu būdu konstruojami ką Pruitt ir Missbach (2024) vadina Merės Popins migrantėmis: idealizuoti ukrainiečių moterų vaizdiniai, sufleruojantys, kad atvykstančios ukrainietės puikiai įsilies į visuomenę, nekels jokių socialinių problemų, priimančiai visuomenei visokeriopai atneš vien tik tai naudos. Straipsnio autorės rašo, kad nors idealizavimas turi daug teigiamų pasekmių, jis tuo pat metu prisideda prie idealus mažiau atitinkančių užsieniečių marginalizavimo, taip pat „paslepia“ atitinkamas, socialinių normų neatitinkančias idealizuotų moterų patirtis, tokias kaip tobulo moteriškumo neatitikimas arba neatsiejamas moterų pririšimas prie buvimo su vaikais (Pruitt ir Missbach, 2024, p. 15). Taigi, lytis taip pat atlieka vaidmenį įrasinimo procese. Moterys iš Ukrainos tampa įrasintos, nes jos matomos kaip „pageidautinos“: atitinkančios balto, krikščioniško, „civilizuoto“ moteriškumo ir europietiško idealą.

Panašiai kaip kultūra, visi šie (kartais „neutraliais“ vadinami) kriterijai taip pat gali būti kritikuojami įdarbinant baltumo sąvoką. Dominuojančiame akademiniame diskurse priėmimas paaiškinamas taip: ukrainiečiai yra matomi kaip kultūriškai artimesni nei žmonės Baltarusijos pasienyje; vyrai pasienyje matomi kaip grėsmingesni nei moterys ar vaikai; tos pačios odos spalvos ar tą pačią religiją išpažįstantys asmenys į visuomenę įsilies sėkmingiau, o kitokiems integruotis gali būti sudėtinga. Iš tiesų visos šios nuostatos reprodukuoja rasinį dominavimą – šie veiksniai yra ne neutralūs, o atliekantys įrasinimo funkciją. Pavyzdžiui, musulmonai vyrai pasienyje tampa matomi kaip pavojingi nepriklausomai nuo jų intencijų ir istorijų. Su šių asmenų rase, religija, lytimi ir kitais kriterijais susietos nuostatos tampa mechanizmu, kuriuo reprodukuojamas rasinis dominavimas – baltumas.

Kas, tuomet, yra baltumas? Remdamasis Garner ir Hancock (2014) baltumą apibrėžiu kaip „nematomą, pamatinį, nutylimą ir normalizuotą rasinės visuomenės santvarkos veikimą“ (p. 716), kai baltaodžių žmonių „vertybės, idėjos, estetika, preferencijos ir privilegijos“ tampa matomos kaip esminis ir savaime suprantamas būdas orientuotis socialiniame pasaulyje (p. 716). Taigi, baltumas yra

visuomenės veikimo principas, kuriame baltaodžių žmonių interesams ir kultūrinėms praktikoms yra suteikiama privilegijuota pozicija, o šis požiūris yra normalizuotas, tačiau nematomas, nepastebimas.

Baltumas yra derybų objektas (Schramm, 2009). Pavyzdžiui, Schramm (2009) rašo, kad baltumo koncepcija yra „gana lanksti ir dėl jos nuolat iš naujo deramasi [*re-negotiated*]“ (p. 3). Tai reiškia, kad jo galima „turėti“ („įgauti“) daugiau arba „prarasti“, „turėti“ mažiau. Baltumo derybos tuomet yra dominuojančių baltumo normų įtvirtinimo ar priešinimosi joms procesas. Baltumo įtvirtinimo rezultatas yra stipresnis socialinis pripažinimas, o rasiinėje hierarchijoje užimama žema padėtis gali reikšti marginalizaciją, diskriminaciją ar netgi smurtą. Priešinimasis baltumo normoms taip pat gali būti matomas baltumo derybų kontekste, kai, pavyzdžiui, aktyvistės bei aktyvistai Lietuvos-Baltarusijos pasienyje priešinasi smurtiniam baltumą reprodukuojančiam pasienio režimui. Toks baltumo koncepcijos lankstumas sukuria sąlygas „pasinaudoti“ rasine hierarchija savo socialines pozicijas įtvirtinant arba, rizikuojant socialinėmis bausmėmis, baltumą (taigi ir rasiinę hierarchiją) atmesti ir jam priešintis.

Viena garsią baltumo derybų iliustracija pateikiama Noel Ignatiev (1995) knygoje „Kaip airiai tapo balti“ („*How the Irish Became White*“). Knygoje aprašoma, kaip XVIII a. nuo Anglijos okupacijos į JAV bėgę airiai, susidūrę su jiems nepažįstama Amerikoje esančia rasine dominavimo sistema, bandė ir sėkmingai įrodė savo baltumą pasitelkdami brutalumą prieš juodaodžius amerikiečius. Tokiu būdu airiai įtvirtino savo socialinę poziciją Amerikoje: jie demonstravo, kad gali reprodukuoti giliai Amerikoje įsisiskverbusią rasinio dominavimo dinamiką, taip siekdami parodyti, kad stovi tinkamoje rasinių barikadų pusėje (Ignatiev, 1995). Siekdami savo baltumo pripažinimo, panašų baltumo derybų procesą Amerikoje socialinio pripažinimo siekė ir žmonės į šią visuomenę atvykę iš Italijos (Guglielmo ir Salerno, 2003) ir žydų tautybės žmonės (Brodkin, 1998), o Kanadoje – prancūzų kilmės kanadiečiai (Scott, 2016).

Airių, italų bei žydų Amerikoje ir Prancūzijos kanadiečių Kanadoje baltumo derybos apibūdina Šiaurės Amerikos situaciją, tačiau rasiinė hierarchija egzistuoja ir Europos Sąjungoje (taigi, ir Lietuvoje). Vakarų Europos šalys turi didesnę prieigą prie baltumo nei Rytų Europos šalys. Šiai hierarchijai apibūdinti Böröcz (2021) įvardija pilnavertį, Vakarų Europos baltumą kaip eurobaltumą (*eurowhiteness*), o nuvertintą, nepilnavertį baltumą kaip purviną baltumą (*dirty whiteness*). Taip pat atliepdamas šį aspektą, Ivan Kalmar Rytų Europą apibūdina kaip „baltąją periferiją“ (2023, p. 1469).

Lietuva, būdama Rytų Europos dalimi, yra ES – ir tuo pačiu baltumo – pakraščiuose. Tai sukuria galimybę analizuoti migruojančių grupių įvaizdžius žiniasklaidoje, taip pat institucinius ir pilietinius veiksmus baltumo derybų perspektyvoje. Pavyzdžiui, analizuojant įvaizdžius žiniasklaidoje galima kelti klausimą: kaip žiniasklaidoje skelbiami straipsniai atliepia Lietuvos poziciją ES baltumo hierarchijoje?

Ar šis straipsnis įtvirtina bei pateisina šias pozicijas, į jas paprasčiausiai nekreipia dėmesio, o galbūt priešinasi rasinės hierarchijos egzistavimui apskritai? Tokiu būdu baltumas tampa naudingas analitinis įrankis, leidžiantis matyti plačiau nei tiesiog kultūriniai, rasiniai, geopolitiniai ar kitokie kriterijai.

Esminis baltumo Lietuvoje aspektas yra Lietuvos pozicijos dvilypiškumas: ji nėra nei pilnavertiškai balta, nei pakankamai „kitokia“, kad būtų išstumta už europietiško apibrėžimo ribų. Viena vertus, Lietuva didžioji dauguma žmonių turi baltą odos spalvą, o pati šalis yra ES ir NATO dalis, kas suteikia Lietuvai geopolitinį ir socioekonominį baltumo statusą. Kita vertus, Lietuva nėra pilnai integruota į Vakarų Europa dėl savo istorijos – yra matoma kaip posovietinė – todėl jos baltumas yra artimesnis „purvinajai“, nepilnavertiškai baltumo spektro daliai. Panaši dvejopa situacija egzistuoja ir kitose Rytų Europos šalyse, tačiau kiekvienoje iš jų baltumo dinamika yra unikali – šis regionas nėra homogeniškas nei istoriškai (pavyzdžiui, vienos šalys turi sąsajų su LDK/ATR, kitos ne), nei demografiškai (pavyzdžiui, etninių mažumų atžvilgiu), nei politiškai (pavyzdžiui, Vengrijos Orbáno režimas reikšmingai skiriasi nuo Lenkijos liberalios demokratijos) ar net geografiškai (pavyzdžiui, Sakartvelas neretai yra interpretuojamas kaip Rytų Europos dalis).

Taigi, baltumas leidžia suprasti, kaip formuojasi požiūriai apie tai, kokie asmenys yra pakankamai priimtini, o kurie ne. Baltumas daro įtaką formuojantis kaip kultūriniai skirtumai interpretuojami socialiniuose kontekstuose. Kaip rašo Lynn ir Lea (2003), „baltumo trūkumas tampa apčiuopiamu barjeru priėmimui“ (p. 427), o to barjero apraiškos tuomet tampa „įkūnytos“ socialiniuose supratimuose apie kultūrą, rasę, religiją ar kitas socialiai konstruojamas kategorijas.

2. EMPIRINIO TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo organizavimas

2.1.1. Žiniasklaidos portalų atranka

Siekiant geriau suprasti migruojančių grupių socialinį konstravimą Lietuvoje, šiame tyrime atlieku medijų analizę. Portalų atranka vyko 2023 m. rugsėjį/spalį. 2023 m. Lietuvoje penki populiariausi naujienų portalai buvo (eilės tvarka nuo populiariausio) Delfi, 15min, LRT, TV3 ir Lrytas³¹. Taigi, šiame tyrime buvo svarstoma galimybė tirti šiuos penkis portalus. Esminis papildomas portalų atrankos kriterijus yra galimybė atlikti detalią (išplėstinę) straipsnių paiešką. Išplėstinės paieškos svarba slypi galimybėje pasirinkti straipsnių publikacijos datos režius (nuo-iki), rikiavimą (pavyzdžiui, pagal naujumą) ir, jei įmanoma, turinio tipą (pavyzdžiui, vaizdo įrašai ar tekstai).

Visi penki portalai turi paieškos mechanizmą su rikiavimo pagal datą funkcija, tačiau 2023 m. rudenį tik LRT ir Lrytas suteikė galimybę pasirinkti straipsnių publikacijos režius³². LRT taip pat suteikia galimybę filtruoti turinį pagal turinio tipą³³. Kadangi datos režių pasirinkimas yra esminis šiame tyrime, medijų analizei buvo pasirinkti LRT ir Lrytas portalai.

2.1.2. Paieškos užklausų pasirinkimas

Portalų paieškos užklausos buvo pasirenkamos atsižvelgiant į tris kriterijus: užklausos žodinę formuluotę, straipsnių publikavimo režius ir straipsnių rikiavimo tvarką (eiliškumą). Verta pradėti nuo eiliškumo: paieškose visi straipsniai buvo surikiuoti pagal naujumą (naujausi viršuje). Straipsnių publikavimo datos režiai buvo pasirinkti nuo 2021 m. gegužės 1 d. iki 2023 m. rugpjūčio 31 d. Ankstesnysis režis pasirinktas bandant išvengti straipsnių persidengimo tarp 2020/2021 m. vykusių protestų Baltarusijoje ir 2021 m. prasidėjusio nereguliaraus sienų kirtimo per Lietuvos-Baltarusijos sieną

³¹ [KANTARMetrix interneto auditorijos tyrimo rezultatai 2023 m.](#), prieiga 2024-10-10.

³² Verta paminėti, kad 2024 rudenį Delfi jau suteikia galimybę atlikti išplėstinę paiešką ir filtruoti straipsnius nustatant straipsnių publikacijos režius.

³³ 2023 m. rudenį Lrytas tokios funkcijos neturėjo. 2024 metų rudenį Lrytas jau suteikia galimybę filtruoti paieškos rezultatus pagal turinio tipą, tačiau nesuteikia galimybės matyti *tik* tekstinį turinį (straipsnius).

– Rytų Europos Studijų Centro ataskaitoje rašoma, kad 2021 m. gegužę protestai Baltarusijoje jau buvo nuslūgę (Jonavičius, 2021b). Vėlesnysis rėžis 2023 m. rugpjūčio 31 d. buvo pasirinktas vėliausias galimas, nes 2023 m. rugsėjį jau buvo pradedama straipsnių analizė, o tiek karas Ukrainoje, tiek situacija prie Lietuvos-Baltarusijos sienos buvo (tėra) tebesitęsiančios.

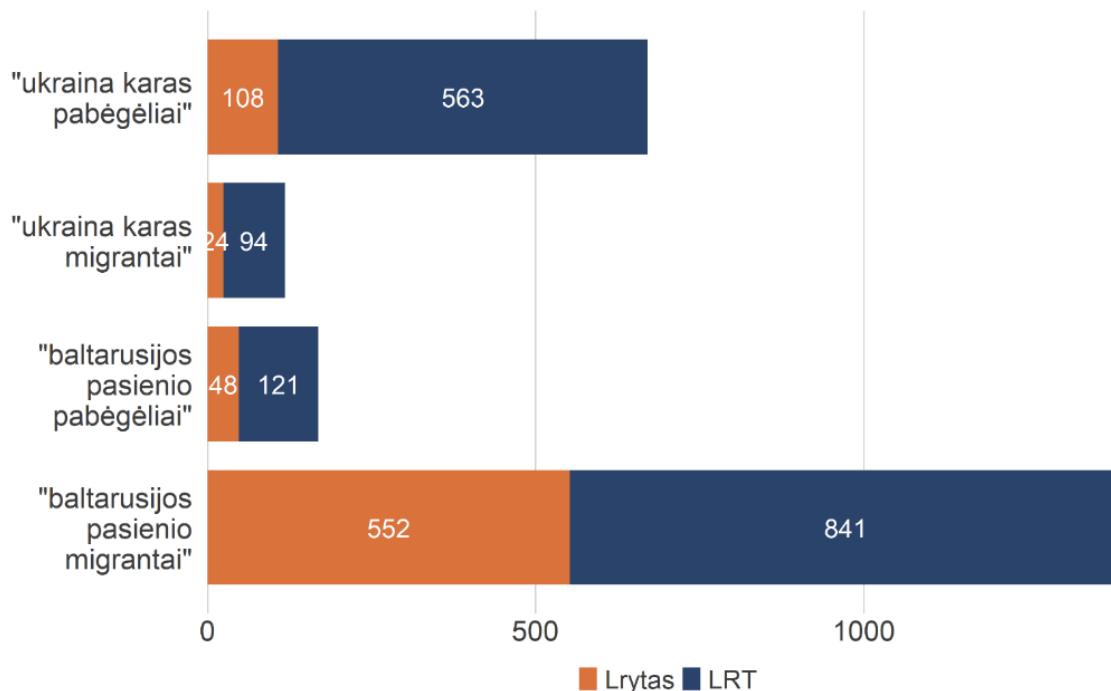
Renkantis paieškos raktažodžius buvo atliekamas nedidelis žvalgomasis tyrimas. Iš LRT ir Lrytas portalų buvo surinkta informacija apie skirtingų formuluočių teikiamus rezultatus. Iš viso buvo išnagrinėta 15 paieškos formuluočių: 7 formuluotės apie Ukrainą ir 8 formuluotės apie Baltarusijos pasienį. Ukrainos raktažodžiai buvo šie: (1) „ukraina karas pabėgėliai“, (2) „rusija karas ukaina pabėgėliai“, (3) „ukrainiečiai pabėgėliai“, (4) „ukraina karas migrantai“, (5) „ukraina karas migracija“, (6) „rusijos karas prieš ukrainą pabėgėliai“ ir (7) „ukraina karas užsieniečiai“. Straipsnių apie Baltarusijos pasienio situaciją rinkimui naudotos formuluotės buvo šios: (1) „baltarusija pasienis migrantai“, (2) „baltarusija pasienis pabėgėliai“, (3) „baltarusija siena pabėgėliai“, (4) „baltarusijos siena migranta“, (5) „baltarusijos pasienis migrantai“, (6) „baltarusijos pasienio migrantai“, (7) „baltarusija pasienis užsieniečiai“ ir (8) „baltarusijos pasienio pabėgėliai“. Kiekviena iš šių užklausų buvo įvertinama pagal rastų straipsnių skaičių ir apytikslius (preliminarius) rezultatus. Renkantis užklausas buvo siekiama straipsnių įvairovės ir siekta, kad užklausos kuo tiksliau atlieptų portaluose skelbiamą turinį.

Atlikus žvalgomąją analizę, buvo nuspręsta užklausoms apie Ukrainą naudoti 1 ir 4 formuluotes, o užklausoms apie Lietuvos-Baltarusijos pasienį pasitelkti 6 ir 8 formuluotes. Pasirinkimas tiek straipsniams apie Ukrainą, tiek apie Baltarusiją naudoti užklausas ir su žodžiu „migrantai“, ir su žodžiu „pabėgėliai“ buvo priimtas siekiant identifikuoti kuo daugiau šio darbo kontekste aktualių straipsnių. Nors dominuojančiame diskurse žmonės iš Ukrainos paprastai yra vadinami pabėgėliais, o žmonės kertantys Lietuvos-Baltarusijos sieną vadinami migrantais, tikėtina, kad ši tendencija atitinkamuose straipsniuose gali būti kvestionuojama ir paneigta, todėl naudojantis tik viena iš užklausų kyla rizika praleisti dalį straipsnių. Atitinkamas sprendimas priimtas ir straipsnių apie Baltarusiją atveju. Portalų paieškos užklausos ir straipsnių pasiskirstymas pavaizduoti 2 pav.

2.1.3. Straipsnių analizė

Atrinkti straipsniai buvo koduojami dviem etapais, taikant teminę analizę. Vadovaujantis Krippendorff (2018), dėl didelio medžiagos kiekio pirmiausia buvo analizuojama 5 procentų atsitiktinai

atrinkta straipsnių imtis (*sample*) iš kiekvienos užklauso. Straipsniai buvo surikiuoti pagal publikavimo datą (naujausi viršuje), o imtis sudaryta pasirenkant kas dvidešimtą.

2 pav. Straipsnių pasiskirstymas pagal paieškos užklauso ir žiniasklaidos portalus.

Pirmojo (5 proc. straipsnių) kodavimo etapo metu buvo sudarytas bazinis kodų medis, pagal kurią buvo toliau koduojami likę 95 procentai straipsnių. Visgi, toks kodų medis nebuvo baigtinis: tiek pirmųjų 5 procentų, tiek likusių straipsnių kodavimo metu jis tęstinai atnaujinamas siekiant vis labiau išgryninti analizuojamas temas. Kaip rašo Prokopis A. Christou (2023), „teminė analizė yra netiesinis procesas, reikalaujantis pakartotinai grįžti prie viso duomenų rinkinio ir nuolat ieškoti atsikartojančių reikšmių“ (p. 6). Taigi, kodavimo metu pirminiai kodai yra koreguojami ir jungiami tarpusavyje siekiant išryškinti platesnes temas, o jos pačios tuomet jungiamos tarpusavyje ir toliau koreguojamos viso kodavimo proceso metu.

Likę 95 proc. straipsnių koduojami atliekant atranką (*screening*) pagal straipsnio naujumą ir aktualumą. Visų pirma, perskaitoma ir sukoduojama straipsnio antraštė ir pirmoji pastraipa ir nusprendžiama, ar straipsnis suteiks kodavimo medžiui naujos informacijos. Nauja informacija šiame kontekste reiškia, kad straipsnis *iš esmės* skiriasi nuo prieš tai sukodotų straipsnių. Pavyzdžiui, beveik kasdien abejuose analizuotuose portaluose paskelbiami „šabloniniai“ straipsniai apie tądien pasienyje atstumtų asmenų skaičių. Dažniausiai tokie straipsniai yra praktiškai identiški – skiriasi tik atstumtų

asmenų skaičius. Jei toks straipsnis jau buvo sukoduetas, judama prie sekančio straipsnio. Tokia strategija pasirinkta dėl koduojamų straipsnių specifikos. Dalis straipsnių yra pasikartojantys ir visais praktiniais atžvilgiais identiški, tad ši strategija leidžia minimizuoti tokių straipsnių pakartotinį kodavimą. Visgi, jei tokiuose straipsniuose pateikiama papildoma informacija (pavyzdžiui, pateikiamos naujos detalės apie kaip atstumiami asmenys reagavo arba pateikiamos papildomos jų charakteristikos ar kt.), toks straipsnis būtų koduojamas pilnai, iki straipsnio pabaigos. Šis tokiam konkrečiam duomenų rinkiniui pritaikytas metodas leidžia pagreitinti straipsnių kodavimo procesą minimizuojant analitiškai svarbios informacijos praradimą.

Teminė analizė pasirinkta siekiant identifikuoti žiniasklaidos portaluose randamus migruojančių žmonių įvaizdžius³⁴ ir siekiant juos lengviau susieti su platesniu socialiniu kontekstu. Kaip rašo Harper ir Thompson (2012), teminė analizė yra labiausiai tinkama siekiant išsiaiškinti konkrečios grupės (arba, pavyzdžiui, medijose vyraujančių) suvokimą apie tiriamą reiškinį (p. 212). Šio tyrimo atveju mažiau svarbios yra kokios nors „konkrečios grupės“ sampratos, o esminės yra medijose randamos migruojančių asmenų reprezentacijos. Kaip rašo Vliegenthart ir Zoonen (2011), atliekant sociologinę žiniasklaidos analizę individualių žurnalistų ir žurnalisčių laisva valia veikti yra ganėtinai sąlyginė lyginant su nenuilstančiu („24/7“) naujienų generavimo poreikiu (p. 8, 14). Taip pat atlikti teminę analizę yra metodologiškai paprasčiau nei, pavyzdžiui, diskurso analizę, o šis aspektas tampa svarbus turint galvoje didelį analizuojamų straipsnių kiekį. Taigi, teminė analizė yra tinkama analizės prieiga siekiant įkontekstinti žiniasklaidoje randamus migruojančių asmenų įvaizdžius ir efektyviai išanalizuoti didelį duomenų rinkinį.

Esminis klausimas, į kurį tyrėjui reikia atsakyti atliekant teminę analizę, yra „kas laikoma tema?“ (A. Christou, 2023, p. 8). Visgi, jokių *griežtų* taisyklių identifikuojant temas nėra (Braun ir Clarke, 2006, p. 15; Maguire ir Delahunt, 2017, p. 3356). Šiame darbe temas identifikuojau ieškodamas su migruojančiais asmenimis susijusių įvaizdžių, moralinių vertinimų, išvaizdos ar elgsenos detalių, požiūrius į atvykstančius asmenis sufleruojančių socialinių pasekmių minėjimo ar pabrėžimo (pavyzdžiui, jei minima, kad atvykstantys užsieniečiai neigiamai paveiks darbo rinką) ir kitų elementų. Kodavimui buvo naudota programos MAXQDA 2022 metų versija (22.8.0 laida), o kodavimo vienetu laikomi straipsnio sakiniai.

³⁴ Šiame darbe įvaizdžius apibrėžiu kaip „konstruktų ir vaizdinių visumą, lemiančią asmens, institucijos ar problemos priėmimą ir suvokimą medijų pranešimų vartotojų sąmonėje“ (Lewicka-Zelent et al., 2024, p. 59)

Atlikus teminę analizę ir pasitelkiant MAXQDA suteikiamą „subcode statistics“ funkcionalumą toliau analizuojama, kurios temos dažniausiai randamos straipsniuose apie Ukrainą, o kurios – apie Baltarusiją, taip pat kurios dominuoja LRT, o kurios – Lrytas puslapiuose. „Subcode statistics“ nustatymuose kaip analizės vienetas pasirenkamas „Coded segments“ (tuomet skaičiuojamas kodų dažnumas), „aggregate subcodes“ dalyje pasirenkamas maksimalus analizės gylis (8).

Atsižvelgiant į temos raiškos dažnumą, kiekvienai temai tuomet priskiriama viena iš šių kategorijų³⁵: tema straipsniuose randama „labai dažnai“, „dažnai“, „kartais“, „retai“, „labai retai“, „niekada“. Toks temų kategorizavimas dėmesį nukreipia ne į konkretų straipsnių skaičių ar skaitmenų po kablelio tikslumą (kuris šio darbo kontekste nėra esminis), o į tai, ką apytiksliai šie duomenys gali atskleisti apie temų pasiskirstymą skirtinguose straipsniuose.

2.2. Tyrimo ribotumai

Tyrimas turi keturis ribotumus. Pirma, analizėje nenagrinėju keletą svarbių faktorių, tokių kaip straipsnių publikavimo data ar migruojančių asmenų socialinė klasė. Publikavimo data yra svarbus aspektas ypač dėl 2022 m. Rusijos pilno masto invazijos į Ukrainą. Nors migruojančių asmenų vaizdavimas prie Baltarusijos sienos *pasikeitė* dėl šio svarbaus geopolitinio įvykio, mano analizėje šis pokytis nėra pastebimas, nes analizės metu nebuvo fiksuojama konkrečių straipsnių publikavimo data. Nors socialinės klasės neįtraukimas į analizę yra kritikuotinas, šį veiksnį praleidžiu, nes mokslinėje literatūroje jis yra minimas retai. Visgi, socialinė klasė yra svarbi, nes ilgą ir pavojingą kelionę iš Afrikos ar Azijos į Europą neretai gali bandyti įveikti tik turintys santaupų, galintys įpirkti lėktuvo ar kitokius bilietus, mokantys kalbėti angliškai ir pan. Šis aspektas taip pat gali būti svarbus analizuojant skirtingų migruojančių grupių įvaizdžius.

Antra, tyrime nagrinėju tik dvejuose (LRT ir Lrytas) portaluose nuo 2021 m. gegužės pradžios iki 2023 m. rugpjūčio pabaigos publikuotus straipsnius. Taip pat nagrinėju tik tuos straipsnius, kurie buvo rasti pasitelkiant paieškos sistemą (t. y. kai kurie straipsniai galėjo nepatekti į paieškos rezultatus nes neturėjo pasirinktų raktinių žodžių). Tai reiškia, kad analizuojamų straipsnių aibė yra ribota tiek straipsnių publikacijos datos, tiek portalų atžvilgiu. Platesnė (portalų ir datos atžvilgiu) analizė galėtų

³⁵ Žr. [Likert Scale Examples for Surveys](#), Iowa State University, prieiga 2025-04-30.

atskleisti papildomus su šio tyrimo problematika susijusius dėmenis, kurie šiame tyrime nebuvo pastebėti dėl riboto duomenų rinkinio. Taip pat verta pridėti, kad didžioji dalis šiame darbe analizuojamų straipsnių nebuvo skaityti nuo pradžios iki galo, o tai taip pat apriboja, kiek tyrimo rezultatai gali būti laikomi reprezentatyviais. Pabaigoje, MAXQDA programos „subcode statistics“ funkcijos maksimalus analizės gylis yra 8, o tai taip pat apriboja analizės rezultatus (tai reiškia, kad devintasis ar dar gilesnis subkodas į statistikos skaičiavimą įtraukiamas nebebus).

Trečia, tyrime nenagrinėju, kaip žiniasklaidos straipsnių turinį interpretuoja auditorija. Tai svarbu, nes skirtingi skaitytojai ar skaitytojos gali turėti skirtingą santykį su skelbiama medžiaga, skirtingai ją interpretuoti, priimti arba atmesti skelbiamą turinį. Taigi, šiame tyrime žiniasklaidos straipsniai interpretuojami tik pro mano – tyrėjo – prizmę.

Ketvirta, dėl tyrimo pobūdžio neišvengiamai mano kaip tyrėjo nuostatos apie giliai įsiskrebusią rasizmo ir baltųjų viršenybės (*white supremacy*) problemą Lietuvoje ir platesnėje Europos Sąjungoje formuoja tyrimo rezultatus ir duomenų interpretavimą.

3. EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR DISKUSIJA

3.1. Temų apžvalga

Šiame skyriuje pateikiu teminės analizės rezultatus. Rezultatai atskleidžia, kad nagrinėtuose žiniasklaidos portaluose dažniausiai randamos keturios temos: (1) pavojus nacionaliniam saugumui, (2) Europos vienybė, (3) vidinės įtampos ir (4) žmogaus teisės. Šios temos randamos didžiojoje dalyje analizuotų straipsnių. Apibendrintus rezultatus pateikiu 1 lentelėje.

Tema	Iliustruojantis klausimas/teiginys	Dažnumas straipsniuose apie Ukrainą	Dažnumas straipsniuose apie Baltarusiją
Pavojus nacionaliniam saugumui	<i>Mes pavojuje. Ką daryti?</i>	Dažnai	Labai dažnai
Europos vienybė	<i>Visi esame vienoje valtyje</i>	Labai dažnai	Niekada
Vidinės įtampos	<i>Kas vyksta šalies viduje?</i>	Kartais	Kartais
Žmogaus teisės	<i>Ar elgiamės teisingai?</i>	Niekada	Dažnai

1 lentelė. Temų pasiskirstymo lentelė.

Pateiktos keturios temos ir jų esmę iliustruojantys klausimai ar teiginiai, taip pat kiekvienos temos raiškos dažnumas skirtinguose straipsniuose. Dažnumas kategorizuojamas tokioje skalėje: labai dažnai, dažnai, kartais, retai, labai retai, niekada.

Šias keturias temas galima konceptualizuoti kaip sudarančias loginę seką: visų pirma, nacionaliniam saugumui pavojų keliantys veiksniai yra identifikuojami, įvardijami. Dauguma iš jų yra tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su Rusijos imperializmu ir Lietuvos suvereniteto praradimo pavojumi: Rusijos invazija į Ukrainą ir su tuo susiję vaizdiniai iš karo lauko, su Rusijos invazijos grėsme susieti nereguliariai Lietuvos-Baltarusijos sieną bandantys kirsti asmenys, įvairios konfrontacijos pasienyje ir kt. Į šiuos veiksnius tuomet atsiranda būtinybė susitelkus reaguoti. Tokiu būdu atsiranda Europos vienybė: įgarsinamos įvairios solidarumo ir vienybės formos, džiaugiantis sąjungininkų palaikymu, įtvirtinami kultūriniai ryšiai ir t. t.

Dėl nacionalinio saugumo grėsmių ir su tuo susijusios būtinybės imtis veiksmų visuomenėje kyla vidinės įtampos: žiniasklaidoje aprašomi ukrainiečių Lietuvoje patiriami sunkumai, laisvių ar teisių suvaržymai per Baltarusiją atvykusiems asmenims, resursų trūkumas (finansų, darbuotojų,

apgyvendinimo erdvių ar pan.). Šios problemos užfiksuojamos kaip žmogaus teisių užtikrinimo objektai: ar tikrai šios problemos neišvengiamos? Ar nieko daugiau negalime padaryti, kad šių problemų nebūtų ar kad jos būtų adresuojamos? Atsakymai į šiuos retorinius klausimus tuomet gali pasireikšti kaip nauji politiniai sprendimai (pavyzdžiui, humanitarinių paketų dalinimas Baltarusijos pasienyje, paramos Ukrainai rinkimas) arba kritika dabartiniams politiniams sprendimams (pavyzdžiui, smurto pasienyje kritika).

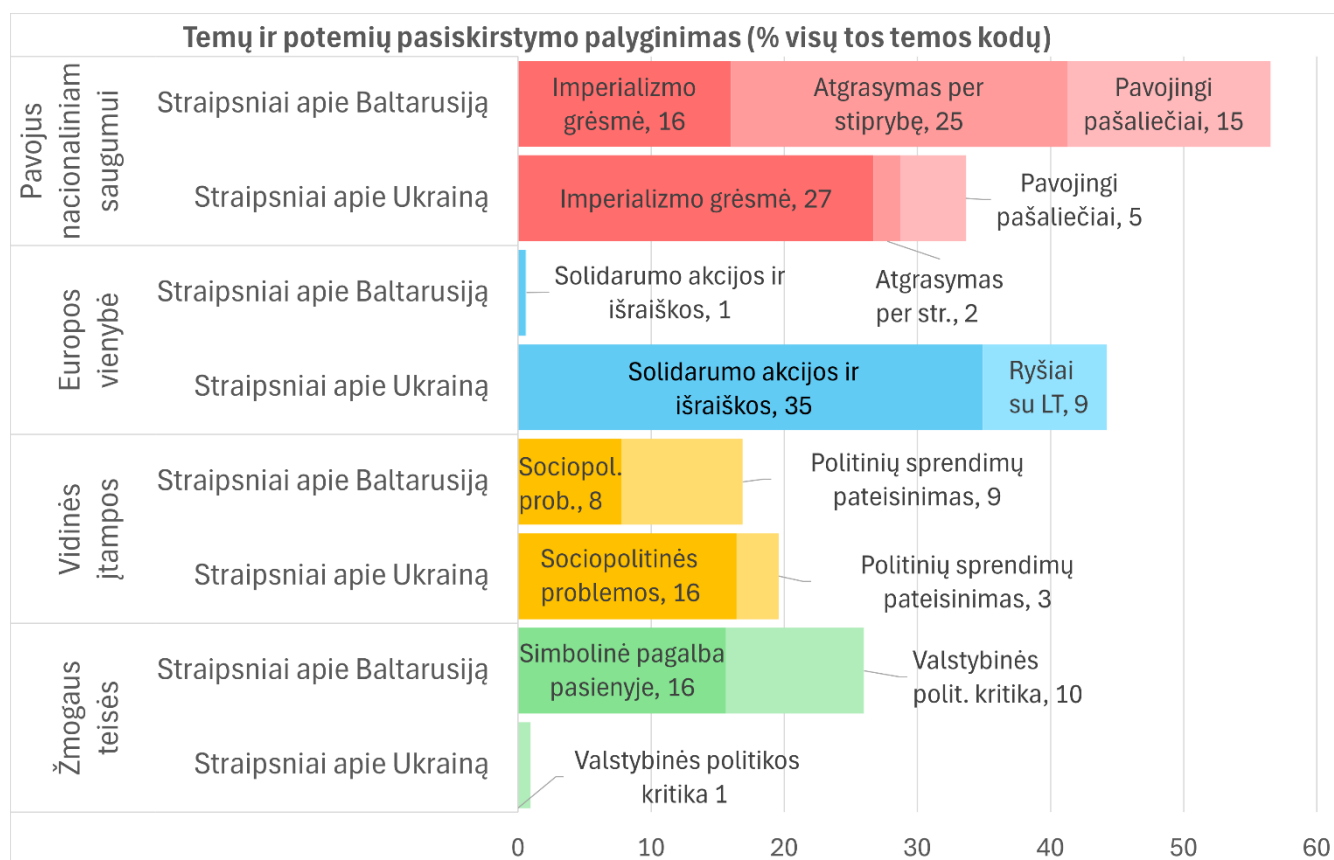
3 pav. pateikiu detalų temų dažnumo pasiskirstymą. Pavojaus nacionalinio saugumo tema yra labai dažnai pastebima straipsniuose apie Baltarusiją ir dažnai pastebima straipsniuose apie Ukrainą. Straipsniuose apie Ukrainą šioje temoje pagrįste aprašoma, ką karo zonoje patyrė ukrainiečiai bei ukrainietės, aprašomos jų istorijos, atimti gyvenimai, patirtos traumos. Straipsniuose apie Baltarusiją dominuoja panaši karo retorika, tačiau ji tampa susieta su pačiais žmonėmis Lietuvos-Baltarusijos pasienyje, kurie tuomet tampa matomi kaip pavojingi pašaliečiai. Straipsniuose apie Ukrainą „pavojingų pašaliečių“ ir „atgrasymo per stiprybę“ potėmės beveik nepastebimos. Abiejų tipų straipsniuose bent dalinai pastebėtina atgrasymo logika – Lietuva, demonstruodama stiprybę ir užtikrintumą gali apsiginti tiek nuo karo, tiek nuo to, kas matoma kaip „hibridinė ataka“. Straipsniai apie Ukrainą, kuriuose randame „pavojingų pašaliečių“ ir „atgrasymo per stiprybę“ potėmių raiškas, yra didele dalimi susiję su straipsniais apie Baltarusiją – dažniausiai šiuose straipsniuose šios dvi situacijos lyginamos, o *tik* ukrainiečiai minimi itin retai.

Europos vienybės straipsniai beveik universaliai yra susiję su Ukraina – ši tema straipsniuose apie Ukrainą yra labai dažna. Šiuose straipsniuose įvardijamos Europos solidarumo su Ukraina išraiškos ir formos, tiesioginiai ir netiesioginiai ukrainiečių ryšiai su Lietuva. Kadangi nereguliariai migruojantys asmenys Lietuvos-Baltarusijos pasienyje yra matomi kaip kultūriškai tolimi, su jais vienybės išraiškų beveik nėra.

Vidinių įtampų temos dažnumas yra panašus tiek straipsniuose apie Ukrainą, tiek apie Baltarusiją – tiek vienur, tiek kitur ši tema randama kartais. Straipsniuose apie Baltarusiją įvardijama mažesnė proporcija sociopolitinių problemų, tačiau į jas dažniau numojama ranka – pateikiami įvairūs šių problemų pateisinimai, kurių paskirtis neretai būna ne realios problemų ištakos paieškos, o atsakomybės nusikratymas. Kita vertus, straipsniuose apie Ukrainą taip pat įvardijamos sociopolitinės su ukrainiečių atvykimu į Lietuvą susijusios problemos, tačiau joms pateisinimai pateikiami rečiau.

Žmogaus teisių tema yra labai dažnai pasitaikanti straipsniuose apie Baltarusiją ir praktiškai neegzistuojanti straipsniuose apie Ukrainą. Straipsniuose apie Ukrainą žmogaus teisių retorika

pasitelkiama itin retai, nes ukrainietės bei ukrainiečiai matomi kaip stiprūs kovotojai, o ne humanitarinės apsaugos nusipelnusios aukos. Vienintelis atvejis, kai žmogaus teises pastebėtinos straipsniuose apie Ukrainą yra tada, kai ukrainiečių situacija yra lyginama su situacija Baltarusijos pasienyje – tokiu būdu kritikuojami dvigubi žmogaus teisių standartai. Baltarusijos atveju žmogaus teisių retorika pasitelkiama dvejopai: ji pasitelkiama arba kritikuojant Lietuvos pasienio politiką, arba pasitelkiama *pateisinant* valstybės veiksmus pasienyje, kai Baltarusijos pasienyje esantiems žmonėms teikiama minimali (simbolinė) pagalba, tokia kaip humanitariniai paketai ar suteikiama skubioji medicinos pagalba, tačiau nenutraukiamas sisteminis smurtas (pavyzdžiui, prievartiniai išstūmimai atgal į Baltarusijos teritoriją). Toliau kiekvieną temą aptariu detalai.

3 pav. Temų pasiskirstymo palyginimas pagal straipsnių pobūdį. Pateikiami skaičiai atitinka procentus nuo visų tos konkrečios temos straipsnių.

3.2. I tema. Pavojus nacionaliniam saugumui

Pavojaus nacionalinio saugumo tema yra reikšminga abeiose užklausose. Ši tema įgarsina nerimą dėl Lietuvos suvereniteto praradimo ir Lietuvai kylančio pavojaus dėl kaimyninių šalių – Rusijos ir Baltarusijos. Pavojus nacionaliniam saugumui straipsniuose įgauna tris formas, kurias iliustruoja atitinkamos potėmės: imperializmo grėsmė, pavojingi pašaliečiai ir atgrasymas per stiprybę. Nors pavojaus nacionaliniam saugumui tema pasireiškia abeiose užklausose, skirtingose užklausose ji įgauna skirtingas formas. Straipsniuose apie Ukrainą saugumizuotos (t. y. matomos kaip egzistencinis pavojus) yra Rusija ir Baltarusija kaip šalys, todėl žmonės iš Ukrainos yra matomi kaip geopolitinio konflikto aukos, kurias turėtume palaikyti norėdami apsisaugoti nuo tokios pačios invazijos lemties. Kita vertus, Baltarusijos užklausose saugumizuoti patys Lietuvos-Baltarusijos pasienyje migruojantys asmenys, kurie tuomet tampa matomi kaip grėsmė šalies saugumui. Palaikymas ukrainiečiams ir smurtas Baltarusijos pasienyje tada gali būti interpretuojami kaip bandymai apsisaugoti Lietuvą nuo nacionaliniam saugumui kylančių grėsmių pasitelkiant atgrasymo strategiją.

3.2.1. Imperializmo grėsmės potėmė

Abeiose užklausose galima atrasti imperializmo grėsmę įgarsinančių straipsnių. Šios potėmės vaizdiniai *tiesiogiai* susiję su karu, suvereniteto praradimu ir okupacija. Straipsniuose apie Ukrainą karo žiaurumai pateikiami dvejopai: iš vienos pusės žvilgsnis nukreipiamas į Rusijos karių žiaurumą ir jų elgesį Ukrainoje, iš kitos – nagrinėjami tokių veiksmų padariniai įgarsinant karo lauke bandančių išgyventi Ukrainos civilių patirtis ir karo padarinius Ukrainos aplinkai, gamtai. Tarp Rusijos veiksmų Ukrainoje ir pačių ukrainiečių, jų savybių ir išgyvenimų atsiranda kontrastas. Rusijos karinės mašinos grėsmė tampa svarbi ukrainiečių apibrėžimo dalis – karo vaizdiniai tuomet tarytum „prilimpa“ prie ukrainiečių įvaizdžių žiniasklaidoje.

Aprašant Rusijos karių veiksmus Ukrainoje piešiamas žiaurumo paveikslas. Visi šie karo vaizdiniai tampa susieti su atvykusiais ukrainiečiais ir jų įvaizdžiais – aprašoma tai, ką jie ir jos patyrė, ką išgyveno, nuo ko bėga ir prieš ką kovoja. Straipsniuose įgarsinamos istorijos apie negailestingus rusų snaiperius, vykstančius aršius susirėmimus, žuvusius patriotiškus Ukrainos karius. Kartkartėmis minimi Rusijos imperijos atgimimo naratyvai. Nupasakojami Rusijos teroristiniai aktai ir nusikaltimai

žmogiškumui, tokie kaip masinės civilių žudynės (įskaitant vaikų žudymą), seksualinė prievarta, užsimenama apie Holodomorą primenantį galimą Rusijos vykdomą ukrainiečių genocidą:

„<...> pirmoji Ukrainos ponja pabrėžia, kad Rusija Ukrainoje vykdo masines civilių žudynes. „Jei nesustabdysime Putino, kuris grasina panaudoti branduolinį ginklą, pasaulyje nė vienam iš mūsų nebeliks saugios vietos““³⁶

Kartais įgarsinami pačių karo zonoje atsidūrusių ukrainiečių patyrimai. Ukrainiečių evakuacija iš karo zonų apibūdinama kaip „kraują stingdantis bėgimas nuo mirties“³⁷:

„Labai sunku buvo išvažiuoti iš Kijevo, nes karštligiškai bėgome ne mes vieni. Susidarė baisios spūstys. Atstumą, kurį įprastai įveikdavome per valandą, važiavome dvylika valandų. Per tą laiką nuolat kaukė oro pavojaus sirenos, todėl mums tekdavo šokti iš automobilio ir, jei būdavo netoli metro stotis, bėgdavome į ją slėptis, o jei ne – į mišką, nes supratome, kad kelias gali būti bombarduojamas.“³⁷

Įgarsinamos istorijos apie invazijos atimtus eilinių žmonių gyvenimus ir išardytas šeimas. Kartais tam pasitelkiama vaizdinga, lyriška pasakojimo forma:

„Prie slenksčio – aštuonios poros batų, o namai kvepia barščiais, virtiniais, mėsos pyragėliais. Septynis vaikus auginanti buvusi virėja Liudmila Opryško (47 m.) savo širdį turėjo padalyti perpus – karas moterį išskyrė su vyru ir dviem vyresniaisiais sūnumis, ginančiais Ukrainą“³⁸

Įvardijamos piliečių patiriamos drastiškas psichikos sveikatos problemas, tokios kaip nuo nepaliaujamo bombardavimo ir pavojaus gyvybei atsiradęs išsekimas, stresas, desperacija, nerimas, isterija ir kt. Viena straipsnyje įgarsinama žinomos Ukrainos aktorės patirtis: „„Nesinori pabusti, nes pakilęs iš lovos susiduri su itin skaudžia realybe – gimtinę siaubiančiu karu. Net ir pačiame baisiausiam sapne to niekaip neišsivaizdavau.““³⁹

³⁶ [Olena Zelenska išplatino atvirą laišką: jei nesustabdysime Putino, pasaulyje nė vienam iš mūsų neliks saugios vietos](#), LRT, prieiga 2025-04-17.

³⁷ [I Lietuvą atvykę ukrainiečiai – apie kraują stingdantį bėgimą nuo mirties ir draugų iš Rusijos žiaurumą: „Kokia gi aš „bandera“?“, Lrytas, prieiga 2025-01-30.](#)

³⁸ [Didžiulę ukrainiečių šeimą išdraskė karas: Darbėnų parduotuvėje net pravirko](#), Lrytas, prieiga 2025-04-13.

³⁹ [Garsiai aktoarei su kūdikiu juodą Ukrainos dangų laikinai pakeitė Turkijos saulė](#), Lrytas, prieiga 2025-04-13.

Patirtys karo lauke tampa tai, kas apibrėžia iš Ukrainos atvykusius žmones. Tai gali būti Rusijos karių negailestingumas ir nusikaltimai žmogiškumai ar prarasti artimieji. Turint galvoje Lietuvos geopolitinę situaciją ir istorines okupacijas, tokie straipsniai kuria vienprasmę vienybės su ukrainiečiais bei ukrainietėmis jausmą auditorijai – vaizdiniai žiniasklaidoje *reprodukuoja ir įtvirtina* palaikymą Ukrainai.

Visgi, panašaus pobūdžio karo retorika randama ir aprašant žmones Lietuvos-Baltarusijos pasienyje. Karo Ukrainoje vaizdai tampa „perkeliami“ į Lietuvos-Baltarusijos pasienį, kur nereguliari migracija tampa interpretuojama realios karinės invazijos kontekste. Tokiu būdu pasienyje nereguliariai migruojantys asmenys tampa *susieti* su imperializmo grėsmės įvaizdžiais, persmelkti jais. Pavyzdžiui, vieno LRT straipsnio antraštėje pasitelkiami agresyvūs, beveik karinius motyvus iššaukiantys vaizdiniai apie galimą įsiveržimą ir aštrėjančią situaciją Lenkijos pasienyje: „*Varšuva teigia atrėmusi migrantų mėginimą įsiveržti per sieną su Baltarusija, tačiau neatmeta, kad padėtis gali aštrėti* [paryškinimai mano – K. G.]“⁴⁰.

Tiek straipsniuose apie Baltarusijos pasienį, tiek straipsniuose apie karą Ukrainoje pasitelkiama panašaus pobūdžio retorika. Asmenys pasienyje tampa matomi kaip „hibridinio karo“ išraiška. Nereguliariai migruojantys asmenys tampa tiesiogiai susieti su kariniu konfliktu, matomi kaip vienokia ar kitokia jo forma, išraiška. Straipsniuose minimos grėsmingus vaizdinius kuriančios frazės, tokios kaip „sienų šturmas“, kalbama, kad nereguliari migracija pasienyje yra preliudas prieš didesnę konfliktą:

*„Lenkija įvertino šturmu tapusį antplūdį pasienyje, į situaciją sureagavo NATO bei Rusija. <...> Baltarusija siekia išprovokuoti didelį incidentą prie sienos su Lenkija, per kurį potencialiai galėtų įvykti susišaudymas ir žūti žmonių, pirmadienį pareiškė lenkų užsienio reikalų viceministras Piotras Wawrzykas.“*⁴¹

„Hibridinio karo“ retorika tampa neatsiejama asmenų Baltarusijos pasienyje įvaizdžių dalis. Kalbama apie Baltarusijos provokacijas, informacinį karą bei vykdomą propagandos kampaniją. Neretai pasitelkiami vaizdiniai apie Baltarusijos pasienio pareigūnų veiksmus: fizinės tvoros gadinimą, migruojančių asmenų atvedimą iki tvoros ir įsakymus sieną gadinti ar kirsti, kartais net Baltarusijos

⁴⁰ [Lenkijos pasienyje Anušauskas mato agresyvesnes taktikas negu Lietuvoje: jeigu pavojus grės mūsų karių gyvybei, jie naudos ginklą](#), LRT, 2025-04-13.

⁴¹ [Lenkija įvertino šturmu tapusį antplūdį pasienyje, į situaciją sureagavo NATO bei Rusija](#), Lrytas, 2025-04-17.

pareigūnų įžengimą į Lietuvos teritoriją. Visi aukščiau išvardinti vaizdiniai tampa tarytum „prilipę“ prie Lietuvos-Baltarusijos sieną bandančių kirsti individų. Šių žmonių bandymai patekti į Lietuvą tampa matomi kaip pavojingi bei įtartini, kaip imperialistinės Rusijos politikos dalis.

Drastiškos karo pasekmės straipsniuose apie Ukrainą kuria empatiją su ukrainiečiais ir jų patiriamais sunkumais, traumomis. Kita vertus, žmones Baltarusijos pasienyje interpretuojant kaip pavojų, išnyksta galimybė juos matyti kaip žmones, susitapatinti su jų patirtimis, išgirsti jų motyvus. Šių žmonių kompleksiškai ar tiesiog nežinomi migracijos į Europos Sąjungą motyvai tampa nebesvarbūs ir išblėsta milžiniškos imperialistinės invazijos grėsmės akivaizdoje – asmenys tampa redukuojami į savo kaip ginklų ar politinės provokacijos įrankių funkcijas.

3.2.2. Pavojingų pašaliečių potėmė

Susietų su potencialia invazija žmonės Baltarusijos pasienyje tampa matomi nebe kaip žmogaus teisių subjektai, ar net Lukašenkos režimo manipuliacijos aukos, o ginklai, nuo kurių bet kokia kaina privaloma apsiginti. Sieną bandančių kirsti asmenų istorijos ir intencijos tampa nebeaktualios. Šio proceso pasekmė yra tai, kad žmonės pasienyje praranda savo žmogiškumą, tampa matomi tiesiog kaip pavojingi pašaliečiai, nurodantys į neišvengiamai artėjančią Rusijos invaziją: „*Šiandien – pabėgėliai. O kas rytoj?*“⁴² – toks nerimas dėl ateities įgarsinamas vieno straipsnio antraštėje.

Šie aspektai padeda suprasti procesą, dėl kurio teorinėje darbo dalyje aprašytas smurtas pasienyje tampa tarytum pateisinamas – valstybei atsiranda pretekstas gintis prieš suginklintus asmenis Baltarusijos pasienyje. Smurtinis atsakymas tokioje situacijoje tampa tarytum savaime suprantamas – smurtas yra gynybinis, būtinas, neišvengiamas. Nereguliarieji migruojančių asmenų nužmoginimas įgalina valstybę juos matyti nebe kaip pilnaverčius tarptautinės apsaugos nusipelnčius subjektus, o pavojų keliančius *objektus*.

Tačiau kaip besiginanti valstybė gali pasienyje atpažinti pavojaus ženklus? Kadangi Lietuvos pasienio pareigūnai yra kovinėje parengtyje, bet koks socialinių normų pažeidimas tampa interpretuojamas kaip potencialios agresijos indikatorius. Dėl to atsirandanti įtampa skatina labiau naudoti fizinę jėgą, asmenis suimti ir apriboti jų judėjimą, atsisakyti suteikti jiems prieglobstį ar išstumti

⁴² [Ramunė Sotvarė-Šemetienė. Šiandien – pabėgėliai. O kas rytoj?](#), LRT, prieiga 2025-04-13.

juos atgal į Baltarusijos sienos pusę. Žiniasklaidoje matome, kad net menkiausi nukrypimai nuo socialinių normų tampa įtartini: dokumentų ar pinigų neturėjimas, netikėtas ar desperatiškas atvykėlių elgesys, pasieniečių neįtikinančios istorijos apie asmenines patirtis ir migracijos priežastis tampa priežastimi įtarti grėsmę, ar bent nepasitikėti:

„Studentai – be dokumentų, karo bėgliai – iš vietovių, kuriose dabar nėra jokių neramumų. Ar kasdien į Lietuvą plūstantys migrantai iš tiesų yra tokie, kokiais prisistato? To negalintys patikrinti Lietuvos pareigūnai neskuba jiems suteikti prieglobsčio.“⁴³

Pavyzdžiui, tokie eiliniai veiksniai kaip liga ir fiziniai negalavimai apibūdinami pasitelkiant vaizdžias, desperacijos jausmą kuriančias metaforas: *„Atsivėrė Pandoros skrynia: tarp nelegalių migrantų plinta įvairios ligos – pasienio savivaldybės šaukiasi pagalbos“⁴⁴*. Šiame straipsnyje labiausiai aprašomos koronaviruso (straipsnis parašytas intensyviu COVID-19 plitimo laikotarpiu – 2021 m. rugpjūtį) ir, dalinai, niežų plitimo problematika, tačiau straipsnio antraštė nurodo į drastišką „Pandoros skrynios atsivėrimo“ situaciją. Nereguliariai migruojantys žmonės tampa susieti su šiais negandų, socialinių problemų, o neretai ir grėsmės naratyvais.

Dažnai pasitelkiamas „ekonominio migranto“ stereotipas. Teigiama, kad atvykstantys žmonės kelia pavojų vietinių darbams ar darys žalą ekonomikai, kad naudojami Rytų Europa tik kaip tarpine stotele, kad atvyko iš nepavojingos šalies ir turi pinigų, todėl yra neverti užuojautos ar pagalbos. Asmeninės migruojančių žmonių patirtys ir motyvacijos tiesiogiai įgarsinamos itin retai⁴⁵. Vietoje to, žiniasklaidoje įgarsinamas dominuojantis, valstybinę politinę pateisinantis naratyvas. Tokias tendencijas iliustruoja viename straipsnyje pateikiamos tuometinio gynybos ministro A. Anušausko spekuliacijos:

„Per Baltarusijos pasienį į Lietuvą toliau plūstant migrantų srautams, krašto apsaugos ministras Arvydas Anušauskas teigė manantis, kad 99 proc. iš pusantro tūkstančio šiomet sulaikytų nelegalių migrantų – ekonominiai migrantai, kurie nenorėtų pasilikti Lietuvoje.“⁴⁶

⁴³ [Po į Lietuvą besiveržiančių nelegalių kauke – įvairiausi veidai](#), Lrytas, prieiga 2025-04-19.

⁴⁴ [Atsivėrė Pandoros skrynia: tarp nelegalių migrantų plinta įvairios ligos – pasienio savivaldybės šaukiasi pagalbos](#), Lrytas, prieiga 2025-02-05.

⁴⁵ Platesnei diskusijai apie žmonių pasienyje patirčių įgarsinimą žiūrėti ketvirtosios temos „Žmogaus teisės“ potėmę „Valstybinės politikos kritika“.

⁴⁶ [Ministras A. Anušauskas: 99 proc. atvykėlių – ekonominiai migrantai, nenorintys likti Lietuvoje](#), Lrytas, prieiga 2025-04-14.

Labiau drastiškais atvejais asmenys Lietuvos-Baltarusijos pasienyje gali tapti tiesiogiai susieti su nusikaltimais ar delinkvencija. Viena Lrytas straipsnyje įgarsinamas vieno verslininko nerimas dėl nereguliariai migruojančių asmenų įsileidimo į Lietuvą pasekmių:

„Reikėtų pasižvalgyti po kitas Europos šalis ir prisiminti, kaip pabėgėliai iš tokių kraštų mėgino ten įsitvirtinti ir kokios buvo pasekmės. Didžiojoje Britanijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, kitose Europos šalyse yra gatvių, kuriomis europiečiui vaikščioti per daug pavojinga. Tuose rajonuose – jau radikalų tvarka ir klesti nusikalstamumas. Aš nenoriu, kad taip nutiktų ir Lietuvoje.“⁴⁷

Kitame straipsnyje įgarsinamas Lenkijos valdžios atstovo pasakymas, kuriame migruojantys asmenys apibūdinami kaip „zoofilai, pedofilai, narkomanai, teroristai“:

„Lenkijos Vyriausybės atstovai, įskaitant šalies vidaus reikalų ir gynybos ministrus, specialioje konferencijoje migrantus išvadino įvairiausiais epitetais. Jiems buvo prilipintos „zoofilų, pedofilų, narkomanų ir teroristų“ etiketės, rašė Lenkijos valdžiai palanki valstybinė žiniasklaidos priemonė TVP.“⁴⁸

Antrojoje šio LRT straipsnio dalyje tokie epitetai yra pasmerkami pasitelkiant žmogaus teises ginančių grupių komentarus, tačiau didelė straipsnio dalis yra skirta tokiems epitetais įgarsinti. Tekste vienaip ar kitaip pateikiamos ir tokiu būdu legitimuojamos „abi“ pusės, net jei antroji straipsnio dalis skirta kritikuoti Lenkijos atstovo pasisakymams.

Larin (2020) rašo, kad migruojančių žmonių įsileidimas gali būti matomas ir kaip pavojus demokratijai ar liberalioms vertybėms, įtraukčiai, tradicijoms (p. 134). Tas pastebėtina ir Lietuviškose medijose. Su nerimu kalbama apie tradicines lyčių roles islame, apie stovyklose „spardomą duonos kepalą“⁴⁹ ar „neramumus kėlusias pusnuoges moteris“⁵⁰. Ši dėl kultūrinių nuostatų apie religinius skirtumus atsirandanti nesaugumo jausmą įgarsina pasienyje gyvenanti pilietė:

⁴⁷ [Pabėgėlių minioje – tūnanti grėsmė: Izraelio kariuomenėje tarnavęs lietuvis perspėja, kad tikrasis pavojus – radikalai](#), Lrytas, prieiga 2025-04-15.

⁴⁸ „Liūdna manipuliacija“ – Lenkijos valdžia migrantus apkaltino zoofilija ir pedofilija, LRT, prieiga 2025-02-07.

⁴⁹ [Praskleidė migrantų gyvenimo kasdienybę: medikų iškvietimai pramogai ir susidariusios lyderių grupuotės](#), Lrytas, prieiga 2025-02-07.

⁵⁰ [Medininkuose sulaikomos migrantės sako nespėjusios apsirengti, VSAT vadina tai provokacija](#), LRT, prieiga 2025-06-07.

„Nerimaujame dėl savo saugumo. Prieš kelias savaites Rūdninkuose buvo labai ramu. Tačiau atvykus daugybei migrantų, ramybė sudrumsta. Šie žmonės – iš visai kitokios kultūros. Todėl ir nerimaujame.“⁵¹

Aukščiau įvardinti įvaizdžiai reprodukuojama ir įtvirtinama įrasintų asmenų Lietuvos-Baltarusijos pasienyje baimė, su jais tampa susieti grėsmės nacionaliniam saugumui naratyvai. Į žmones Baltarusijos pasienyje žvelgiama su nepasitikėjimu, įtarimu. Straipsniuose reguliariai rašoma, kad net kai žmonių judėjimas sulėtėjęs, atsipalaiduoti jokių būdu negalima. Teigiama, kad srautai neišvengiamai vėl išaugs iki kritinių lygių, taip pat kalbama apie „*įsitempusius [vietinius] gyventojus*“⁵², aprašomi jų protestai ir nerimas. Tokie drastiški vaizdiniai tik didina įtampą dėl situacijos pasienyje – empatija, rūpestis ar žmonių įsileidimas per sieną šiame požiūryje tampa sudėtingesnis, sunkiau įsivaizduojamas.

3.2.3. Atgrasymo per stiprybę potėmė

Žiniasklaidoje itin ryškus atsakas į kylantį pavojų nacionaliniam saugumui yra atgrasymas per stiprybę. Ši reakcija, nors dalinai pastebėtina abiejų tipų užklausoje, yra stipriausia straipsniuose apie Baltarusiją. Žmonės Baltarusijos pasienyje yra matomi kaip patys keliantys grėsmę, todėl prieš juos pasitelkti jėgą, nesuteikti jiems gerų gyvenimo sąlygų tampa tarytum privalumas – toks elgesys turėtų juos atgrasyti nuo tolimesnių bandymų patekti į ES. Kita vertus, Ukrainos kontekste atgrasymo siekis susijęs su parama atvykstantiems ukrainiečiams ir ukrainietėms, taip pat palaikymui patiems Ukrainoje likusiems asmenims – kuo stipresnė parama Ukrainai, tuo saugesnė Lietuva. Vadovaujantis atgrasymo logika, Lietuva turi demonstruoti savo užtikrintumą bei galią tam, kad kiek įmanoma sumažintų imperialistinių galių invazijos tikimybę ar pasekmes. Baltarusijos pasienio atveju tai reiškia jokių būdu pasienyje nerodyti empatijos ar abejonių savo (neretai smurtinių) veiksmų, o Ukrainos – demonstruoti ryžtą palaikyti žmones iš Ukrainos tiek, kiek tik to gali prireikti.

Palaikymas Ukrainai ir į Lietuvą atvykusiems ukrainiečiams yra susietas su didesniu šalies saugumu. Kuo didesnis, stipresnis palaikymas Ukrainai, tuo saugesnė Lietuva. Tokias nuostatas

⁵¹ [Pas migrantus keliauja mobilios komandos – aiškina jų teisinę padėtį, galimybes grįžti į kilmės šalį](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

⁵² [Pas migrantus keliauja mobilios komandos – aiškina jų teisinę padėtį, galimybes grįžti į kilmės šalį](#), LRT, prieiga 2025-02-05.

ilustruoja tuometinės Seimo pirmininkės V. Čmilytės-Nielsen teiginys, kad „*Europietiška, vakarietiška, demokratiška Ukraina yra svarbiausias tikslas. Tai būtų svarbiausia Ukrainos pergalė ir didžiausias V. Putino košmaras*“⁵³. Palaikymas Ukrainoje kovojantiems ir iš Ukrainos atvykusiems žmonėms yra susietas – stiprinant palaikymą tiek kariaujantiems, tiek atvykusiems ukrainiečiams mažėja grėsmė Lietuvos suverenitetui, mažėja pavojus nacionaliniam saugumui.

Atgrasymas Lietuvos-Baltarusijos pasienyje pasireiškia kalbant apie šiltnamio sąlygų nesudarymą į Lietuvą bandantiems pakliūti žmonėms: „*Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas Laurynas Kasčiūnas sako, kad <...> Lietuva neturėtų atrodyti „kaip šiltnamio sąlygas suteikianti valstybė“*“⁵⁴. Remiantis šia logika Lietuva neturėtų suteikti „per gerų“ sąlygų nereguliariai migruojantiems asmenims, nes „šiltnamio sąlygos“ būtų tarytum tiesioginis įrodymas, kad į ES per Baltarusiją bandantys atvykti asmenys yra laukiami ir bus priimti. „Šiltnamio sąlygų“ nesudarymas čia reiškia nusiųsti žinutę, kad kelias į ES per Baltarusiją yra uždarytas.

Tačiau tokie diskursai pateisina asmenų Lietuvos-Baltarusijos pasienyje nužmoginimą, mat čia „šiltnamio sąlygos“ reiškia žeminančias apgyvendinimo sąlygas, o neretai ir fizinį ar kitokį smurtą. Nereguliariai migruojantiems asmenims bandom parodyti, kad jie šalyje nelaukiami, jiems suteikiant nepatenkinamas apgyvendinimo sąlygas, juos smurtiškai išstumiant iš Lietuvos teritorijos, siunčiant jiems į telefonus įspėjamasias žinutes, statant koncertiną. Šiame diskurse per Baltarusijos sieną atvykstančiųjų skaičių galima sumažinti, sukontroliuoti. Tokie naratyvai įgarsinami LRT straipsnyje: „*Pasak parlamento [A. Ažubalio], su migracijos politika Lietuva bando pasiųsti „labai aiškias žinias, kad <...> vartai į Europą automatiškai neatsivers.*““⁵⁵

Smurtiniai veiksmai pasienyje tuomet tampa nebe problematiškas, nelegalus valstybės pareigūnų elgesys, o dėl valstybės saugumo užtikrinimo pasitelkiama savigyna – nereguliariai migruojančių asmenų atgrasymas demonstruojant Lietuvos užtikrintumą, kad šie asmenys yra nepageidaujami, nelaukiami.

Esminis atgrasymo taktikos elementas yra silpnumo neparodymas. Straipsniuose galima pastebėti naratyvus apie tai, kad Lietuva turi agresorėms parodyti, kad invazija Rusijai skaudžiai

⁵³ [Iš Kyjivo grįžusi Čmilytė-Nielsen – apie didžiausią Putino košmarą, ko reikės po karo ir Seimo nario įvardytą „pinigų švaistymą“](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

⁵⁴ [Kasčiūnas apie nelegalių migrantų srautą: ką galime padaryti – neatrodyti kaip šiltnamio sąlygas suteikianti valstybė](#), LRT, prieiga 2025-04-15.

⁵⁵ [„Valstybė save įsivarinėja į kampa“ – teisininkas aštriai kritikuoja politikus dėl sprendimo iki metų suvaržyti migrantų judėjimą](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

kainuotų. Kadangi nereguliari migracija Lietuvos-Baltarusijos pasienyje yra matoma kaip atitinkama invazijos forma ar bent jos preliudas, prieš į Lietuvą bandančius patekti asmenis pasitelkiamas smurtas tampa pateisinamas valstybės gynimo akivaizdoje. Tokiu būdu, smurtas pasienyje yra ne žmogaus teisių pažeidimai, o atgrasymas nuo tolimesnių hibridinių atakų:

„Lenkijos ir Baltarusijos pasienyje jau beveik dvi savaites įstrigę 32 afganistaniečiai migrantai kelia vis daugiau rūpesčių lenkų tarnyboms, besistengiančioms nepademonstruoti silpnumo priešpriešoje su autoritariniu Minsko režimu.“⁵⁶

Siekiant perduoti atgrasymo žinutę Baltarusijos pasienyje pasitelkiama griežta, šiurkšti, beveik autoritarinė geležinio kumščio politika. Į pasienį atvežamos papildomos pajėgos, įvedama nepaprastoji padėtis, ekstremali situacija. Šie veiksmai valstybę įgalina suteikti papildomus įgaliojimus kariams, apriboti prieglobsčio prašymų priėmimą, įteisinti atstūmimus. Reakcija pasienyje panaši į tai, kas galėtų būti demonstruojama realios invazijos metu. Visgi, šiuo atveju pasienyje sutelkiama valstybės karinė galia tampa nukreipta ne į priešo invazijos atremimą, bet į neginkluotus, pirmyn-atgal tarp Lietuvos ir Baltarusijos sienų stumdomus asmenis.

Taigi, drastiški atgrasymo veiksmai turėtų pademonstruoti, kad per Baltarusiją į ES pabandys patekti žmonės yra nelaukiami. Viena vertus, tokia retorika apeliuoja į galimybę suteikti atvykstantiems žmonėms galimybę patiems priimti informuotą sprendimą, kad kelias į ES per Baltarusiją yra uždarytas. Iš kitos pusės, ši „žinutė“ yra perduodama smurtiniais veiksmais pasienyje. Tarp šių dviejų aspektų egzistuoja įtampa – nors apeliuojama į laisvo, racionalaus pasirinkimo galimybę, tačiau realybė vienas iš „sprendimų“ yra teisingas – nebandyti patekti į Lietuvą. Šią įtampą iliustruoja straipsniai apie per prievartą vykdomą savanorišką repatriaciją: *„Daugiau nei 4,1 tūkst. žmonių jau kelis mėnesius gyvena sulaikyti, o Lietuvos valdžia dabar bando **priversti** juos **savanoriškai** grįžti į tėvynę. [paryškinimai mano – K. G.]“⁵⁷*. Nors kalbama apie savanoriškai priimtus sprendimus, realybėje egzistuoja tik vienas sprendimas – nebandyti patekti į ES. Priėmus kitokį sprendimą įrasintų asmenų pasienyje laukia tokio sprendimo pasekmės – smurtas.

⁵⁶ [Lenkijos pasienyje beveik dvi savaites įstrigę 32 migrantai – Varšuva neketina nusileisti Minskui](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

⁵⁷ [2 minutės nustatyti – „nelegalas“ ar pabėgėlis: kaip realybėje atrodo reikalavimai išvykti savo noru](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

Verta atkreipti dėmesį į tai, kad būtent pavojaus nacionalinio saugumo tema yra viena iš tų, kuriose pastebėtinas skirtumas tarp LRT ir Lryto straipsnių. Ši tema abėjuose portaluose yra dominuojanti, tačiau yra dažniau randama Lryto puslapyje. Kaip parodau aprašydamas ketvirtąją temą (Žmogaus teisės), Lryte taip pat yra mažiau pasipriešinimo dominuojančiam valstybiniam naratyvui apie situaciją Lietuvos-Baltarusijos pasienyje. Taigi, šiame portale skelbiami straipsniai turi daugiau pavojaus tematikos ir mažiau pasipriešinimo baimės naratyvui.

Apibendrinant, pavojaus nacionaliniam saugumui tema parodo, kaip skirtingos migruojančių asmenų grupės yra susietos su Rusijos invazijos grėsme, ir kaip šie požiūriai iliustruoja skirtingas reakcijas vienas grupes priimant, o kitas interpretuojant kaip „hibridinę grėsmę“. Žmonės iš Ukrainos yra matomi kaip Rusijai pasipriešinantys herojai ar herojės. Istorijos apie šiuos žmones tampa susietos su karo žiaurumais fronte. Tuomet palaikymas žmonėms iš Ukrainos tampa susietas su ES saugumu – kuo didesnis palaikymas, tuo saugesnė Lietuva. Kita vertus, žmonės Baltarusijos pasienyje yra matomi kaip atitinkama invazijos forma – „hibridinio karo“ ginklai. Aprašant Baltarusijos pasienyje migruojančius asmenis galima pamatyti panašią retoriką, kokia yra vartojama aprašant karą Ukrainoje. Kadangi Baltarusijos pasienyje tvyro karinės parengties nuotaikos, bet kokie socialinių normų pažeidimai pasienyje tampa įtartini – tokiu būdu asmenys pasienyje tampa pavojingais pašaliečiais. Nuo šių pašaliečių tuomet ginamasi juos siekiant atgrasyti per stiprybės demonstravimą, t. y. „nesudarant šiltnamio sąlygų“ ar tiesiog smurtiniais veiksmais jiems demonstruojant, kad jie į ES nepateks ir kad čia yra nelaukiami.

3.3. II tema. Europos vienybė

Europos vienybės tema dominuoja straipsniuose apie Ukrainą. Apie solidarumą su nereguliariai migruojančiais asmenimis Lietuvos-Baltarusijos pasienyje rašoma praktiškai nėra. Solidarumo su Ukraina reprezentacijas galima įgarsinti pasitelkus frazę „mes visi esame vienoje valtyje“. Pastebėtina „mes“ ir „jie“ skirtis – turime padėti „saviems“. Įgarsinamos įvairios paramos akcijos ir formos, pabrėžiami ukrainiečių ryšiai su Lietuva. Tiek karo lauke kovojantys, tiek gimtąją šalį palikę ukrainiečiai aprašomi kaip drąsūs, stiprūs, patriotiški. Toks ukrainiečių vaizdavimas kontrastuoja su hibridiniais ginklais laikomais žmonėmis Baltarusijos pasienyje. Kadangi surasinti asmenys Baltarusijos pasienyje yra susieti Rusija – esminiu Lietuvos kitu – šie asmenys praranda galimybę tapti „mes“ grupės dalimi.

3.3.1. Solidarumo akcijų ir išraiškų potėmė

Žiniasklaida atliepia ir įtvirtina stiprų Lietuvos palaikymą Ukrainai. Šis palaikymas įgauna daugybę solidarumo akcijų ir išraiškų formų. Medijose rašoma tiek apie valstybinę/biurokratinę, tiek apie asmeninio lygmens pagalbą, agresorių ar nuo jų dar neatsiribojusių organizacijų boikotus, verslų ir pilietinių organizacijų teikiamą paramą bei palaikymą.

Vienuose straipsniuose įgarsinami individualūs eilinių žmogaus poelgiai siekiant padėti nuo Rusijos invazijos bėgantiems žmonėms, pavyzdžiui: „Beveik 20 metų svetur gyvenantis Andrius vos prasidėjus Rusijos karui prieš Ukrainą su žmona perleido namo Lietuvoje patalpas pabėgėliams ir tikina, kad reikalui esant pats nesudvejojų grįžti ginti tėvynės.“⁵⁸

Kitur įgarsinama institucinė parama, neretai aprašant palengvintą biurokratinę našą, skatinant sklandžią atvykusių ukrainiečių integraciją:

„Tęsiantis Rusijos karinei agresijai Ukrainoje, Migracijos departamentas (MD) ir Užimtumo tarnyba (UŽT) palengvino Lietuvoje prieglobsčio ieškančių ukrainiečių priėmimo ir įdarbinimo procedūras ir padėti nuo karo bėgantiems žmonėms kuo paprasčiau integruotis į Lietuvos darbo rinką. Verslo atstovai institucijų iniciatyvą sveikina ir žada suteikti visas sąlygas jiems įsidarbinti.“⁵⁹

Neretai aprašoma ir garsesnių asmenų parama. Pavyzdžiui, šiame straipsnyje įgarsinama tuometinio popiežiaus Pranciškaus pozicija: „Popiežius Pranciškus pasirengęs „daryti viską“, ką gali, dėl taikos Ukrainoje, antradienį per pokalbį telefonu su Rusijos užsienio reikalų ministru Sergejumi Lavrovu sakė antrasis asmuo Vatikane.“⁶⁰

Kartais įvardinama ir superžvaigžių (aktorių, dainininkų, sportininkų ir kt.) parama: „Su pabėgėliais dirbanti [Angelina] Jolie atkreipė dėmesį į karą Ukrainoje: visi nusipelno vienodos užuojautos“⁶¹

⁵⁸ [Nuosavą namą ukrainiečiams užleidęs Andrius: kaip man sako vidus, taip aš ir elgiuosi](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

⁵⁹ [Lietuvos verslas palaiko laisvesnes ukrainiečių įdarbinimo procedūras – ketina sudaryti visas galimybes dirbti](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

⁶⁰ [Vatikano valstybės sekretorius pasikalbėjo su Lavrovu ir ragino siekti taikos](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

⁶¹ [Su pabėgėliais dirbanti Jolie atkreipė dėmesį į karą Ukrainoje: visi nusipelno vienodos užuojautos](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

Kituose straipsniuose susitelkiama į labiau organizuotas, kolektyvines palaikymo akcijas: „<...> grupė protestuotojų blokuoja kelią ir reikalauja uždrausti prekybą su Rusija ir jos sąjungininke Baltarusija, praneša Lenkijos pareigūnai.“⁶²

Su šiomis solidarumo išraiškomis artimai susiję žiniasklaidoje įgarsinami ukrainiečių kaip stiprių žmonių įvaizdžiai – ukrainiečiai matomi kaip patriotiški, drąsūs, bebaimiai kovotojai. Žmonės iš Ukrainos yra *nusipelnę* mūsų solidarumo. Tokiu būdu Ukrainos paramai suteikiamas *moralinis* pagrindas – solidarumas atsiranda ne be priežasties, o todėl, nes ukrainiečiai bei ukrainietės pasižymi *tinkamomis* savybėmis. Žiniasklaidoje įgarsinamas ukrainiečių atsidavimas tėvynei, tikėjimas karine pergale, pagarba nacionaliniams Ukrainos simboliams. Pabrėžiamas ukrainiečių nusiteikimas kovoti iki pergalės arba mirties:

*„Už savo laisvę besiginančioje Ukrainoje liko vyro tėvai, tačiau jie bėgti iš šalies neketina. „Mama neatvažiuos. Ji pasakė aiškiai: aš čia gimiau, aš čia ir numirsiu“, – širdį veriančiais motinos žodžiais dalijasi vyras.“*⁶³

Ukrainiečių atsidavimas pateikiamas tarytum kaip siekiamybė, yra aprašomas su pasigerėjimu:

*„Galėjau išvažiuoti, bet to nedariau. Aš viską atidaviau, kai ką įkeičiau, kad tik galėčiau padėti. Aš noriu ginti tai, ką čia pastačiau“, – LRT.lt sakė Aleksandras Beluga iš Zaporizios miesto. Iki karo jis vadovavo keliems verslams, dabar rūpinasi, kad būtų pamaitinti daugiau kaip 3 tūkst. žmonių kasdien. Beveik visas maistas nuvežamas Ukrainos gynėjams, esantiems priešakinėse linijose. Jis per parą miega tik 2,5 val. Baisu, pavojinga ir jau būta netekčių, tačiau A. Beluga retoriškai klausia: „O kas, jei ne mes?“*⁶⁴

Tačiau kita šios istorijos pusė atsiskleidžia Lietuvos-Baltarusijos pasienyje. Jei ukrainiečiai bei ukrainietės yra nusipelnę mūsų solidarumo, žmonės Lietuvos-Baltarusijos pasienyje to verti nėra. Žmonės iš Ukrainos yra matomi kaip „mes“ dalis, bet asmenys Baltarusijos pasienyje tuomet tampa

⁶² [Lenkai aršūs – keliems šimtams sunkvežimių blokuoja kelius į Baltarusiją: reikalauja stabdyti prekybą](#), Lrytas, prieiga 2025-04-19.

⁶³ [„Aš čia gimiau, aš čia ir numirsiu“: prieglobstį Lietuvoje radę ukrainiečiai sulaukia artimųjų žinių – karo siaubiamos šalies jie nepaliks](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

⁶⁴ [Tūkstančius Ukrainos gynėjų maitinantis Aleksandras – apie maisto vežiojimą su automatu rankose ir rusų kulkosvaidžio auka tapusį jo kolegą](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

Rusijos karinės grėsmės išraiška. Dominuojančioje pasaulėžiūroje jie neturi ukrainiečiams priskiriamų drąsos, ryžto, patriotiškumo savybių, todėl nenusipelno mūsų solidarumo bei paramos. Priešingai – šie žmonės yra matomi kaip pavojingi, grėsmę saugumui keliantys pašaliečiai. Tuomet parama žmonėms iš Ukrainos ir žmonėms Lietuvos-Baltarusijos pasienyje tampa nesuderinama – galima palaikyti vienus, tačiau kiti tuomet tampa priešai.

3.3.2. Ryšių su Lietuva potėmė

Ukrainiečių ryšiai su Lietuva žiniasklaidoje reprodukuoja kultūrinio artumo naratyvus. Jie yra matomi ne kaip kiti, o kaip į Lietuvą atvykę (o kartais ir sugrįžę) savi. Kadangi tokie ryšiai įgarsinami tik su žmonėmis iš Ukrainos, šie naratyvai sustiprina kitų migruojančių grupių atskirtį ir marginalizaciją.

Iš Ukrainos į Lietuvą atvykę žmonės neretai turi asmeninių ryšių Lietuvoje. Medijose aprašomos kai kurių ukrainiečių istorijos apie tai, kad šie turi bendrų šaknų, giminių, draugų ar draugių Lietuvoje: „[Kaune] šiuo metu yra daugiau kaip 1000 nuo karo pabėgusių ukrainiečių, didžioji dalis apsistojo pas draugus, pažįstamus, gimines.“⁶⁵

Žiniasklaidoje pasakojamos sėkmės istorijos apie tai, kaip iš karo zonų atvykę žmonės sėkmingai integruojasi Lietuvoje, turtina kultūrinį gyvenimą, dirba, studijuoja. Straipsniuose aprašoma, kaip atvykusiems ukrainiečiams sekasi mokytis lietuvių kalbos, sėkmingai įsilieti į vietinę bendruomenę: „Šiuo metu ukrainietė Klaipėdoje mokosi lietuvių kalbos, mat sako norinti įsilieti į bendruomenę, lengviau bendrauti su čionykščiais gyventojais.“⁶⁶

Kitur pasakojama apie sėkmingą įsiliejimą į darbo rinką: „Ukrainiečiai sėkmingai integravosi į Lietuvos darbo rinką: pluša ir ten, kur verslas metų metais ieškojo darbuotojų.“⁶⁷

Iš Ukrainos atvykę žmonės yra matomi kaip esantys dėkingi už galimybę prisiglausti Lietuvoje. Neretai ši galimybė apibūdinama kaip Dievo dovana. Galima įžvelgti ilgalaikės integracijos svajonę:

⁶⁵ [Nuo karo bėgančius ukrainiečius pasitiko Kaunas: miestas gali priimti apie 1,5 tūkst. žmonių, verslas žada įdarbinti](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

⁶⁶ „Mums tai yra kaip baisus sapnas“: iš rusų talžomų sričių pasitraukusios ukrainietės liūdnei pripažįsta – greitai savo artimųjų neišvys, LRT, prieiga 2025-04-19.

⁶⁷ [Ukrainiečiai sėkmingai integravosi į Lietuvos darbo rinką: pluša ir ten, kur verslas metų metais ieškojo darbuotojų](#), LRT, prieiga 2025-04-24.

„Nors kone visi kalbinami ukrainiečiai teigia, kad kuo greičiau nori grįžti į tėvynę, D. Arlauskas įsitikinęs, kad jiems sukūrus tinkamas darbo sąlygas didelė dalis gali pasilikti.“⁶⁸

Visgi, kituose straipsniuose paminima, jog Lietuvoje įsikūrę ukrainiečiai ir ukrainietės po karo ko gero norės grįžti atgal į Ukrainą:

„Institucijos sako, kad Lietuvoje prieglobstį suradę ukrainiečiai ne itin skuba mokytis lietuvių kalbos, mat viliasi greitai galėsiantys grįžti į tėvynę, tačiau patys lietuvių kalbos mokymų rengėjai aiškina, kad tai ne tiesa – norinčiųjų eilės tokios, kad paskelbus naujus mokymus keli šimtai vietų sutirpsta akimoku. O ir siekis – ne šiaip pasimokyti lietuviškai, bet išmokti gerai, kad integravęsi Lietuvoje galėtų dirbti aukštos kvalifikacijos darbą, siekti karjeros“⁶⁹

Apibendrinant, Europos vienybės temoje įtvirtinamas ir atliepiamas palaikymas ukrainiečiams bei ukrainietėms. Įgarsinami jų ryšiai su Lietuva, sėkminga ir tarytum neišvengiama integracija į visuomenę, pastebėtini kultūrinio artumo atgarsiai. Taip pat aprašomos visokeriopos palaikymo žmonėms iš Ukrainos formos – nuo pavienių žmonių poelgių iki valstybinio lengvatų ir kitokios plataus masto paramos. Ukrainiečių atvykimas į Lietuvą yra matomas kaip kultūrinė pergalė. Visgi, vienybės raiška tik su žmonėmis iš Ukrainos pagilina kultūrines mes/jie skirtis su žmonėmis Lietuvos-Baltarusijos pasienyje (platesnei kultūrinio artumo analizei žr. diskusijos poskyrį).

3.4. III tema. Vidinės įtampos

Vidinės įtampos yra abejose užklausoje reikšminga tema. Šią temą galima konceptualizuoti kaip vidinių įtampų valdymą Lietuvoje, kur vieni veiksniai įtampą kelia (sociopolitinių problemų potėmė), o kiti padeda ją sumažinti (politinių sprendimų pateisinimo potėmė). Straipsniuose apie Ukrainą ir Baltarusiją skiriasi tai, kokios problemos įgarsinamos ir kokie pateisinimai pateikiami, t. y. kas yra įvardijami kaip šių problemų kaltininkai. Nepaisant to, kad į Lietuvą atvyko reikšmingai daugiau žmonių iš Ukrainos negu jų yra Lietuvos-Baltarusijos pasienyje, kalbant apie ukrainiečių gyvenimo Lietuvoje problemas praktiškai nėra minimas resursų trūkumas juos įkurdinant. Žiniasklaidoje vyrauja požiūris,

⁶⁸ [Startuolio, padedančio ukrainiečiams rasti darbą, įkūrėja: mitas, kad lietuvių kalba būtina, jei nori čia dirbti](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

⁶⁹ [Lietuvių kalbos pamokos ukrainiečiams: kursai gali kainuoti ir 1650 eurų, ne visi turi tiek pinigų](#), LRT, prieiga 2025-04-19.

kad prireikus viską išspręsti įmanoma dėl vietinių žmonių ir valdžios dosnumo bei geranoriškumo. Priešingos reprezentacijos vyrauja apie per Baltarusijos sieną atvykusius asmenis. Istorijose apie juos reguliariai minimas žmogiškųjų išteklių, finansų, apgyvendinimo trūkumas. Siekiant pateisinti kylančias problemas, kaltinamasis žvilgsnis tiek vienu, tiek kitu atveju nukreipiamas į neadekvačią ES institucinę paramą. Visgi, tik Baltarusijos atveju dalis problemų yra nuvertinamos, į jas numojama ranka, kvestionuojamas jų rimtumas ar net egzistavimas.

3.4.1. Sociopolitinių problemų potėmė

Viena iš esminių žiniasklaidoje įgarsinamų sociopolitinių (susijusių tiek su socioekonominė apgyvendinamų asmenų ir vietinių piliečių realybe, tiek su politinėmis visuomenės įtampomis) problemų straipsniuose apie Baltarusiją yra resursų trūkumas. Per Baltarusijos sieną atvykę ir išstūmimo išvengę asmenys buvo apgyvendinti įvairiose Lietuvos savivaldybėse. Tai reiškia, kad tose savivaldybėse jiems turėjo būti suorganizuotos gyvenamosios patalpos bei nakvynė, maitinimas, kitos bazinės paslaugos. Žiniasklaidoje savivaldybių atstovai ir atstovės įgarsina su šiais procesais susijusias socialines problemas kai teigia, kad savivaldai sunku padengti išaugusį finansinį krūvį, trūksta pagalbą organizuoti ar teikti galinčių ar norinčių žmonių (t. y. žmogiškųjų išteklių), nėra pakankamai laisvų ir apgyvendinimui tinkamų būstų:

„Lietuvoje daugėjant neteisėtai sieną kirtusių migrantų, pasienio savivaldybių vadovai LRT RADIJUI sakė, kad gyventojų aistros kiek aprimo, tačiau apgyvendinti naujų atvykėlių jos esą jau nebeturi galimybių ir norėtų didesnio kitų savivaldybių solidarumo.“⁷⁰

Neretai tokia našta yra įvardijama kaip nepakeliama. Įgarsinamos nuostatos, kad su ja susidoroti savivaldybėms paprasčiausiai nėra įmanoma:

⁷⁰ [Pasienio savivaldybių vadovai siūlo plėsti neteisėtų migrantų apgyvendinimo geografiją: mes jau padarėme daug](#), LRT, prieiga 2025-04-24.

„Savivaldybės administracijos direktorius Josif Rybak sako, kad Šalčininkuose migrantams tinkamų vietų tiesiog nėra. „Našta, kuri atsiras mums, – nepakeliama <...> apgyvendinimą organizuoti neįmanoma, tokių patalpų neturime“, – teigia jis.“⁷¹

Per Baltarusijos sieną atvykusių asmenų gyvenimas Lietuvoje yra matomas per visiškai pragmatinę prizmę. Šie žmonės yra matomi kaip statistika, skaičiai: N kiekiui atvykusių žmonių reikia X gyvenamųjų vietų, Y kiekio maisto per dieną ir Z darbuotojų, kurie jais galėtų pasirūpinti. Dominuoja instrumentinis, ekonominį išskaičiavimą pabrėžiantis požiūris. Retai kada analizuojamas migruojančių žmonių amžiaus, lytis, seksualinė orientacija, negalia, jų gimtosios šalys ar kiti individualūs poreikiai. Kompleksiška skirtingų žmonių grupė tampa matoma tik kaip ekonominė našta, su kuria savivaldybei ar kitoks vietinėms institucijoms dabar teks kažkaip susidoroti.

Nereguliariai migruojančių asmenų situaciją interpretuojant ekonominių skaičiavimų šviesoje atsiranda papildoma potencialius nuostolius patirianti grupė – vietiniai gyventojai. Kai kuriuose straipsniuose keliamas klausimas, ar ne per daug vietinė valdžia resursų skiria per Baltarusijos sieną atvykusiems žmonėms? Toks požiūris įgarsinamas „Nacionalinio susivienijimo“ nario straipsnyje pavadinimu „rūpintis savais ar migrantais?“⁷²:

„Besitęsiant migrantų krizei, panašu, kad valdžios ranka, teikianti pagalbą, labiau tiesiasi link neteisėtų migrantų, užuot padėjus savo šalies piliečiams. <...> Kodėl taip uoliai išrinktieji Tautos atstovai nepasirūpina mūsų šaliais? Ar kas skaičiavote, kiek dienų valdžios atstovams užtruko rasti būstą neteisėtai Lietuvos – Baltarusijos sieną kirtusiems migrantams? <...> Dabar gi net savivaldybės įpareigos rasti patalpas pabėgeliams.“⁷²

Toks požiūris kontrastuoja su požiūriu apie atvykusius iš Ukrainos. Nors juos aprašant minimalus resursų trūkumo diskursas taip pat egzistuoja, jis yra gerokai silpnesnis nei straipsniuose apie Lietuvos-Baltarusijos pasienį. Visgi, net kai resursų trūkumas žiniasklaidoje įgarsinamas, jis matomas labiau kaip iššūkis ir kvietimas veikti siekiant geresnės ukrainiečių integracijos, negu kaip sudėtinga problema. Skaitytojams primenama, kad migracija yra sudėtingas procesas, kai namus palikusiems asmenims gali būti sunku iš naujo išmokti gyventi naujoje aplinkoje. Pabrėžiama, kad kiekvienas

⁷¹ [Savivaldybės ieško, kur apgyvendinti migrantus: siūlo mokyklų patalpas ir laukus modalinių namų miesteliams](#), LRT, prieiga 2025-04-24.

⁷² [Aleksandras Nemunaitis. Rūpintis savais ar migrantais?](#), LRT, prieiga 2025-02-09.

ukrainietis ir ukrainietė yra unikalus individas su savo istorija, karo sukeltomis traumomis, patirtimis ir poreikiais:

„Ukrainoje pradėtas Rusijos karas jos gyventojus, milijonus moterų, vaikų, senelių išginė į saugesnes Europos šalis, tūkstančiai jų pasiekia ir Lietuvą. <...> Ar pastebime tarp atvykstančiųjų mamas su neįgaliais vaikais, kitas pažeidžiamiausias grupes? Kaip jos jaučiasi, ar pakankamos pagalbos sulaukia, ar integruosis pas mus, jei nebeturės kur sugrįžti?“⁷³

Jei straipsniuose apie Baltarusiją pagrindinės sociopolitinės problemos yra apie resursų trūkumą, straipsniuose apie Ukrainą daugiausiai kalbama apie pasipiktinimą dėl per mažos institucinės paramos. Straipsniuose apie Baltarusiją dominuoja rankų nuleidimas ir atsisakymas ieškoti sprendimų, o Ukrainos – nepasitenkinimas ir motyvacija daryti daugiau, situaciją gerinti bei taisyti. Pirmuoju atveju rašoma, kad daugiau asmenų priimti gyventi neįmanoma dėl nepakankamo skaičiaus laisvų patalpų, o antruoju įgarsinamas pasipiktinimas apie nesprendžiamas apgyvendinimo problemas. Nerimaujama, kad nereguliariai migruojantys asmenys iš vietinių gyventojų atims darbus, o Ukrainos kontekste keliamas susirūpinimas, kad jų turimos kvalifikacijos Lietuvoje nepripažįstamos. Ukrainiečių patiriamos problemos matomos kaip gėdinga ir keistina neteisybė, o nereguliariai migruojančių žmonių – kaip objektyvus, nekintantis gyvenimo faktas.

Palaikymas Ukrainai žiniasklaidoje toks stiprus, kad kartais atsiranda erdvės ne vien teigiamiems straipsniais. Kartkartėmis aprašomos istorijos kaip kai kurie ukrainiečiai neskuba mokytis lietuviškai arba naudojami karu tam, kad pasipelnytų:

„Vieninteliai, kas tikrai nesuko galvos, kad žmonės bėga nuo karo, buvo taksistai. Jokių nuolaidų, nesvarbu, kad pinigų nebeturi, kad su tavimi – ir išsigandęs vaikas. Kam karas, o kam – verslas“, – sakė Larisa.“⁷⁴

Straipsniuose apie Ukrainą taip pat įgarsinama mintis, kad nepaisant didelio palaikymo visos Lietuvos mastu, Ukraina rūpi ne visiems lietuviams. Kai kurie lietuviai neskuba smerkti karo Ukrainoje,

24. ⁷³ [Ukrainietės su neįgaliais vaikais Lietuvoje: jos visos vienišos mamos – jų vyrai kare](#), Lrytas, prieiga 2025-04-

⁷⁴ [Iš Mariupolio ištrūkusią ukrainietę persekioja šiurpūs prisiminimai ir sukrečiantis anūkės klausimas](#), Lrytas, prieiga 2025-02-09.

kartais straipsniuose nagrinėjami ksenofobiški socialinių tinklų komentarai, tyrinėjami diskriminacijos darbe atvejai. Viena LRT straipsnyje šis lietuvių požiūris įvardijamas kaip „*pagalba su išnaudojimo prieskoniu*“⁷⁵.

Tokios kompleksiskumą įgarsinančios istorijos įtvirtina ukrainiečių realistiškumą. Ukrainiečiai bei ukrainietės tuomet tampa ne vien „tobuli atvykėliai“ – jie yra žmonės, tarp kurių gali būti įvairiausių patirčių, įvairaus charakterio asmenų. Sudėtingesnes istorijas įgarsinantys straipsniai prideda visapusiškumo jausmą – pasakojama ne vien tai, ką norisi girdėti, bet ir pilna istorija, kad ir kokia maloni ar nemaloni ji bebūtų.

Tokios reprezentacijos dar kartą įtvirtina ukrainiečių žmogiškumą, individualumą, unikalumą. Šiuos naratyvus iliustruoja viename straipsnyje įgarsintas „šaukšto deguto“⁷⁶ vaizdinys apie ukrainiečius, bandančius Lietuvoje gauti paramą dėl karo, nors čia atvyko dar prieš įvykstant 2022 m. vasario invazijai: „*„Kaip sakome – šaukštas deguto gali ir medaus statinę sugadinti. <...> Viskas būtų gerai, bet yra tie papiktnaudžiavimai, tik tiek, kad jie greitai išaiškėja*“⁷⁶, pasakoja ukrainiečių pabėgėlių registracijos centro koordinatorė.

3.4.2. Politinių sprendimų pateisinimų potėmė

Kaip visų šių sociopolitinių problemų keliama įtampa yra neutralizuojama, mažinama? Tam pasitelkiami politinių sprendimų pateisinimai. Tokius pateisinimus galime suskirstyti į dvi esmines kategorijas. Pirmosios kategorijos pateisinimai dėl problemų kaltina Europos Sąjungą ir neadekvačią jos paramą, o antroji paprasčiausiai neigia ar kvestionuoja egzistuojančias problemas. Atsakomybės prisiėmimo naratyvų nei vienoje, nei kitoje straipsnių kategorijoje per daug nėra.

Toks problemų rėminimas padeda atskleisti dvejopą požiūrį į skirtingas migruojančių asmenų grupes. Žmonės iš Ukrainos yra matomi kaip *nusipelnę* stipresnės pagalbos – dėl to kyla pasipiktinimas nepakankama parama ukrainiečiams. Kita vertus, į nereguliariai migruojančių asmenų problemas ir patirtis numojama ranka, taip pateisinant sudėtingą jų situaciją Lietuvoje ir jos pasienyje. Toks kontrastas parodo, kaip vienos grupės patirtys yra vertinamos, o kitos ignoruojamos, atmetamos.

⁷⁵ „Sienos“ žurnalistinis tyrimas. [Pigūs ukrainiečiai](#), LRT, prieiga 2025-02-09.

⁷⁶ „Šaukštas deguto“: paramos Ukrainos pabėgėliams siekia ir įsikūrusieji Lietuvoje dar iki karo, LRT, prieiga 2025-02-09.

Didelė atsakomybės dalis dėl kylančių sociopolitinių problemų yra perkeliama ant ES pečių. Straipsniuose apie Ukrainą ES yra matoma kaip nuvilianti institucija, nes nesuteikia pakankamai paramos adresuojant ukrainiečiams kylančias problemas. ES (kartais ir NATO) neadekvati parama yra lyginama su ukrainiečių ryžtu, nusiteikimu, drąsa – ukrainiečiai yra matomi kaip didesnės paramos *nusipelnę* asmenys:

„Ar ateityje būtų galima svarstyti apie naują karinį gynybinį aljansą, kuriame Ukrainai tektų valstybes telkiančios šalies vaidmuo? Ukrainiečių ryžtas ginti vakarietiškas vertybes ir karo patirtis kelia susižavėjimą, o NATO veiksmai – nusivylimą, tad randasi ir tokių svarstymų.“⁷⁷

Straipsniuose apie Lietuvos-Baltarusijos sieną kertančius žmones ES kaltinama tuo, kad nepadedą „apsiginti“ nuo žmonių patekimo į Lietuvą. ES pasienio tarnyba „Frontex“ taip pat kaltinama kaip nesuteikianti pakankamai pagalbinių resursų Lietuvai. Kritikuojama ES migracijos politika ir perteklinis migruojančių asmenų įsileidimas, nemokėjimas tvarkytis su „arabų“ ar „islamo“ kultūra. Europos Sąjunga kaltinama nepadedanti Lietuvai statyti sienos ir apskritai kaip nesuteikianti pakankamai pagalbos:

„EK prie sienos statybų Baltarusijos pasienyje nežada prisidėti: mes nefinansuojame tvorų <...> Lietuvai susiduriant su migrantais iš Baltarusijos, Europos Komisija (EK) teigia, kad neturi galimybių finansuoti fizinio barjero statybų <...> Kad Bendrija skiria per mažai pagalbos Lietuvai, praeitą savaitę vietos žiniasklaidai teigė Austrijos vidaus reikalų ministras Karlas Nehammeris.“⁷⁸

Toks vaizdavimas atitinka anksčiau aprašytą požiūrį į nereguliariai per Baltarusiją atvykusius žmonių problemas Lietuvoje – tai nėra moralinė problema, kurią esame įsipareigoję spręsti. Šių žmonių nepriteklis tėra nekintantis socialinis faktas ir ekonominė problema, kuriai neturime resursų spręsti. Tuomet vienintelis logiškas dalykas belieka įvardinti šių problemų priežastis, kurios beveik niekada nebūta paskatintos savirefleksijos, tokios kaip neadekvati socialinė politika ar empatijos trūkumas.

⁷⁷ [Filosofas Viktoras Bachmetjevas: visi pasaulio rusai turėtų jaustis atsakingi už karą? Tai pavojinga nesąmonė](#), LRT, prieiga 2025-04-24.

⁷⁸ [EK prie sienos statybų Baltarusijos pasienyje nežada prisidėti: mes nefinansuojame tvorų](#), LRT, prieiga 2025-04-24.

Kitas straipsniuose apie Baltarusijos pasienį randamas politikos pateisinimo būdas yra kritikos atmetimas kaip nepagrįstos ar apskritai kritikuojamos situacijos neigimas, nepripažinimas. Neretai neigiami žmogaus teisių pažeidimai, taip pat smurtiniai veiksmai pasienyje, žeminančios apgyvendinimo sąlygos. Tokia kritika atmetama jas vadinant „brolių Grimų pasakomis“⁷⁹, kai kurios situacijos apibūdinamos kaip Baltarusijos inscenizuoti spektakliai, propaganda: „<...>kilo diskusijų, Lietuvos pasieniečiai svarsto, ar taip Baltarusijos pareigūnai nebandė inscenizuoti „spektaklio““⁸⁰

Tokiu būdu žmonių Baltarusijos pasienyje patirtys ir balsai tampa neutralizuoti, nebesvarbūs, nebeaktualūs, o į jų patirtis tuomet galima tiesiog numoti ranka. Žmogaus teisių pažeidimai pasienyje tampa ne Lietuvos problema, nes žmonių keliones į Lietuvą suorganizavo Lukašenka. Kritika politikai pasienyje tuomet tampa propaganda, o skaitytojas užtikrinamas, kad Lietuvos institucijų darbuotojai daro viską, ką tik tokioje situacijoje gali, kad visos teisės pasienyje užtikrinamos, kad jokių pažeidimų ar kitokių incidentų pasienyje nėra:

„[migrantai] būna aiškiai informuojami, jiems net būna pirštu parodoma į šalia esantį Šalčininkų pasienio kontrolės punktą, kur galima oficialiai ir legaliai prašyti prieglobsčio, tačiau migrantų, tokiu būdu bandančių patekti į Lietuvą, kaip teigė vyras, nepasitaikė“⁸¹

Reaguojant į valstybinės politikos kritiką pasienyje teigiama, kad visų migrantų norai nebus patenkinti, o Lietuva ir taip daro viską, kad elgtųsi teisingai – apgrėžimo ir kitokia politika yra įvardijama kaip būtinybė: „Valdžia sako, kad alternatyvos apgrėžimo politikai, siekiant suvaldyti situaciją pasienyje, nėra.“⁸²

Kartais kvestionuojami tokių humanitarinę pagalbą teikiančių nevyriausybinų organizacijų kaip „Sienos grupė“ interesai bei kompetencijos. Vienuose straipsniuose šios organizacijos apibūdinamos kaip aktyviai veikiančios prieš valstybės interesus, tokiu būdu jas įvardinant kaip nepatikimas, kvestionuotinas:

⁷⁹ [Pasienyje gyvenanti moteris naktį sulaukė migrantų vizito: pasakė, koks jų tikslas](#), Lrytas, prieiga 2025-02-09.

⁸⁰ [Lietuvos pasienyje upeliais brendantys migrantai: Baltarusijos pareigūnai bandė inscenizuoti „spektaklį“?](#), LRT, 2025-04-24.

⁸¹ [LRT.lt iš pasienio: kodėl pavyksta išvengti provokacijų ir kaip pasikeitė santykiai su Baltarusijos pareigūnais](#), LRT, 2025-04-22.

⁸² [Migrantų apgrėžimo politiką patyrusi kubietė: buvo rasizmo, sužalojimų ir smurto](#), LRT, prieiga 2025-04-24.

„„Jeigu jūs pažiūrėsite į jų postus, tai jų postai yra antivalstybiniai ir antipasisienietiški“ – vidaus reikalų viceministras Kęstutis Lančinskas kalba apie skleidžiamą nepasitikėjimą institucijomis įtemptu metu“⁸³

Kitur šios organizacijos tampa susietos su potencialia propaganda, priešiškomis jėgomis:

„[Valstybės sienos apsaugos tarnyba] negailėjo kritikos ir „Sienos grupės“ veiklai. „Yra du šaltiniai, kurie taip teigia: Baltarusijos propaganda, ir tie pseudosavanoriai <...> Čia yra nesąmonė, net nesinori komentuoti.“⁸⁴

Kritikos neigimo, nepriėmimo, atmetimo dinamiką apskritai itin gerai iliustruoja šis tuometinio užsienio reikalų ministro Gabrieliaus Landsbergio žiniasklaidoje perfrazuotas teiginys: „<...> Gabrielius Landsbergis teigia kol kas jokiuose formatuose negirdėjęs kritikos Lietuvai dėl taikomos neteisėtų migrantų apgrėžimo politikos“⁸⁵. Kadangi Lietuvos-Baltarusijos pasienyje visos teisės yra užtikrinamos, su atvykstančiais asmenimis elgiamasi žmogiškai, tinkamai, bet kokia kritika paprasčiausiai yra nesuprantama, nelogiška, neegzistuojanti. Priešinga informacija ar valstybinės politikos kritika tuomet skamba kaip priešiškų jėgų propaganda – antivalstybinė veikla.

Apibendrinant, straipsniuose apie ukrainiečius sociopolitinės problemos turi didesnę moralinę krūvį – jos interpretuojamos kaip taisytinės bei keistos. Straipsniuose apie nereguliarią migraciją Lietuvos-Baltarusijos pasienyje toks poreikis nėra dažnas. Paprastai į kylančias problemas labiau numojama ranka, jos matomos kaip neišvengiama ribotų resursų pasekmė. Kadangi su nereguliariai atvykusiais žmonėmis susijusių problemų neketinama spręsti, joms dažniau paprasčiausiai pateikiamas pateisinimas, t. y. teigiama, kad šios problemos kyla ne dėl Lietuvos politinių sprendimų priežasties, o dėl kitų – išorinių, sunkiai kontroliuojamų – priežasčių. Kratantis atsakomybės kaltinamas ES neadekvatumas, kartais neigiamas pačių problemų egzistavimas. Teigiama, kad apie problemas nieko nėra nežinoma, negirdėta. Kalbant apie ukrainiečių problemas, pastebėtinai pasipiktinimas ir reikalaujama iškeltus klausimus spręsti bei adresuoti.

⁸³ [EŽTT pritaikė laikinas apsaugos priemones ir neleido iš Lietuvos išsiųsti per Kūčias miške rasto ir į ligoninę patekusio siro](#), LRT, prieiga 2025-04-24.

⁸⁴ [„Yra bent 10 žmonių, kurie dingę kelis mėnesius“: savanoriai nuogastauja, kad Lietuvos–Baltarusijos pasienyje miršta migrantai](#), LRT, prieiga 2025-04-22.

⁸⁵ [Seimo pirmininkė dėl migrantų apgrėžimo: reikia balansuoti tarp saugumo ir žmogaus teisių](#), LRT, prieiga 2025-04-22.

3.5. IV tema. Žmogaus teisės

Žmogaus teisių tema yra reikšminga tik straipsniuose apie Lietuvos-Baltarusijos pasienį. Karas Ukrainoje ir į Lietuvą atvykę ukrainiečiai paprasčiausiai nėra interpretuojami žmogaus teisių kontekste. Straipsniuose apie Baltarusijos pasienį galima išskirti dvejopą žmogaus teisių tematiką. Iš vienos pusės galima išgirsti valstybinės politikos kritiką tiek apie pasienyje vykdomus smurtinius išstūmimus, tiek apie itin prastas apgyvendinimo sąlygas, atsisakymą priimti prieglobsčio prašymus ir kt. Į tokią kritiką atsiranda atsakas, reakcija. Valstybė, siekdama parodyti, kad į kritiką yra įsiklausoma, pradeda teikti tai, ką vadinu simboline pagalba pasienyje: žmogaus teisių pažeidimai pasienyje nėra nutraukiami, tačiau dabar žiniasklaidoje aprašomi žmonių išstūmimo atgal į Baltarusiją metu dalinami humanitariniai paketai, suteikiama bazinė medicininė pagalba ir kitokia minimali pagalba.

Verta panagrinėti, kodėl straipsniuose apie Ukrainą nefigūruoja žmogaus teisės. Tai suprasti gali padėti jau anksčiau aptartų temų analizė. Aprašydamas pavojaus nacionaliniam saugumui tematiką nagrinėju straipsnius apie tragiškas Rusijos karo pasekmes ir karių žiaurumą Ukrainoje. Ten parodau, kad žiniasklaidoje įgarsinamos iš Ukrainos žmonių atimto normalaus gyvenimo istorijos, atskirtos šeimos, patirti drastiški psichikos sveikatos sutrikdymai, traumos ir kitokios pasekmės. Tačiau aprašant šias istorijas retai kada minimos žmogaus teisės.

Tai suprasti gali padėti tai, kad ukrainiečiai tiek kovos lauke, tiek atvykę į Lietuvą yra matomi kaip drąsūs, verti pasigėrėjimo kovotojai. Jie nėra matomi kaip humanitarinės katastrofos *pasyvios* aukos, o geopolitinio konflikto *aktyvios* aukos – įvairiomis formomis, pagal galimybes savo namus ginantys kariai, herojai, didvyrės. Žmogaus teisių retorika neatitinka „ukrainiečių kaip kovotojų“ naratyvo, mat žmogaus teisių kontekste atsiranda ukrainiečių kaip *pasyvių* aukų tematika. Iš vienos pusės, tokia retorika gali sustiprinti empatiją su Rusijos invazijos pasekmes patiriančiais žmonėmis, tačiau iš kitos pusės ji prieštarauja dominuojančiam „kovotojų“ naratyvui. Panašumų galima išvelgti ir temoje apie vidines įtampas Lietuvoje. Nors šiuose straipsniuose aprašomi ukrainiečių patiriami sunkumai, ukrainiečiai retai kada yra matomi kaip aukos. Kaip ir jau aptartoje temoje, ukrainiečiai visuomet matomi kaip unikalūs individai, darantys viską savo galioje, kad susidorotų su esama situacija, kad ir kokia ji bebūtų. Taigi, stiprybės naratyvas būtų pakirstas retorikos apie būvimą humanitarine auka. Šie aspektai gali padėti paaiškinti žmogaus teisių retorikos trūkumą.

3.5.1. Valstybinės politikos kritikos potėmė

Baltarusijos pasienio atveju žmogaus teisių retorika yra minima reikšmingame skaičiuje straipsnių. Aprašant nacionalinio saugumo temą parodau, kad žmonės Baltarusijos pasienyje dažniausiai yra matomi kaip su imperialistine agresija susieti hibridinio karo ginklai. Nuo tokios tariamos agresijos ginantis, prieš nereguliariai migruojančius žmones pasitelkiamas įvairaus tipo smurtas. Kadangi smurto šaltinis yra tiek Lietuvos, tiek Baltarusijos valstybinės institucijos, migruojantys žmonės pasienyje turi labai nedaug galios keisti susidariusią situaciją, t. y. tarp smurtą vykdančių jėgų ir šių veiksmų aukų egzistuoja galios disbalansas. Toks disbalansas yra artimai susijęs su žmogaus teisių retorika, kurią pasitelkia įvairios nevyriausybinių organizacijų, pavieniai politikai ar politikės, teisininkai ar teisininkės ar kiti veikėjai, žiniasklaidoje įgarsindami valstybinės politikos kritiką.

Ši kritika įgauna įvairias formas. Viena ryškiausių yra kritika dėl demokratinų institucijų fasado. Kritiką valstybės politikai įgarsinantys straipsniai apeliuoja į teisinės lygybės principus ir teigia, kad demokratinėje valstybėje visi yra žmogaus teisių subjektai. Tokiuose straipsniuose teigiama, kad prieš nereguliariai migruojančius asmenis pasitelkiant smurtą Lietuva lygiuojasi į tuos pačius savo denonsuojamus diktatorius – Putiną ir Lukašenką. Teigiama, kad Lietuvoje galioja diskriminaciniai dvigubi standartai, apeiliuojama į vertybinės politikos atsisakymą: „*Paskutinis klausimas, kurį būtina užduoti: jei mes, Europos valstybės, negerbiame žmogaus teisių ir Jungtinių Tautų konvencijų, kuo mes skiriamės nuo Baltarusijos?*“⁸⁶

Apeliuojant į demokratinų institucijų funkcijas, žiniasklaidoje taip pat įgarsinami valstybinį smurtą pasienyje patyrusių žmonių liudijimai. Šie liudijimai atlieka netiesioginės kritikos funkciją – kaip Lietuva gali leisti tokiems dalykams vykti savo teritorijoje? Tai vienas iš nedaugelio atvejų, kai tiesiogiai suteikiamas balsas pasienyje nukentėjusiems žmonėms. Nors tokio pobūdžio straipsniai yra reti, jie gali plačiai auditorijai padėti pamatyti žmonių pasienyje žmogiškumą, praskleisti saugumizacijos šydą, padėti sugeneruoti empatiją ar nepasitenkinimą valstybine politika. Viename straipsnyje įgarsinamos nužmoginimą Lietuvoje patyrusio irakiečio patirtys:

⁸⁶ [Karol Wilczyński. Ar baimės kurstymas Lietuvoje baigsis taip pat kaip ir 2015 metų Lenkijoje?](#) , LRT, prieiga 2025-04-13.

„Kaip mes galime miegoti kiaurose palapinėse, kaip mums gali užtekti maitinimo vieną kartą per dieną? Jie su mumis čia elgiasi kaip su gyvuliais. Vanduo čia netinkamas nei gerti, nei maudytis. <...> Mums turi pakeisti stovyklą, nes ji netinkama žmonėms gyventi. Po kokių 20 dienų čia bus šalta. Artėja žiema.“⁸⁷

Kitame straipsnyje jau kitas irakietis pasakoja apie Lietuvos-Baltarusijos pasienyje patirtą smurtą ir grasinimus. Tokiu būdu iliustruojama, kaip žmonės priverčiami vaikščioti pirmyn-atgal tarp kaimyninių šalių, tampa įstrigę pasienyje:

„Baltarusijos policijos pareigūnas įrėmė man į galvą pistoletą, todėl turėjau grįžti į Lietuvą“, – pasakojo 24-erių N.Shamsaldinas, turintis tris mažamečius vaikus. – Lietuvoje kariai taip pat buvo nukreipę į mane savo ginklus ir sakė: „Jei negrįši, mes tave nužudysime.“⁸⁸

Žiniasklaidoje rašoma, kad migruojantys asmenys bijo pasienyje numirti, pasakoja apie pasienyje nušaltas galūnes, apgyvendinimo vietose protestuoja dėl judėjimo laisvių suvaržymo, teigia, kad yra pasimetę, išsigandę, kiti pasakoja apie stumdymą pirmyn-atgal pasienyje. Kartais žiniasklaidoje tiesiogiai įgarsinamos tokios (šiuo atveju Lenkijos-Baltarusijos) pasienyje ilgą laiką įstrigusių asmenų patirtys:

„Aš ir mano sūnus išgyvenome tik per stebuklą. Niekada nepamiršiu ką pamačiau miškuose, mačiau daug vaikų ir kūdikių. Jų motinos rėkė ir prašė stebuklo. Suaugusieji vos išgyveno, tad ką kalbėti apie vaikus“, – pasakojo 28-erių Irako kurdė Shirin. <...> „Tie vaizdai mane seks visą mano gyvenimą“, – kalbėjo moteris.“⁸⁹

Kitais kartais įgarsinamos pasienyje humanitarinę pagalbą teikiančių asmenų (savanorių) istorijos apie pačių migruojančių asmenų pasienyje patirtis:

„Žmogus iš mūsų grupės vaikščiojo su viena moterimi iš Dzūkijos, kuri gyvena miškuose. Vaikščiodama po mišką ir klausydamasi mūsų istorijų apie migrantus, ji pasakė frazę, kad

⁸⁷ [Migrantai Rūdninkuose nerimsta: su mumis elgiasi kaip su gyvuliais](#), LRT, prieiga 2025-02-10.

⁸⁸ [„Arba tu miršti, arba tau pavyksta ten patekti“: į tėvynę grįžę migrantai prabilo apie pasienyje patirtus žiaurumus](#), Lrytas, prieiga 2025-04-13.

⁸⁹ [Baltarusijos pasienyje užstrigusi migrantė: „motinos su vaikais miškuose rėkė ir prašė stebuklo“](#), LRT, prieiga 2025-04-13.

„vilkai šią žiemą nebadaus“. Tokia dramatiška, bet, na, sąlygos žmonėms iš pietų kraštų yra mirtinos. Patys lietuviai sušąla miškuose nepasiruošę, tai aišku, kad situacija yra pavojinga. Viena iš grupių buvo tokioje situacijoje, kad sakė jau buvo prisidavę pareigūnams, bet nieko neįvyksta, juos tiesiog išstumia atgal į Baltarusiją, o Baltarusija išstumia atgal (į Lietuvą). Ta grupė teigia, kad jie penkis ar šešis kartus buvo stumdomi pirmyn-atgal.“⁹⁰

Čia pastebėtinas skirtumas tarp LRT ir Lryto straipsnių. Nors proporciškai žmogaus teisės straipsnių skaičius yra panašus abejuose portaluose, LRT leidžia gerokai platesnį kritikos valstybei diapazoną. Nors Lrytas taip pat įgarsina atitinkamą dalį valstybinės politikos kritikos, daug didesnėje straipsnių apie žmogaus teises dalyje Lryto pozicija atitinka dominuojantį naratyvą, kad valstybė pasienyje daro viską, ką gali, kad žmogaus teisės būtų užtikrintos. Tokia pozicija apibūdina simbolinės pagalbos pasienyje potėmė.

3.5.2. Simbolinės pagalbos pasienyje potėmė

Valstybei reaguojant į žmogaus teisių kritiką atsiranda su aukščiau aprašyta kritika konkuruojantis naratyvas, kurį vadinu simboliine pagalba pasienyje. Valstybinės institucijos tęsia smurtinės politikos praktikas Baltarusijos pasienyje, tačiau dabar pradeda suteikti minimalią humanitarinę pagalbą pasienyje esantiems migruojantiems asmenims. Pavyzdžiui, prieš juos išstumiant atgal į Baltarusijos teritoriją, jiems įteikiamas humanitarinis paketas su reikalinga pagalba, kartais suteikiama apranga ar batai, būtinoji medicininė pagalba:

„Kaip visada, buvo įvertintos aplinkybės, ar užsieniečiams nėra kokių nors grėsmių. Medikų ir kitos pagalbos jiems nereikėjo, kubiečiai jautėsi gerai. <...> VSAT [Valstybės sienos apsaugos tarnybos – K. G.] pareigūnai migrantams įteikė humanitarinius paketus su maistu, vandeniu ir kitais jiems laiką lauke leisti praversiančiais daiktais. Tokie paketai pasiūlomi visiems į Lietuvą

⁹⁰ „Vilkai šią žiemą nebadaus“: tarp valstybių įstrigusiams migrantams šalant, savanoriai ir pasieniečiai [nesusikalba](#), LRT, prieiga 2025-02-09.

neįleidžiamiesiems asmenims. Netrukus gretimame sienos ruože pagal šiuo metu galiojančią tvarką į Lietuvą neįleistus migrantus pasieniečiai grąžino į Baltarusiją.“⁹¹

Tokia pagalba yra simbolinė, nes ji vykdoma nenutraukiant tiesiogiai pilietinės visuomenės kritikuojamų valstybės veiksmų: išstūmimų atgal į Baltarusijos teritoriją, fizinio smurto naudojimo, atsisakymo priimti prieglobsčio prašymus ir pan. Aukščiau pateiktame straipsnyje iš Baltarusijos atvykę asmenys yra matomi kaip patenkinti ar bent neturintys priekaištų, jų elgesys grįžti į Baltarusijos teritoriją rėminamas kaip savanoriškas, kuriamas konsensuso vaizdinys. Tokiu būdu kuriamas įvaizdis, kad išstumiamų asmenų ir Lietuvos interesai yra sutampantys (ar bent nėra prieštaraujantys) – grįžti į Baltarusiją.

Nepaisant to, net ir minimalios humanitarinės pagalbos suteikimas nėra visiškai nereikšmingas. Jis bent dalinai indikuoja pasikeitusį požiūrį į Lietuvos-Baltarusijos sieną bandančius kirsti žmones. Žiniasklaidoje pastebėtina minimali žmogiškumo, empatijos retorika. Kalbama, kad nors komforto žadėti negalima, apgyvendinimo įstaigose turėtų būti bent minimalios humanitarinės sąlygos:

„Seimo Žmogaus teisių komitetas trečiadienį diskutavo apie trečiųjų šalių asmenų teisių užtikrinimą migracijos į Lietuvą atveju. <...> komiteto nariai aptarė, ar Lietuva yra pasirengusi užtikrinti bent minimalius humanitarinius poreikius Lietuvos-Baltarusijos sieną kertantiems asmenims.“⁹²

Paminima, kad stovyklose pradedami mokyti vaikai, atvykusiems žmonėms suteikiami savoms reikmėms skirti pinigai. Taigi, nors pasienyje nėra nutraukiami kritikuojami veiksmai, šiais paketais juos bandoma bent dalinai sušvelninami. Visgi, dalyje valstybinės politikos kritiką įgarsinančių straipsnių ši simbolinė pagalba įvardijama kaip nereikšminga, kol nebus nutraukti smurtiniai išstūmimo veiksmai pasienyje, nebus sudarytos priimtinos (nežeminančios) gyvenimo sąlygos ir kt.

Apibendrinant, žmogaus teisių retorika randama tik straipsniuose apie Lietuvos-Baltarusijos pasienį. Ukrainiečiai yra matomi kaip stiprūs subjektai, nėra matomi kaip pasyvios aukos, todėl žmogaus teisių retorika jiems nėra pasitelkiama. Straipsniuose apie Baltarusiją pastebėtinose dvejopose apeliacijos į

⁹¹ [VSAT pasidalijo vaizdo įrašu: baltarusiai prie neveikiančio pasienio punkto atlydėjo neteisėtus migrantus](#), Lrytas, prieiga 2025-04-13.

⁹² [Aptarė, ar Lietuva yra pasirengusi užtikrinti bent minimalius humanitarinius migrantų poreikius](#), Lrytas, prieiga 2025-04-13.

žmogaus teises. Viena vertus, pilietinė visuomenė įgarsina neadekvačios valstybinės politikos kritiką, kai kritikuojami žmogaus teisių pažeidimai. Antra vertus, reaguojant į pasienio politikos kritiką valstybė švelnina savo retoriką, bando suteikti minimalią humanitarinę pagalbą pasienyje, tačiau savo kritikuojamų veiksmų nenutraukia. Kritinė retorika valstybės veiksmų atžvilgiu labiau pasireiškia LRT portalų straipsniuose, o Lryte dažniau pastebimi valstybinę politiką atitinkantys, pateisinantys naratyvai.

3.6. Diskusija: baltumo derybos geopolitinio nesaugumo kontekste

Baltumo koncepcija padeda suprasti, kodėl ukrainiečiai ir ukrainietės Lietuvoje yra matomos kaip kultūriškai suderinamos ir priimtinos, o nereguliariai migruojantys žmonės Lietuvos-Baltarusijos pasienyje tampa susieti su grėsme nacionaliniam saugumui ir agresyviai (o neretai ir smurtiškai) atstumiami.

Teorinėje dalyje apžvelgiu Ignatiev (1995) aprašytą atvejį, kai į Ameriką atvykę airiai siekdami visuomeninio priėmimo pasitelkė smurtą prieš juodaodžius amerikiečius JAV. Airiai smurtu įtvirtino Amerikoje stipriai įsišaknijusias rasines nelygybes ir siekė įrodyti, kad yra „tinkamoje barikadų pusėje“, taip paskatindami savo sėkmingos integracijos į Amerikos visuomenę procesą. Griežtas, smurtinis atsiskyrimas nuo marginalizuotų, visuomenės paraštėje esančių juodaodžių gali būti interpretuojamas baltumo derybų kontekste: įtvirtinant egzistuojančią rasinę hierarchiją tuomet dedamas žingsnis link socialinio priėmimo ir statuso.

Panašiai migruojančių žmonių Lietuvos-Baltarusijos pasienyje atstūmimas ir ukrainiečių priėmimas gali būti suprantamas kaip pozicijos įtvirtinimas ES rasinės hierarchijos kontekste. Lietuvai šių baltumo derybų vertė yra aukšta, netgi kritinė, nes Lietuva yra Europos Sąjungos baltumo paribiuose. Jos baltumas nėra toks stiprus ir įtvirtintas, kaip, pavyzdžiui, Vokietijos ar Prancūzijos – šalių, kurias šio darbo remuose vadinu „tikrąja Europa“. Baltumo užsitikrinimas reikštų, kad Lietuva sėkmingai nusikratė ES periferijos etiketės, o tai visų pirma suteiktų geopolitinį saugumą, kuris Lietuvai yra *būtin*as norint išvengti Rusijos invazijos likimo ir tikintis pilnavertiško palaikymo. Lietuvai sėkmingos baltumo derybos reikštų rasinėje ir geopolitinėje hierarchijoje stiprių žaidėjų – tokių kaip Vakarų ES esančios Vokietijos arba už Atlanto esančios JAV – palaikymą, pripažinimą ir su tuo susietas įvairias (tariamais ir tikrais) privilegijas: geopolitinį saugumą, ekonominį klestėjimą, demografinį augimą, kultūrinį pripažinimą ir kt.

Tapti šios „tikrosios Europos“ dalimi tuomet reikštų nusikratyti Europos periferijos epiteto ir priartėti prie pilnavertiško europietiško. Lietuva tuomet taptų „saugi“, „moderni“, „civilizuota. Lietuva būtų matoma kaip gynybos verta sąjungininkė, kurios invazijos atveju stipriosios karinės sąjungininkės vienos nepaliktų, jai suteiktų finansinę, karinę ar kitokią reikiamą paramą – tokią, kokios Rusijos pilno masto invazijos pradžioje sulaukė Ukraina. Baltumo užsitikrinimas tuomet Lietuvai yra esminis geopolitinio saugumo klausimas, o saugumas ir papildomos privilegijos yra pilnaverčio baltumo užsitikrinimo rezultatas.

Kaip šis baltumo derybų procesas yra susijęs su migruojančių grupių įvaizdžiais žiniasklaidoje? Visų pirma, baltumas padeda suprasti, kas ir kodėl konstruojami kaip keliantys pavojų nacionaliniam saugumui, o kas matomi kaip esantys pavojuje. Lietuvos palaikymas nuo invazijos Ukrainoje bėgantiems žmonėms ir rasinių skirčių įtvirtinimas Baltarusijos pasienyje Lietuvą veda į Vakarų Europos gretas ir tokiu būdu priartina prie pilnaverčio baltumo, kuris prieinamas tik svarbiausioms, labiau „europietiškom“ ES narėms. Kaip rašo McCloskey (2022), galima pastebėti kontrastą tarp ukrainiečių, kurie yra matomi kaip „baltieji, europiečiai ir „civilizuoti“ pabėgėliai, kurie „atrodo kaip mes“, ir surasintais žmonėmis iš globalių Pietų, kuriems „karas yra natūrali būseną““ (p. 144). Panašiai rašo ir Pepinsky et al. (2022) kai teigia, kad 2022 m. žmonės iš Ukrainos priimami labiausiai dėl to, kad yra „dėl karo savo šalį palikę balti krikščionys europiečiai“ (p. 3). Lietuvoje Ukrainiečių priėmimas tuomet turi demonstracinę funkciją – Lietuva rodo, kad žino, kaip teisingai apibrėžti, kas gali tapti „tikrosios Europos“ dalimi, o kas lieka už šios įsivaizduojamos bendruomenės ribos.

Šio brūkšnio brėžimo pasekmės tuomet patiria žmonės Lietuvos-Baltarusijos pasienyje, kurie tampa surastinti ir matomi kaip pavojingi pašaliečiai, kaip „hibridiniai ginklai“. Šie procesai įtvirtina hierarchinės Europos *vertybių bei kultūros* gynybos funkciją. Atstumdama surasintus žmones Lietuva įtvirtina savo atsiskyrimą nuo šių agresyvių Rytinių kaimynių ir nepastebimai priartėja prie Europos Sąjungos šerdies – gryno, tvirto, užtikrinto, pilnaverčio baltumo. Tokie veiksmai nurodo Lietuvos neužtikrintą poziciją rasinėje hierarchijoje. Baltumas tuomet turi būti įrodytas, pademonstruotas per *teisingus* geopolitinius veiksmus, *teisingų* žmonių įsileidimą ir įrasintų asmenų atstūmimą, o šios nuostatos tuomet atliepiamos žiniasklaidoje. Kaip tyrime apie Rytų europiečių patirtis post-Brexito Jungtinėje Karalystėje rašo Blachnicka-Ciacek ir Budginaite-Mackine (2022), „priėmimas <...> yra sąlyginis. Rasinės ir klasinės susvetimėjimo formos verčia [Rytų europiečius] nuolat įrodinėti savo „gero imigranto“ statusą, įtvirtinant savo klasinę padėtį, slepiančią savo rytų europietišką kilmę ir (arba) įrasinant

kitas grupės“. Šiame kontekste Lietuvos pozicija įrasintoje ES hierarchijoje taip pat yra neužtikrinta ir turi būti įtvirtinta, sustiprina ir įrodyta.

Skirtys Lietuvoje tarp „mes“ ir „jie“ tampa gilesnės. „Mes“, „europiečiai“, turime užsiimti Europos gynyba, užtikrinti „Europos tvirtovės“ saugumą. Tačiau kaip tiksliau apibrėžiama „mes“ kategorija? Tai vėl iliustruoja Europos vienybės tema. Europos solidarumo su Ukraina diskursuose ukrainiečiai ir ukrainietės yra matomos kaip priimtinos – turinčios panašias vertybes, panašią kultūrą, krikščionišką religiją. Žiniasklaidoje įgarsinamos, pabrėžiamos solidarumo formos ir kultūriniai ryšiai *tik* su ukrainiečiais įtvirtina rasines hierarchijas ir sustiprina tiek Lietuvos, tiek Ukrainos pozicijas ES baltumo hierarchijoje.

Kaip baltumas pasireiškia pačios šalies viduje? Per tai, kokie žmonės matomi kaip verti integracijos, kieno problemos priimamos kaip rimtos, vertos reikšmingų pastangų. Ukrainiečių socioekonominės problemos yra matomos kaip trumpalaikės ir spręstinos, o į Lietuvą per Baltarusijos sieną nereguliariai atvykusių žmonių iššūkiai yra matomi kaip neišsprendžiami, neišvengiami kultūrinių skirtumų padariniai. Baltumas tuomet yra tarytum barjeras, už kurio atsidūrusių asmenų sociopolitinės problemos tampa numotinos ranka, jų orumas, teisės nebesvarbūs. Už šio barjero atsidūrę žmonės tampa artimesni Europos esminei kitai – Rusijai, galioja „jei tu ne su mumis, tu prieš mus“ principas. Sprendimai apie tai, kurios problemos nusipelno mūsų resursų ir laiko atliepia ne vien ekonominius ar grynai geopolitinius išskaičiavimus, o nesąmoningai atliepia Lietuvos poziciją rasinėje ES hierarchijoje įtvirtinančius procesus.

Baltumas taip pat padeda suprasti dvejopas žmogaus teisių retorikos apraiškas – tiek simbolinę pagalbą pasienyje (kaip, pavyzdžiui, į Baltarusiją išstumiamiems asmenims suteikiami humanitariniai paketai nenutraukiant smurtinių veiksmų), tiek valstybinės politikos kritiką. Baltumo perspektyva atskleidžia žmogaus teisių retoriką kaip Lietuvos baltumo derybų ES rasinėje hierarchijoje įrankių, o ne kaip universalų principą. Čia atsiranda dvejopa žmogaus teisių samprata: teisės gali būti pasitelkiamos tiek įtvirtinant Lietuvos pozicijas baltumo derybose, tiek realiai priešinantis smurtiniam pasienio režimui. Simbolinės pagalbos teikimas pasienyje nenutraukiant sisteminio smurto sustiprina Lietuvos poziciją rasinėje hierarchijoje, tuo pat metu siekdamas minimizuoti smurtinių veiksmų pasekmes. Tokiu būdu Lietuvos veiksmų pasekmės įtvirtinti skirtis nuo surasintų asmenų, tuo pat metu suteikiant galimybę naudotis pakilia, teisuoliška žmogaus teisių retorika. Šio proceso rezultatas yra tai, jog žmogaus teisės pažeidžiamus žmones ne *gina*, o tampa susietos su jų marginalizavimo procesais. Organizacijos kaip „Sienos grupė“ priešinasi tokiems valstybės veiksams ir tokiu būdu kovoja prieš baltumo logiką, tačiau

valstybiniam mechanizmui priešintis sudėtinga, nes institucinė galia jau nukreipta ir sukoncentruota į „Europos tvirtovės“ statymą.

Kokiais konkrečiais diskursyviniais mechanizmais šis rasinis dominavimas įtvirtinamas medijose? Nagrinėtoje Lietuvos žiniasklaidoje labai retai kada eksplicitiškai, tiesiogiai referuojama į migruojančių asmenų rasę (nors į islamo išpažinimą referuojama dažniau). Straipsniuose apie Baltarusiją nei LRT, nei Lrytas puslapiuose nėra daug tekstų, kuriuose būtų viešai ir aiškiai deklaruojama rasinė hierarchija, kad X rasės ar Y religiją išpažįstantys asmenys yra „blogesni“, „menkesni“ ar kitaip prastesni. Ir visgi, nepaisant to, Lietuvos migracijos politikos rezultatai aiškiai vienas grupes medijose kuria kaip įrasintas, o kitų ne. Tokios politikos rezultatai, net ir tiesiogiai neįgarsinant rasinės neapykantos, yra rasinės hierarchijos įtvirtinimas, sustiprinimas. Tokie procesai labai ryškiai atliepia teorinėje dalyje minėtoje Eduardo Bonilla-Silva knygoje „Rasizmas be rasistų“ (2022) aprašomo „spalvų neskiriančio rasizmo“ principus. Autorius įvardija keturis esminius šio rasizmo mechanizmus: abstraktus liberalizmas, natūralizacija, kultūrinis rasizmas ir rasizmo minimizavimas (p. 80).

Žiniasklaidos diskursuose apie žmonės Lietuvos-Baltarusijos pasienyje pastebėtini visi keturi Bonilla-Silva (2022) knygoje minimi aspektai. Abstraktus liberalizmas (rasinę nelygybę pateisinant susitelkimas į „lygias galimybes“ arba individualius pasirinkimus – p. 82) pastebėtinai, kai medijose kalbama apie simbolinės pagalbos pasienyje suteikimą – teigiama, kad visos teisės pasienyje užtikrinamos, kad užtikrinama galimybė asmenims prašyti prieglobsčio, rašoma, kad visiems nereguliariai migruojantiems žmonėms suteikiami humanitariniai paketai ir pagalba – visi šie veiksniai įgarsinami nepaisant to, kad pasienyje nenutraukiami išstūmimai ir kitokios smurto prieš įrasintus asmenis formos (šis aspektas medijose nebūna pabrėžiamas). Natūralizacija (kai rasinė nelygybė yra matoma kaip natūrali – p. 82) pastebėtina sociopolitinių problemų potėmėje. Dėl prastų apgyvendinimo sąlygų ir nesuteikiamų resursų kylančios integracijos problemos yra pateikiamos kaip neišvengiama šių žmonių būvimo Lietuvoje pasekmė – investuoti į šių problemų sprendimą prasmės nėra, nes šios problemos yra natūralios ir neišsprendžiamos. Kultūrinis rasizmas (kai nelygybė pateisinama dėl kultūrinių skirtumų – p. 82) pastebėtinai netiesiogiai. Jis labiausiai pasireiškia Europos vienybės temoje, kur kaip kultūriškai artima yra įvardinama, matoma tik viena grupė – žmonės iš Ukrainos. Pabaigoje, minimizavimas (rasizmo poveikio sumenkinimas, nuvertinimas – p. 83) tiesiogiai pastebėtinai politinių sprendimų pateisinimo potėmėje, kur neretai į sociopolitines problemas numojama ranka, jos ignoruojamos arba teigiama, kad tokių problemų tiesiog nėra. Taigi, nereguliariai migruojančių žmonių

Baltarusijos pasienyje reprezentacijos medijose tiksliai atitinka Bonilla-Silva įvardinimą „rasizmas be rasistų“ rasinio dominavimo modelį.

Tokia analizė atskleidžia, kad ukrainiečiai bei ukrainietės Lietuvoje tampa simbolinės europietiškos tapatybės gynėjais. Jie ne tik gina Lietuvą nuo realios imperialistinės agresijos, tačiau mūsų lauke kovoja ir simbolinę kovą prieš Europos kitą – Rusiją. Tokios kovos palaikymas Lietuvai tampa svarbus ne tik geopolitiškai, bet ir simboliškai, o karo ir kultūros kategorijos tampa neatskiriama susietos: ukrainiečių priėmimas bei palaikymas įtvirtina Lietuvos atsiskyrimą nuo Rusijos, taip pat atliepia pasišventimą pilnaverčiam baltumui. Tokie veiksmai gali būti matomi kaip žingsnis ilgalaikio, pilnaverčio baltumo ir „tikro“ europietiško link. Tuomet Lietuvos pozicija geopolitiniame lauke būtų nepajudinama: Lietuvos kultūra taptų kategoriškai, ontologiškai nesutaikoma su Rusija, taip maksimaliai užtikrinant, kad pilnavertį baltumą turintys sąjungininkai vakaruose Lietuvai padėtų invazijos atveju.

Žmonės Baltarusijos pasienyje automatiškai yra persmelkti Rusijos imperializmo grėsmės: vien tai, kad jie į ES bando patekti iš geopolitiškai priešiškos šalies prisideda prie šių asmenų nužmoginimo. Kaip apie baimės rolę spalvos nematančiame rasizme rašo Bonilla-Silva, „baltųjų emocinio subjektyvumo dalis yra, pavyzdžiui, juodaodžių ir rasinių kitų baimė. Kadangi europiečiai juodaodžius ir vietines tautas apibūdino kaip pavojingus, rasinė baimė tapo jų repertuaro dalimi.“ (2022, p. 26). Socialinės reikšmės apie invazijos grėsmę ir baltumą pasienyje tampa neatskiriama susietos: su baltumu susijusių kultūrinių bei socialinių normų ar praktikų (buvimo „civilizuotais“) pažeidimai – tokie kaip šiurkštus/nemandagus/keistas elgesys, dokumentų neturėjimas ir kt. – tampa potencialios grėsmės nacionaliniam saugumui indikatoriumi, t. y. tampa įtartini. Kultūrinės deviacijos tuomet gali būti interpretuojamos kaip priešiškumą nurodantys veiksniai. Dėl baltumo sąsajų su nacionaline grėsme, griežtas politinis atsakas į bandymus kirsti sienas tampa būdu ne tik apsiginti nuo to, kas dabar matoma kaip „hibridinė ataka“, bet ir įtvirtina pozicijas rasinės hierarchijos kontekste. Tokiu būdu žmonės Baltarusijos pasienyje tampa dvigubai nužmoginti: jie matomi ir kaip su imperializmu susijusi *grėsmė*, ir kaip *galimybė* įtvirtinti pozicijas baltumo hierarchijoje⁹³.

Taip baltumas leidžia suprasti skirtingų migruojančių grupių konstravimą Lietuvos žiniasklaidoje. Dėl baltumo įtakos ukrainiečių kova yra matoma ne tik kaip militaristinė, bet ir interpretuojama kaip kultūrinis konfliktas, kai agresorė Rusija yra vienoje barikadų pusėje, o Ukraina

⁹³ Toks dvigubas nužmoginimas skatina ne tik fizinį, bet ir episteminį smurtą. Nors šio koncepto šiame darbe nenagrinėju, įtikinamai analizei žr. (Davies et al., 2023).

(kartu su Lietuva ir kitomis (Rytų) Europos šalimis) yra rasinės ES hierarchijos apačioje. Dėl šios priežasties ukrainiečių priėmimas Lietuvoje reprodukuoja ir pagilina rasinius pasiskirstymus įtvirtinant faktą, kad Lietuva yra tinkamoje barikadų „kultūrinio karo“ pusėje. Panašiai, priešiški požiūriai į žmones Baltarusijos pasienyje gali būti interpretuojami kaip reakcija į su baltumu susijusių kultūrinių normų pažeidimą, kuris tampa potencialios imperialistinės grėsmės indikatoriumi.

Visgi, verta aptarti ir tai, kad nuo Rusijos pilno masto invazijos į Ukrainą praėjus daugiau nei tūkstančiui dienų, palaikymas ukrainiečiams silpnėja tiek ES viduje, tiek už Atlanto. Nors didele dalimi tai gali paaiškinti paprasčiausias ilgo ir brangaus karo nuovargis, baltumo perspektyva čia taip pat atskleidžia papildomų aspektų.

Priėmimas į „tikrosios“ Europos klubą Rytų Europai visada buvo sąlyginis, o su antrąja Donaldo Trumpo prezidentūra baltumo įrodymo kriterijai dar labiau pasislinko į dešinę politinio spektro pusę. Trumpo baltumo samprata yra labiau nacionalistinė ir dar siauresnė negu ta, kuri dominavo Rusijos pilno masto invazijos pradžios momentu. Tokiu būdu baltumo periferijos šalys atskiriamos, išstumiamos tolyn nuo pilnaverčio baltumo šerdies, centro, tarytum sukuriant dar didesnę atskirtį tarp Rytų Europos ir pilnaverčio baltumo. Tuomet silpstantį palaikymą Ukrainai galima interpretuoti kaip naujausią Ukrainos baltumo derybų etapą su pasikeitusiomis sąlygomis. Dabar „tikriausias“ baltumas yra tas, kuris Trumpui atneša didžiausią transakcinę naudą ir garsiausiai atliepia „*America First*“ ideologiją. Šioje ideologijoje amžinų sąjungininkų nėra, o sėkmingiausi derybų dalyviai tampa ne tie, kuriems pagalbos reikia labiausiai, o tie, kurie gali kuo tiksliau atliepti šią naują, siauresnę ir dar pavojingesnę baltumo versiją.

IŠVADOS

Šiame tyrime analizuoju nereguliariai migruojančių asmenų Lietuvos-Baltarusijos pasienyje ir nuo Rusijos karo Ukrainoje bėgančių žmonių reprezentacijas dvejuose populiariuose Lietuvos žiniasklaidos portaluose. Darbo tikslas yra palyginti šių dviejų grupių įvaizdžius žiniasklaidoje, taip pat išnagrinėti medijose įgarsinamą institucinį ir visuomenės elgesį su jomis. Nors mokslinėje literatūroje skirtingas šių migruojančių grupių vaizdavimas dažniausiai paaiškinamas remiantis kultūrinio artumo samprata (žr. Blomqvist Mickelsson, 2024a), savo darbe parodau, kad toks požiūris neįvertina dabartinio kultūrinio artumo naratyvų pamatinių prielaidų – rasine hierarchija grįstos europietiško sampratos. Pasitelkdamas baltumo koncepciją parodau, kaip vaizdiniai medijose ir kultūrinio artumo naratyvai atliepia, reprodukuoja ir įtvirtina rasine hierarchija grįstą europietiško suvokimą.

Rasinė ES hierarchija reiškia, kad Lietuva nėra tiek pilnavertiškai europietiška (t. y. balta), kiek, pavyzdžiui Vokietija ar Prancūzija. Lietuva yra Europos Sąjungos baltoji periferija. Dėl galimos Rusijos invazijos įsitvirtinimas baltumo hierarchijoje Lietuvai yra gyvybės ir mirties (išgyvenimo) klausimas. Taigi, migruojančių asmenų reprezentacijos medijose gali būti interpretuojamos Lietuvos baltumo derybų kontekste. Žmonių iš Ukrainos priėmimas ir žmonių Lietuvos-Baltarusijos pasienyje atstūmimas įtvirtina ir sustiprina Lietuvos poziciją ES hierarchijoje. Įtvirtinant priėmimą žmonėms iš Ukrainos stiprinama Rytų Europos, taigi ir Lietuvos, pozicija ES hierarchijoje – taip parodoma, kad mes – „europiečiai“ – visi esame vienoje valtyje. Toks procesas kontrastuoja su politika prie Baltarusijos sienos, kur su Rusija (esmine Europos kita) susieti, surasinti asmenys smurtiškai atstumiami, jų bandymai patekti į ES interpretuojami kaip provokacijos, hibridinio karo veiksmai. Žmonių Lietuvos-Baltarusijos pasienyje dvigubas kitoniškumas – nebaltumas ir sąsajos su Rusijos grėsme – tuomet tampa galimybe Lietuvai įtvirtinti, kas ji nėra ir įrodyti, kad ji yra „tikrosios Europos“ dalis. Toks baltumo derybų procesas leidžia suprasti, kaip vienos migruojančių žmonių grupės tampa priimtinos, o kokios ne. Priimtinos, taigi ir kultūriškai suderinamos, tuomet yra tos migruojančių asmenų grupės, kurios sustiprina Lietuvos poziciją baltumo hierarchijoje.

Kaip konkrečiai baltumas pasireiškia Lietuvos žiniasklaidoje? Straipsniuose apie Lietuvos-Baltarusijos pasienį baltumas labiausiai pasireiškia per saugumizacijos retoriką. Žmonės Baltarusijos pasienyje yra susieti su potencialia Rusijos invazija – tokia, prieš kurią turi kovoti Ukrainą – todėl yra matomi kaip hibridiniai ginklai, hibridinio karo įrankiai. Jų kaip individų motyvai bei istorijos tampa nebesvarbios. Toks rėminimas susieja nacionalinę grėsmę su įrasintais kūnais pasienyje, kai baltumo

pažeidimai tampa pavojaus matavimo mechanizmu, grėsmės indikatoriumi. Tokiu būdu žmonės Lietuvos-Baltarusijos pasienyje tampa išstumiami už įsivaizduojamos europietiško bendruomenės ribų. Vidinių įtampų tema reprodukuoja prielaidas, kad per Baltarusijos sieną į Lietuvą atvykę žmonės paprasčiausiai yra per daug kitokie: su jų apgyvendinimu ir išlaikymu susiję resursai matomi kaip nesibaigianti ekonominė našta, su jų integracija į visuomenę susiję problemos – neišvengiamų kultūrinių skirtumų pasekmės. Žmogaus teisių retorika taip pat prisideda prie socialinės atskirties ir nužmoginimo – žmogaus teisės tampa simbolinės ir sąlyginės, kai teigiama, kad jokios teisės pasienyje nepažeidžiamos, visos per Baltarusiją nereguliariai migruojančių asmenų teisės užtikrinamos, ranka numojama į pasienyje pasitelkiamą smurtas. Apibendrinant visas keturias temas, asmenys Baltarusijos pasienyje yra matomi ne tik kaip kultūriškai per daug svetimi, bet ir keliantys grėsmę – jie yra žmonės, nuo kurių turime gintis, o ne asmenys, kuriuos būtų galima priimti, kuriems galiotų žmogaus teisės, kuriuos reiktų apsaugoti. Visgi, egzistuoja ir ryškių visiems šiems procesams besipriešinančių balsų. Žiniasklaidoje įgarsinant kritiką Lietuvos-Baltarusijos pasienio politikai priešinamasi šiai baltumo koncepcijai: apeliuojama į demokratines vertybes, bendrą žmogiškumą, reikalaujama užtikrinti žmogaus teises ir nutraukti pasienyje vykdomus smurtinius veiksmus.

Straipsniuose apie Ukrainą pastebėtina priešinga šių baltumo derybų pusė. Straipsniai žiniasklaidoje aprašo ukrainiečius ir ukrainietes kaip Europą ginančius herojus ir herojes. Jų atvykimas yra sveikintinas, o ne keliantis baimę. Čia dominuoja Europos vienybės tema – žmonės iš Ukrainos yra matomi kaip „mūsų“ – baltos, europietiškos, civilizuotos – bendruomenės dalis. Priešingai nei straipsniuose apie Baltarusijos pasienį, ukrainiečiams ir ukrainietėms Lietuvoje kylančios problemos yra matomos kaip trumpalaikės ir kaip per silpnos institucinės pagalbos pasekmė. Vyrauja požiūris, kad patiriamas integracijos problemas galima išspręsti, nes visi esame vienoje valtyje, visi giname bei atstovaujame tą pačią Europą. Įdomu tai, kad žmogaus teisių retorika straipsniuose apie Ukrainą nefigūruoja: ukrainiečiams bei ukrainietėms nėra poreikio apeliuoti į žmogaus teises, nereikia įrodyti savo žmogiškumo – jų baltumas tai patvirtina ir taip. Visos šios temos indikuoja rasinę hierarchiją: žmonės iš Ukrainos yra europietiškos „mes“ dalis, o jų priėmimas sustiprina Lietuvos pozicijas siekiant pilnavertiško europietiško baltumo. Visa tai reiškia, kad žmonių iš Ukrainos priėmimas yra sąlyginis – jie priimami tol, kol pakankamai atitinka dominuojančią europietiško sampratą, kol nėra išstumti už europietiškosios „mes“ bendruomenės ribas.

Verta atkreipti dėmesį ir į skirtumus tarp LRT ir Lrytas portalų. Lrytas straipsniuose vyrauja daugiau pavojaus nacionaliniam saugumui temų. Dėl šios priežasties Lryto straipsniuose galima rasti

daugiau baimės naratyvų, Lietuvai kylantis pavojus reprezentuojamas kaip labiau neišvengiamas ir drastiškas, o žmonės Baltarusijos pasienyje kaip itin pavojingi. Nors LRT portale didelė dalis straipsnių taip pat įgarsina grėsmę nacionaliniam saugumui (įskaitant žmonių Baltarusijos pasienyje interpretavimą kaip ginklų), LRT leidžia platesnį nei Lrytas valstybinės politikos kritikos diapazoną. Ši kritika paprastai pasireiškia valstybinę politiką kritikuojuant žmogaus teisių kontekste, taip pat įgarsinant smurtą Baltarusijos pasienyje patyrusių asmenų patirtis. Pasipriešinimas dominuojančiam naratyvui LRT portale gali pasireikšti skelbiant nevyriausybinių organizacijų, pavienių politikų, teisininkų ir kitų asmenų ar organizacijų pozicijas.

Šiuo darbu prisidedu prie medijų reprezentacijų tyrimų praplėtimo nagrinėdamas naujausius migracijos procesus Lietuvoje. Taip pat įvardinu baltumą kaip sistemiškai paplitusią logiką Lietuvoje ir tokiu būdu prisidedu prie baltumo tyrimų praplėtimo Rytų Europoje. Šiuo darbu parodau, kad baltumo derybų procesai Lietuvoje įgyja savitą formą, turi savo specifiką ir yra aktyviai reprodukuojama per, pavyzdžiui, kultūrinio artumo naratyvus.

Ateities tyrimai galėtų susitelkti į tai, kaip baltumas veikia kitose medijų platformose (pavyzdžiui, socialiniuose tinkluose) ir kaip baltumo samprata keičiasi laike (pavyzdžiui, prieš ir po Rusijos invaziją į Ukrainą, prieš ir po antrojo D. Trumpo išrinkimo ir t. t.). Taip pat tolimesniuose tyrimuose galima nagrinėti baltumo poveikį labiau interseksionaliai, t. y. konkretnėms migruojančių asmenų grupėms (pavyzdžiui, pagal tautybę ar kitus žymenis). Šis aspektas yra itin svarbus, nes tiek per Baltarusijos sieną, tiek iš Ukrainos į Lietuvą migruojančių asmenų tapatybės ir patirtys gali būti itin skirtingos – dėl to svarbu diferencijuoti tiek *tarp* šių dviejų grupių, bet ypač jų viduje. Taip pat ateities tyrimai galėtų palyginti, kaip baltumas veikia skirtingose Rytų Europos šalyse. Pabaigoje, ateities tyrimai turėtų detaliau susitelkti į pačių migruojančių asmenų patirtis – jas sistemingai įgarsinti, aprašyti ir padėti skleisti, taip prisidedant prie smurtinio pasienio režimo sustabdymo. Visi šie tyrimai turi svarbų vaidmenį tol, kol Lietuva (ir platesnė (Rytų) Europa) tęsia savo baltumo politiką rasinės Europos Sąjungos hierarchijos kontekste.

LITERATŪROS SARAŠAS

- Ajana, B., Connell, H., & Liddle, T. (2024). "It Could Have Been Us": Media frames and the coverage of Ukrainian, Afghan and Syrian refugee crises. *SN Social Sciences*, 4(7), 135. <https://doi.org/10.1007/s43545-024-00943-4>
- Amnesty International. (2022). *LITHUANIA: FORCED OUT OR LOCKED UP: REFUGEES AND MIGRANTS ABUSED AND ABANDONED*. <https://www.amnesty.org/en/documents/eur53/5735/2022/en/>
- Balogun, B. (2022). Eastern Europe: The 'other' geographies in the colonial global economy. *Area*, 54(3), 460–467. <https://doi.org/10.1111/area.12792>
- Benček, D., & Strasheim, J. (2016). Refugees welcome? A dataset on anti-refugee violence in Germany. *Research & Politics*, 3(4), 2053168016679590. <https://doi.org/10.1177/2053168016679590>
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1967). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Anchor.
- Bermúdez, S. (2015). *Refugees welcome? Cross-European public opinion on asylum seekers following the 2015 crisis*.
- Berry, M., Garcia-Blanco, I., & Moore, K. (2016). *Press coverage of the refugee and migrant crisis in the EU: A content analysis of five European countries* [Monograph]. United Nations High Commissioner for Refugees. <http://www.unhcr.org/56bb369c9.html>
- Blachnicka-Ciacek, D., & Budginaite-Mackine, I. (2022). The ambiguous lives of 'the other whites': Class and racialisation of Eastern European migrants in the UK. *The Sociological Review*, 70(6), 1081–1099. <https://doi.org/10.1177/00380261221121218>
- Blomqvist Mickelsson, T. (2023). Don't Mind the Hypocrisy: A Commentary on Differentiated Treatment in Refugee Reception. *Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika*, 26, 8–15.

- Blomqvist Mickelsson, T. (2024a). Ukrainian Refugees' Differentiated Treatment: A Critical and Systematic Review. *Global Networks*, 25(e12502). <https://doi.org/10.1111/glob.12502>
- Blomqvist Mickelsson, T. (2024b). Ukrainian refugees' reception in Swedish sports clubs: 'Deservingness' and 'promising victimhood.' *European Journal of Social Work*, 27(2), 267–280. <https://doi.org/10.1080/13691457.2023.2196375>
- Bolzoni, M., Donatiello, D., & Giannetto, L. (2023). The dark side of solidarity: Ambivalences and double standards in the Ukrainian refugee crisis in Italy. *Partecipazione e Conflitto*, 16, 451–469. <https://doi.org/10.1285/i20356609v16i3p451>
- Bonilla-Silva, E. (2022). *Racism without racists: Color-blind racism and the persistence of racial inequality in America* (Sixth edition). Rowman & Littlefield.
- Böröcz, J. (2021). “Eurowhite” Conceit, “Dirty White” Ressentment: “Race” in Europe. *Sociological Forum*, 36(4), 1116–1134. <https://doi.org/10.1111/socf.12752>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brazinskaite, R., & Goldsmith, D. F. (2022). Lithuanian Refugee Crises: Comparing Middle Eastern/African and Ukrainian Migrants. *ISEE Conference Abstracts*, 2022(1). <https://doi.org/10.1289/isee.2022.P-0908>
- Brodin, K. (1998). *How Jews Became White Folks and what that Says about Race in America*. Rutgers University Press.
- Cantat, C., Péroud, A., & Thiollet, H. (2023). Migration as Crisis. *American Behavioral Scientist*, 00027642231182889. <https://doi.org/10.1177/00027642231182889>
- Christou, P. A. (2023). *How to use Thematic Analysis in Qualitative Research*. 1, 1–17. <https://doi.org/10.4337/jqrt.2023.0006>
- Collins, A. (2013). *Contemporary Security Studies*. OUP Oxford.

- Crawley, H., & Skleparis, D. (2018). Refugees, migrants, neither, both: Categorical fetishism and the politics of bounding in Europe's 'migration crisis.' *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(1), 48–64. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1348224>
- Danish Refugee Council. (2023). *Protecting Rights at Borders (PRAB) VII: Surprisingly surprised*. https://pro.drc.ngo/media/zprpb3cq/prab-report-may-to-august-2023-_final.pdf
- Davies, T., Isakjee, A., & Obradovic-Wochnik, J. (2023). Epistemic Borderwork: Violent Pushbacks, Refugees, and the Politics of Knowledge at the EU Border. *Annals of the American Association of Geographers*, 113(1), 169–188. <https://doi.org/10.1080/24694452.2022.2077167>
- Dolan, K. M. (2011). *Whiteness and news: The interlocking social construction of “‘realities’”* [University of Illinois at Urbana-Champaign]. <https://hdl.handle.net/2142/24404>
- Eberl, J.-M., Meltzer, C. E., Heidenreich, T., Herrero, B., Theorin, N., Lind, F., Berganza, R., Boomgaarden, H. G., Schemer, C., & Strömbäck, J. (2018). The European media discourse on immigration and its effects: A literature review. *Annals of the International Communication Association*, 42(3), 207–223. <https://doi.org/10.1080/23808985.2018.1497452>
- el-Nawawy, M., & Elmasry, M. H. (2024). Worthy and Unworthy Refugees: Framing the Ukrainian and Syrian Refugee Crises in Elite American Newspapers. *Journalism Practice*, 0(0), 1–21. <https://doi.org/10.1080/17512786.2024.2308527>
- Frėjutė-Rakauskienė, M. (2020). Reali ar sukurta?: „pabėgėlių krizės“ vaizdavimas Lietuvos spaudos diskurse 2015–2017 metais. *Informacijos mokslai*, 88, 29–45.
- Fridolfsson, C., & Elander, I. (2021). Between Securitization and Counter-Securitization: Church of Sweden Opposing the Turn of Swedish Government Migration Policy. *Politics, Religion & Ideology*, 22(1), 40–63. <https://doi.org/10.1080/21567689.2021.1877671>
- Garner, R., & Hancock, B. H. (Eds.). (2014). *Social theory: Continuity and confrontation : a reader* (Third edition). University of Toronto Press.

- Glušac, L. (2014). Securitizing Migration in the European Union: From Openness to Ban-Opticon. *Serbian Political Thought*, 10(2), 159–177.
- Grześkowiak, M. (2023). The “Guardian of the Treaties” is No More? The European Commission and the 2021 Humanitarian Crisis on Poland–Belarus Border. *Refugee Survey Quarterly*, 42(1), 81–102. <https://doi.org/10.1093/rsq/hdac025>
- Guglielmo, J., & Salerno, S. (Eds.). (2003). *Are Italians White?: How Race is Made in America*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203616673>
- Harper, D., & Thompson, A. R. (Eds.). (2012). *Qualitative research methods in mental health and psychotherapy: A guide for students and practitioners*. John Wiley & Sons.
- Hoffmann, L. B., & Hameleers, M. (2024). Unequal Framing in Times of Hardship? How Newspapers from Germany, Spain, the United Kingdom and Switzerland Portray Syrian and Ukrainian Refugees – Evidence from a Deductive and Inductive Automated Content Analysis. *Mass Communication and Society*, 27(6), 1685–1716. <https://doi.org/10.1080/15205436.2024.2376598>
- Huysmans, J. (2000). The European Union and the Securitization of Migration. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 38(5), 751–777. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00263>
- Ignatiev, N. (1995). *How the Irish Became White*. Routledge.
- İnalçı, A. (2021). ANALYZING SECURITIZATION OF MIGRATION DURING THE PANDEMIC: EXAMPLES FROM THE UNITED STATES. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, 1, Article 1.
- International Organization for Migration. (2019). *Glossary on Migration*. <https://publications.iom.int/books/international-migration-law-ndeg34-glossary-migration>

- Jäckle, S., & König, P. D. (2017). The dark side of the German ‘welcome culture’: Investigating the causes behind attacks on refugees in 2015. *West European Politics*, 40(2), 223–251. <https://doi.org/10.1080/01402382.2016.1215614>
- Jæger, Ø. (2000). Securitizing Russia: Discursive Practices of the Baltic States. *Peace and Conflict Studies*, 7(2), 18–36. <https://doi.org/10.46743/1082-7307/2000.1009>
- Janušauskienė, D. (2018). „Šito chaoso mums nereikia“: Lietuvos gyventojų požiūris į pabėgėlius. *Filosofija. Sociologija*, 29(4), 306–313.
- Jonavičius, L. (2021a). *Baltarusijos tendencijos 2021/1: Sausis – balandis*. Rytų Europos Studijų Centras (RESC). <https://www.eesc.lt/publikacija/baltarusijos-tendencijos-2021-1-sausis-balandis/>
- Jonavičius, L. (2021b). *Baltarusijos tendencijos 2021/2*. EESC Rytų Europos Studijų Centras. <https://www.eesc.lt/publikacija/baltarusijos-tendencijos-2021-2/>
- Kalmar, I. (2023). Race, racialisation, and the East of the European Union: An introduction. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 49(6), 1465–1480. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2154909>
- Kaprāns, M., & Saulītis, A. (2022). *Weaponising Immigration on the EU-Belarus Border: Perception of immigrants and immigration in Latvian society*. University of Latvia, Institute of Philosophy and Sociology.
- Kascian, K., Denisenko, V., & Matonytė, I. (2023). Baltic States’ EU membership: Discursive search for (and failure to obtain) farewell from Russia. *Journal of Contemporary European Studies*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/14782804.2024.2349250>
- Kitzinger, J. (2007). *Framing and frame analysis* (E. Devereux, Ed.; pp. 134–161). Sage. <https://orca.cardiff.ac.uk/id/eprint/82404/>
- Larin, S. J. (2020). Is it really about values? Civic nationalism and migrant integration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(1), 127–141. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2019.1591943>

- Lewicka-Zelent, A., Pira, F., & Grudziowska, E. (2024). Polish prison from a media and real life perspective. Students' opinions based on the "Deep Water" series and academic knowledge. *Prawo w Działaniu*, 59, 57–70.
- Lucassen, L. (2018). Peeling an onion: The "refugee crisis" from a historical perspective. *Ethnic and Racial Studies*, 41(3), 383–410. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1355975>
- Lynn, N., & Lea, S. (2003). 'A Phantom Menace and the New Apartheid': The Social Construction of Asylum-Seekers in the United Kingdom. *Discourse & Society*, 14(4), 425–452. <https://doi.org/10.1177/0957926503014004002>
- Maguire, M., & Delahunt, B. (2017). Doing a thematic analysis: A practical, step-by-step guide for learning and teaching scholars. *All Ireland Journal of Higher Education*, 9(3), Article 3. <https://doi.org/10.62707/aishej.v9i3.335>
- Marler, D. W. (2024). *Framing the "Other": A Comparative Analysis of Portrayals of Western and Non-Western Refugees in Dutch Media*.
- Martikainen, J., & Sakki, I. (2024). Visual humanization of refugees: A visual rhetorical analysis of media discourse on the war in Ukraine. *British Journal of Social Psychology*, 63(1), 106–130. <https://doi.org/10.1111/bjso.12669>
- McCloskey, S. (2022). The War in Ukraine Has Revealed a Hierarchy of Victims. *Policy & Practice: A Development Education Review*, 34, 138–149.
- Migracijos Departamentas. (2022). 2022 m. Migracijos metraštis. https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/2022_Migracijos_metrastis.pdf
- Moise, A. D., & Wang, C. (2024). Appeasement or Solidarity? Uncovering the Drivers of European Public Opinion on the War in Ukraine. *European Union Politics*, Forthcoming.
- Navickas, R. (2023). *Political and media framing of irregular migration across lithuania-belarus border* / [Master Thesis, Vilniaus universitetas.]. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:157963407/>

- Panera, N. (2024). *Refugees and “Refugees” in Greece: Differential Media Discourses in 2015 and 2022 Refugee “Crises”* [Master Thesis, Åbo Akademi University].
<https://www.doria.fi/handle/10024/188960>
- Paré, C. (2022). Selective Solidarity? Racialized Othering in European Migration Politics. *Amsterdam Review of European Affairs*, 1(1), 42–62.
- Pepinsky, T. B., Reiff, Á., & Szabó, K. (2022). *The Ukrainian Refugee Crisis and the Politics of Public Opinion: Evidence from Hungary*.
- Pepinsky, T. B., Reiff, Á., & Szabó, K. (2024). The Ukrainian Refugee Crisis and the Politics of Public Opinion: Evidence from Hungary. *Perspectives on Politics*, 1–26.
<https://doi.org/10.1017/S1537592724000410>
- Popovaitė, V. (2018). MIGRANTŲ DISKURSO FORMAVIMAS ISTORINIAIS PASAKOJIM AIS LIETUVOS NAUJIENŲ PORTALUOSE 2015 METAIS. *Lietuvos istorijos studijos*, 41, 129–146.
- Pruitt, L. J., & Missbach, A. (2024). The making of ‘Mary Poppins’ migrants: Analysing German discourse on displaced Ukrainians 2022–23 through fictional film. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 50(14), 3533–3550. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2290452>
- Redden, J. (2011). *The Mediation of Poverty: The News, New Media and Politics* [Goldsmiths, University of London]. https://research.gold.ac.uk/id/eprint/6540/1/MED_thesis_Redden_2011.pdf
- Rheindorf, M., & Wodak, R. (2020). Building ‘Fortress Europe’: Legitimizing Exclusion from Basic Human Rights. In *Building ‘Fortress Europe’: Legitimizing Exclusion from Basic Human Rights* (pp. 116–147). Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781788924689-007>
- Sabatauskaitė, B., Laugalytė, I., Jurkutė, M., & Muliolis, V. (2022). *Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirtusių asmenų lygių galimybių užtikrinimas sulaikymo vietose*. Lygių galimybių kontrolieriaus

- tarnyba. https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/2022-12-30_nepriklausomos-stebesenos-ataskaita.pdf
- Sajjad, T. (2022). Hierarchies of Compassion: The Ukrainian Refugee Crisis and the United States' Response. *Georgetown Journal of International Affairs*, 23(2), 191–209.
- Sambaraju, R., & Shrikant, N. (2023). 'All of a sudden for no reason they've been displaced': Constructing the 'contingent refugee' in early media reports on the Ukrainian refugees. *British Journal of Social Psychology*, 62(4), 1715–1732. <https://doi.org/10.1111/bjso.12652>
- Schramm, K. (2009). Negotiating Race: Blackness and Whiteness in the Context of Homecoming to Ghana. *African Diaspora*, 2(1), 3–24. <https://doi.org/10.1163/187254609X430795>
- Schuster, L. (2022). Unmixing migrants and refugees. In *Routledge Handbook of Immigration and Refugee Studies* (2nd ed.). Routledge.
- Scott, C. (2016). How French Canadians became White Folks, or doing things with race in Quebec†. *Ethnic and Racial Studies*, 39(7), 1280–1297. <https://doi.org/10.1080/01419870.2015.1103880>
- Smarika, K., Clarke, K., & Seppänen, M. (2024). 'If I Count Everything That Is against Me. It Is My Colour. It Is That I Am a Woman': Exploring the Lived Experiences of Racialised Older Migrant Women in Finland. *The British Journal of Social Work*, 54(1), 22–39. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcad178>
- Sutkutė, R. (2020). *Refugee representation in Lithuanian online media: Sub-report*. University of Vienna.
- Szkurlat, J. (2022). The Migration Crisis and the Attitude of the Polish Authorities Towards Migrants in the Context of Opinions Formulated During the Meetings of the Visegrad Group (V4). *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio M – Balcaniensis et Carpathiensis*, 7(1), 79–91.
- Thorpe, N. (2019). *The Road Before Me Weeps: On the Refugee Route Through Europe*. Yale University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvd1c986>

- Topulli, E. (2016). Securitization of Migration and Human Rights in Europe. *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 2(1), 86. <https://doi.org/10.26417/ejms.v2i1.p86-92>
- Uyan, D. (2021). RE-THINKING RACIALIZATION: The Analytical Limits of Racialization. *Du Bois Review: Social Science Research on Race*, 18(1), 15–29. <https://doi.org/10.1017/S1742058X21000023>
- Vliegenthart, R., & Zoonen, L. (2011). Power to the Frame: Bringing Sociology Back to Frame Analysis. *European Journal of Communication - EUR J COMMUN*, 26, 101–115. <https://doi.org/10.1177/0267323111404838>
- Withers, E. T. (2017). Whiteness and culture. *Sociology Compass*, 11(4), e12464. <https://doi.org/10.1111/soc4.12464>
- Zogata-Kusz, A., Öbrink Hobzová, M., & Cekiera, R. (2023). Deserving of Assistance: The Social Construction of Ukrainian Refugees. *Ethnopolitics*, 0(0), 1–20. <https://doi.org/10.1080/17449057.2023.2286779>